

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/375766904>

BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN ÖNEMİ, FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE BİR UYGULAMA

Thesis · November 2023

DOI: 10.13140/RG.2.2.29790.61769

CITATIONS

0

READS

15

1 author:



Hayriye Tartici

St Clements University

9 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

SEE PROFILE

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN ÖNEMİ,
FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE BİR UYGULAMA**

Hayriye TARTICI

**YÜKSEK LİSANS BİTİRME PROJESİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Dr. Öğretim Üyesi Özgür ÖZDEMİR**

İstanbul, Aralık 2020

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN ÖNEMİ,
FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE BİR UYGULAMA**

**Hayriye TARTICI
(182008128)**

**YÜKSEK LİSANS BİTİRME PROJESİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Dr. Öğretim Üyesi Özgür ÖZDEMİR**

İstanbul, Aralık 2020

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN ÖNEMİ,
FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE BİR UYGULAMA**

Hayriye TARTICI
(182008128)

YÜKSEK LİSANS BİTİRME PROJESİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Projenin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :
Proje Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Özgür ÖZDEMİR
(İstanbul Okan Üniversitesi)

İstanbul, Aralık 2020

İÇİNDEKİLER

| | |
|------------------------|------|
| İÇİNDEKİLER..... | i |
| TABLolar LİSTESİ | v |
| ŞEKİLLER LİSTESİ | vi |
| ÖZET | v |
| ABSTRACT..... | viii |
| KISALTMALAR | ix |

BÖLÜM 1

| | |
|-----------------------|---|
| 1. GİRİŞ VE AMAÇ..... | 1 |
|-----------------------|---|

BÖLÜM 2

| | |
|--|----|
| 2. DENETİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE GENEL AÇIKLAMALAR | 5 |
| 2.1 DENETİM VE DENETİM KAVRAMI..... | 5 |
| 2.1.1. Denetim Kavramı..... | 7 |
| 2.1.2. Denetimin Tarihi ve Gelişimi | 10 |
| 2.1.3. Denetimin Türleri | 16 |
| 2.2. DENETÇİ VE DENETÇİ KAVRAMI | 27 |
| 2.2.1. Denetçi Kavramı | 27 |
| 2.2.2. Denetçi Türleri..... | 28 |
| 2.3. HATA KAVRAMI..... | 32 |
| 2.3.1. Hata Türleri..... | 32 |
| 2.3.2 Hataların Sınıflandırılması | 43 |
| 2.4. HİLE KAVRAMI..... | 44 |
| 2.4.1 Hile Tanımı ve Hile Yerine Kullanılan Diğer Tanımlar | 44 |
| 2.4.2 Hilenin Tarihi ve Gelişimi..... | 47 |
| 2.4.3 Hile Sınıfları | 48 |
| 2.4.4. Hile Türleri | 49 |
| 2.4.5 HileAğacı..... | 51 |
| 2.4.6 Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri | 60 |
| 2.4.7 Hileye Başvurma Nedenleri | 63 |

| | | |
|--------|---|-----|
| 2.4.8 | Hile Yöntemleri | 64 |
| 2.4.9 | Hilenin Belirtileri..... | 65 |
| 2.4.10 | Hilenin Tespiti, Ortaya Çıkartılması, Önlenmesi | 67 |
| 2.5 | HATA VE HİLE AYRIMI | 73 |
| 2.6 | BAĞIMSIZ DENETİM | 74 |
| 2.6.1 | Bağımsız Denetim Kavramı | 74 |
| 2.6.2 | Bağımsız Denetimin Tarihi ve Gelişimi..... | 75 |
| 2.6.3 | Bağımsız Denetim Türleri | 77 |
| 2.6.4 | Bağımsız Denetimin Önemi ve Amacı..... | 78 |
| 2.6.5 | Bağımsız Denetimin Kapsamı | 80 |
| 2.6.6 | Bağımsız Denetimin Unsurları | 81 |
| 2.6.7 | Bağımsız Denetimde Etik Kurallar | 82 |
| 2.6.8 | Bağımsız Denetim Standartları..... | 84 |
| 2.6.9 | Bağımsız Denetim Süreci | 91 |
| 2.7 | HİLE DENETİMİ | 92 |
| 2.7.1 | Hile Denetimi Alanındaki Bilim ve Disiplinler..... | 93 |
| 2.7.2 | Hile Denetimi Aşamaları | 94 |
| 2.7.3 | Hile Denetimi Teknikleri..... | 95 |
| 2.8 | BAĞIMSIZ DENETİM İÇ KONTROL SİSTEMİ İLİŞKİSİ | 100 |
| 2.9 | HİLE DENETİMİ İÇ KONTROL SİSTEMİ İLİŞKİSİ | 100 |
| 2.10 | HİLE DENETİMİ ADLİMÜHASEBE İLİŞKİSİ..... | 102 |
| 2.11 | FİNANSAL TABLOLAR..... | 102 |
| 2.11.1 | Finansal Tabloların Tanımı..... | 102 |
| 2.11.2 | Finansal Tablo Kullanıcıları | 103 |
| 2.11.3 | Finansal Raporlama Çerçevesi..... | 103 |

BÖLÜM 3

| | | |
|----------|---|------------|
| 3 | BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN ÖNEMİ | 105 |
| 3.1. | BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN YAPILMAMASININ OLUMSUZ ETKİLERİ | 105 |
| 3.1.1. | İşletme Ortak/Hissedarları Üzerindeki Etkileri | 106 |
| 3.1.2. | İşletme Çalışanları Üzerindeki Etkileri..... | 106 |

| | |
|--|-----|
| 3.2. FİNANSAL TABLOLARIN BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇMESİNİN HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMAYI ÖNLEYEMEMESİNİN NEDENLERİ..... | 106 |
| 3.2.1. Şirketlerin Ortak Dil ve Kültür Oluşturamaması..... | 106 |
| 3.2.2. Şirketlerin Kendi Davranış Kurallarını/Etik Kodlarını Oluşturamaması | 107 |
| 3.2.3. Şirketlerin İş Süreçlerinin Periyodik İncelenememesi/Suistimal Risklerinin Ortaya Çıkartılamaması | 107 |
| 3.2.4. Hileli Finansal Raporlamanın Tespitinde ve Önlenmesinde İç Denetçilerin Sorumluluğunu Etkin Olarak Yerine Getirememesi..... | 108 |
| 3.3. BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİ UYGULAMA KRİTERLERİ..... | 109 |

BÖLÜM 4.

| | |
|--|------------|
| 4 BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE HİLE DENETİMİ UYGULAMASI..... | 112 |
| 4.1. MUHASEBE SKANDALLARININ BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇEN FİNANSAL TABLOLARIN DENETİMİNE ETKİLERİ | 112 |
| 4.2. BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇEN FİNANSAL TABLOLARIN YATIRIMCILAR VE DİĞER BİRİMLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ | 112 |
| 4.2.1. Kurumsal Yatırımcıya Etkisi | 113 |
| 4.2.2. Bireysel Yatırımcıya Etkisi..... | 113 |
| 4.2.3. Bağımsız Denetimden Geçen Finansal Tabloların Yatırımcılara Yeterli Düzeyde Şeffaf Bilgi Sağlamadığının Nedenleri..... | 114 |
| 4.3. BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİ YAPILMAMIŞ FİNANSAL TABLOLAR İLE HİLE DENETİMİ YAPILMIŞ FİNANSAL TABLOLARIN KARŞILAŞTIRILDIĞI UYGULAMA ÖRNEĞİ..... | 115 |
| 4.3.1. İTO Firma Detayları Belgesi | 118 |
| 4.3.2. TTSG Şirkete Ait Kararlar..... | 118 |
| 4.3.3. Şirketin 2XX3 ve 2XX4 Yılları Bağımsız Denetim Raporları | 118 |
| 4.3.4. 2XX3 Yılı Bağımsız Denetim Raporu..... | 122 |
| 4.3.5. Hile Tespiti İçin Kullanılan Denetim Teknikleri | 125 |
| 4.3.6. 2XX2 Yılı Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu Hesap Kontrolü | 125 |
| 4.3.7. 2XX3 Yılı Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu Hesap Kontrolü | 129 |
| 4.3.8. 2XX4 Yılı Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu Hesap Kontrolü | 133 |

BÖLÜM 5

| | |
|----------------------|------------|
| 5 SONUÇ | 134 |
| KAYNAKÇA..... | 140 |

| | |
|---------------|-----|
| ÖZGEÇMİŞ..... | 147 |
|---------------|-----|

TABLolar LİSTESİ

| | |
|--|-----|
| Tablo 4 1:31 ARALIK 2XX4 TARİHİ İTİBARIYLA FİNANSAL DURUM TABLOSU: | 119 |
| Tablo 4 2:31 ARALIK 2XX4 TARİHİNDE SONA EREN YILA AİT KAR VEYA ZARAR VE | 121 |
| Tablo 4 3: 31 ARALIK 2XX3 TARİHİ İTİBARIYLA FİNANSAL DURUM TABLOSU: ... | 122 |
| Tablo 4 4: 31 ARALIK 2XX3 TARİHİNDE SONA EREN YILA AİT KAR VEYA ZARAR VE | 124 |
| Tablo 4 5: | 126 |
| Tablo 4 6: | 127 |
| Tablo 4 7: 2XX2 KAR VEYA ZARAR VE DİĞER KAPSAMLI GELİR TABLOSU..... | 128 |
| Tablo 4 8: 2XX3 yılına ait 3 ayrı finansal tablo seti bulunmaktadır. | 129 |
| Tablo 4 9: | 131 |
| Tablo 4 10: 2XX3 yılı Finansal Durum Tablosunda kasıtlı olarak değiştirilen hesap tutarları ve yaklaşık olarak hesaplanan yeni dönem karı sonrasında ÖZKAYNAKLAR grubunun (-) negatif değerindeki artışın ortaya çıkması. | 132 |

ŞEKİLLER LİSTESİ

| | |
|---|----|
| Şekil2 1: Hile Ağacı (Suistimal Ağacı)..... | 52 |
| Şekil2 2: İş suistimali ve istismar sınıflandırma sistemi | 54 |
| Şekil2 3: Suistimal ağacı yolsuzluk bölümü | 55 |
| Şekil2 4: Güvenilir bilgi talebi..... | 74 |

ÖZET

BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN ÖNEMİ, FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE BİR UYGULAMA

Dünyada en eski işlemlerden sayılan muhasebe ve denetim, tarihi gelişim içerisinde metot ve yöntemler geliştirmiştir. Muhasebe denetimi muhasebe ilkelerine uygun şekilde yürütülürken denetim kontrol ile karıştırılmış bazen de eş değerde görülmüştür. Muhasebe denetimi farklı disiplinler olmasına karşın vergi denetiminin içinde görüldüğü zamanlarda olmuştur. Gelişmiş ülkelerde bağımsız denetim muhasebe denetimi biçiminde yapılmaktaydı.

ABD’de, 02 Aralık 2001 tarihinde dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan enerji devi Enron’un beklenmedik şekilde iflası sonrasında, muhasebe ve bağımsız denetim güven kaybına uğradı. 2002 yılında SOX kanunu kabul edildi. AICPA tarafından SAS No:82 ile aynı adı taşıyan SAS No:99 yayımlandı. Şirketlerin sadece bağımsız denetimlerinin yeterli olmadığı, hileli işlemlerin de tespit edilerek birlikte değerlendirilmesi zorunluluğu ortaya çıktı. Bu amacın gerçekleştirilmesi için IFAC tarafından ilk önce 2001 yılında ISA 240 Standardı Mali Tablo Denetiminde Denetçinin Hileyle İlgili Sorumlulukları yayımlanmış ve Şubat 2004’te yürürlüğe girmiştir. Denetçinin hile karşısındaki sorumluluğu 2011 yılından itibaren KGK kapsamında yayımlanan Türkiye Bağımsız Denetim Standartları içerisinde mevcut BDS 240 standardı başta olmak üzere bağlantılı BDS uygulamada bağımsız denetim ve hile denetiminde kriterleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsız Denetim, Hile Denetimi, Finansal Tablolar

Tarih: Aralık-2020

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF FRAUD AUDITING, ITS IMPACT ON FINANCIAL STATEMENTS AND AN APPLICATION IN INDEPENDENT AUDITING

Accounting and auditing, considered one of the oldest transactions in the world, has developed methods and methods in historical development. While accounting auditing is carried out in accordance with accounting principles, auditing has been mixed with control and sometimes seen as equivalent. Although there are different disciplines in accounting auditing, it has been at times when it was seen in tax auditing. In developed countries, independent auditing was carried out in the form of accounting auditing.

In the USA, after the unexpected bankruptcy of energy giant Enron, one of the largest companies in the world, on December 02, 2001, accounting and independent auditing lost confidence. In 2002, the SOX law was passed. SAS No: 99 with the same name as SAS No: 82 was published by AICPA. It has emerged that independent audits of companies are not sufficient, and fraudulent transactions must be identified and evaluated together. In order to achieve this goal, IFAC first published the Auditor's Responsibilities for Fraud in the ISA 240 Standard Financial Statement Audit in 2001 and entered into force in February 2004. The auditor's responsibility against cheating since 2011 Independent Auditing Standards issued within the scope of KGK in Turkey constitutes cheating by BDS practice in audit and fraud audit linked mainly existing BDS 240 standard.

Keywords: Independent Audit, Fraud Audit, Financial Statements

Date: December-2020

KISALTMALAR

| | |
|--------------------------|---|
| ABD | : Amerika Birleşik Devletleri |
| ACFE | : Uluslararası Suiistimal İnceleme Uzmanları Derneği (ABD) |
| AICPA | : Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü |
| BDDK | : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu |
| CPA | : Sertifikalı Kamu Muhasebecileri (ABD) |
| IFAC | : Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (ABD) |
| IAS | : Uluslararası Muhasebe Standardı (Accounting) |
| IAASB Kurulu | : Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu |
| ISA | : Uluslararası Denetim Standardı (ABD) (Auditing) |
| KGK | : Kamu Gözetimi Kurumu (Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu) |
| KHK | : Kanun Hükmünde Kararname |
| PCAOB | : Halka Açık Şirket Muhasebe Gözetim Kurulu (ABD) |
| SAS | : Denetim Standartları İzahnamesi (ABD) |
| SEC | : Menkul Kıymetler Komisyonu (ABD) |
| SOX | : Sarbanes-Oxley-Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası |
| SPK | : Sermaye Piyasası Kurulu |
| SPKn | : Sermaye Piyasası Kanunu |
| TÜRMOB | : Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği |
| US GAAS | : ABD’de Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları |
| USİUD TÜRKİYE) | : Uluslararası Suiistimal İnceleme Uzmanları Derneği (ACFE- |

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ VE AMAÇ

2001 yılı mali krizi ve ardından büyük işletme skandalları, kamuoyunda ve özellikle yatırımcılar üzerinde olumsuz etkiler bıraktı. Dünyanın birçok ülkesinde finansal piyasalarda üst üste yaşanan büyük şirket skandallarının ve yolsuzluklarının artış göstermesinin etkisiyle, etkin iç kontrol, iç denetim ve bağımsız denetim mekanizmalarına olan ihtiyaç artmıştır. Bu dönemden itibaren teknolojinin gelişimiyle birlikte sermayenin sınırlarının da kalkması üzerine sermaye payından almak isteyen yatırımcı sayısında artış olduğu gibi yatırımcılara denetlenmiş finansal tablolar sunulması için de denetim tekniklerinde değişim ve yenilikler dönemi başlamış oldu.

ABD’de, 02 Aralık 2001 günü dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan enerji devi Enron’un beklenmedik iflası sonrasında, birkaç büyük şirketin de (ABD’de Worlcom, Global Crossing, Tyco, Cerox ve AB’de de Parmalat, Ahold gibi) finansal raporlama ve denetim skandallarının ortaya çıkması sermaye piyasalarına, şirket yönetimlerine, finansal raporlara ve söz konusu şirketlerin denetimini yapan bağımsız denetim şirketlerine ve denetçilere olan güveni derinden sarsmıştır. Skandallar sonrasında denetimin istenilebilir düzeyde yapılabilmesi için dünya çapında organizasyonlar kurularak yasaların çıkartılması döneminde en kapsamlı olanı 30 Temmuz 2002 yılında yasalaşan SOX (Sarbanes-Oxley-Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası) kanunudur (Dinç, Cengiz, 2014: 222). AICPA (American Institute of Certified Public Accountants- Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü) tarafından SAS (Statement Auditing Standards-Denetim Standartları İzahnamesi) 1997 yılında yayınlanan SAS No:82 ile aynı adı taşıyan ve 15 Aralık 2002 tarihinden itibaren geçerli olan SAS No:99 yayımlanmıştır. IFAC (International Federation of Accountants-Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) tarafından ilk önce 2001 yılında ISA 240 (International Standard of Auditing-Uluslararası Denetim Standardı) Mali Tablo Denetiminde Denetçinin Hileyle İlgili Sorumlulukları yayımlanmış daha sonra SAS 99 ile uyumluluk sağlanması için yapılan güncelleme ile Şubat 2004’te yürürlüğe girmiştir. Denetçinin hile karşısındaki sorumluluğu SAS No:1’de yer almakla birlikte SAS No:82’de yeniden düzeltilmiştir: “Denetçi, finansal tablolarda hilenin veya hatanın

neden olduğu yanıltıcı beyanların bulunup bulunmadığı hakkında mantıklı bir güvence elde etmek için denetimini planlamak ve yerine getirmekten sorumludur. Denetim kanıtlarının yapısı ve hilenin özellikleri nedeniyle denetçi önemli yanlışlıkları belirlemenin mantıklı, fakat mutlak olmayan güvencesini elde edebilir. Denetçi, finansal tablolar için önemli olmayan hata ve hilelerin ortaya çıkarılmasının mantıklı bir güvencesini elde etmek için denetimini planlamak ve yerine getirmekten sorumlu değildir.” (Sipahi, 2004: 111). “SAS No:99’da finansal raporlarda hatadan veya hile ve usulsüzlükten kaynaklanabilecek önemli yanlışlıkların var olup olmadığıyla ilgili makul bir güvence elde etmek için denetimin nasıl planlanması ve yürütülmesi gerektiğine ilişkin bağımsız denetçiye kılavuz sunmuştur.” (Balcı, 2008: 64). Bağımsız denetçinin hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlıklara ilişkin riskleri belirledikten sonra, bu risklerle ilgili işletmenin uyguladığı iç kontrol yöntemlerini değerlendirmesini ve bu kontrol yöntemlerini de dikkate alarak hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlıklara ilişkin riskleri değerlendirmesini istemiştir. Bunun yanında, işletme içindeki hile ve usulsüzlüğün ortaya çıkarılmasında, önlenmesinde ve caydırılmasında işletme yönetimi sorumlu olduğundan, denetçinin hile ve usulsüzlükten kaynaklanan yanlışlık riskleri hususunda yönetimin uygun iç kontrolleri düzenleyip düzenlemediğini ve bu kontrolleri uygulayıp uygulamadığını saptamasını istemiştir (Balcı, 2008: 66).

Ülkemizde de dünyadaki gelişmelere paralel olarak Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Uygulamasını düzenleyen SPK (Sermaye Piyasası Kurulu) tarafından “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (SERİ: X, NO:22)’de bağımsız denetçinin Altıncı Kısım, Kapsam Madde 2/1-c’de “Hile ve usulsüzlük nedeni ile önemli yanlışlıkların ortaya çıkarılması konusunda bağımsız denetçinin sorumluluklarının sınırının tespit edilmesi,” ve İkinci Bölüm, Hile ve Usulsüzlüklerin Tespit Edilmesinde Sorumluluk bölüm başlığında İşletme Yönetimi ve Yönetimden Sorumlu Kişilerin Sorumlulukları madde başlığı ile Madde 5/1’de “Hilenin önlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında esas sorumluluk işletme yönetimine ve yönetimden sorumlu kişilere aittir.” şeklindeki düzenlemesiyle bağımsız denetçinin hile ve usulsüzlüklerin tespitinde sınırlarının bulunduğu, buna karşın esas sorumluluğun işletme yönetiminde olduğunu kesin bir çizgi ile belirlemesi SAS No: 99 ile paralellik sağlamaktadır (Resmi Gazete, 2006). Bağımsız denetimde finansal tablolar üzerinde hile denetimi yapılmasının bağımsız denetçinin görev ve sorumluluk alanında olmadığı da böylelikle belirlenmiş olmaktadır. Anılan Tebliğ 34. Kısımda Uluslararası Bağımsız

Denetim Standartları-ISA Numaralarını esas alarak düzenlenmiş ve Kısım 6’da Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Hile ve Usulsüzlükler Konusunda Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu ISA 240 IFAC tarafından yapılan son güncellemeyi de kapsamaktadır. Ülkemizde dünyadaki gelişmelere paralel olarak 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 26.09.2011 tarihli ve 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yürürlüğe giren yenilikler kapsamında 28.06.2013 tarihinde güncelleme yapmış, ancak Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları kapsama alınmamıştır.

Kamu Gözetimi alanında uluslararası gelişmelerin gereği olarak yeni Türk Ticaret Kanunu uyarınca öngörülen bağımsız denetim alanını düzenlemek üzere 26.09.2011 tarihli ve 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 02.11.2011 tarihinde kurulan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından Uluslararası Muhasebe Standartlarıyla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını (TMS) oluşturmak ve yaymak ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarını (TDS) oluşturmak ve yaymak görevi Kuruma aittir. Kurum tarafından yıllara göre setler hazırlanmış durumdadır. Yayımlanan TDS Seti içeriği Bağımsız Denetim Standartları (BDS) kodu ve standarda ait numarası ile yayımlanmakta olup, çalışmaya esas alınmaktadır.

Çalışmanın konusu “Bağımsız Denetimde Hile Denetiminin Önemi, Finansal Tablolara Etkisi ve Bir Uygulama”dır.

Çalışmanın amacı, finansal tabloların gerek işletme çalışanları gerek işletme sahip ve yöneticileri tarafından gerçeği yansıtmayacak şekilde oluşturulması ya da yönlendirilmesi sonucunda oluşan hileli finansal tabloların kullanıcılarını planlı olarak aldatmasından en çok zarar gören yatırımcılar üzerindeki etkileri incelenmek üzere gerçekleştirilen bu çalışma üç (3) ana bölümden meydana gelmektedir.

Çalışmanın birinci bölümü, çalışmada denetim ana başlığı altında denetim, bağımsız denetim ve hile denetimi kapsamında kullanılan tanımlar ve kavramların tanımlanmasından meydana gelen kavramsal çerçevedir.

Çalışmanın ikinci bölümü, bağımsız denetimde hile denetimi konusunun dünyada ve ülkemizde ne şekilde yer aldığı, bağımsız denetim ile hile denetiminin amaçlarının farklılığı, hile denetimi ve hile denetçisinin dünyada ve ülkemizdeki konumu

açıklanmıştır. Bağımsız denetçilerin hile ve usulsüzlüğün tespitinde sınırlarının bulunduğu, hile ve usulsüzlüğün ortaya çıkartılmasında esas sorumluluğun işletme yönetiminde olduğu, bu açıdan bağımsız denetimde finansal tablolar üzerinde uygulanan hile denetim tekniklerine rağmen hileli finansal tabloların üretilmesinin önüne geçilememesi, işletmelerde finansal tabloların bağımsız denetiminde ayrıca hile denetiminin yapılmamasının olumsuz etkileri ve uygulanan hile denetim tekniklerine yer verilmektedir. Çalışma konusu kapsamına giren yetkili ve düzenleyici kuruluşların düzenlemeleri ve raporları incelenmiştir. Kitap, makale, kanunlar, yönetmelikler, tebliğler, standartlar, ilkeler ve konu ile ilgili seminer, panel, kongrelerde sunulan bildiriler incelenmiş ve çalışmada değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü son bölümünde, bağımsız denetimde hile denetiminin finansal tablolara etkisi üzerinde durulmaktadır. Bağımsız denetimin yatırımcılara yeterli düzeyde şeffaflık sağlamadığı çünkü, bağımsız denetimde hile denetimi boyutunun eksik olduğu vurgulanmaktadır. Bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolar üzerinde hile denetimi yapılmamış finansal tablolar ile hile denetimi yapılmış finansal tabloların örnek işletme üzerinde karşılaştırılması yapılarak hile denetimi etkin yapılan işletmelerin yatırımcılara yeterli düzeyde şeffaflık sağladığı ve finansal tablolardaki verilerin güvenilirliklerine bağlı olarak kurumsal ve bireysel yatırımcıların ekonomiye katkılarına yer verilmektedir. Bu çalışma bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolar üzerinde hile denetçisi tarafından hile denetimi yapılması yönünde bir bilincin oluşturulması açısından önemli görülmektedir.

BÖLÜM 2

2. DENETİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE GENEL AÇIKLAMALAR

Denetimin kökenleri çok eski çağlara dayanmakla birlikte sanayii devrimi sonrasında finansal tabloların karşılaştırılabilirliği, anlaşılabilirliği ve şeffaflığı gibi bilgileri üretirken ihtiyaç duyulan ortak bir muhasebe ve denetim dilinin oluşturulması ve kullanımı zorunlu hale gelmiştir. Bu ortak dilin oluşumu ise uluslararası muhasebe ve denetim standartlarının uygulama ile bütünleştirilmesiyle sağlanabilir. Finansal raporlama standartlarının sınırlarının belirlenmesi ve standartların genel özelliklerini anlatan metinlerin konunun ilgilileri tarafından anlaşılabilmesi için kavramsal alginın ve yorum yeteneğinin yaygınlaşmasının gerekliliği odak noktası haline gelmesini sağlamıştır.

2.1 DENETİM VE DENETİM KAVRAMI

Denetim kelimesinin Latince “audire” sözcüğünden geldiği yaygın olarak bilinmekte. Latince “audire” sözcüğü fiil olarak “işitmek” anlamına geldiği, kök bilgisi diğer bir deyişle etimolojisi (köken bilimi) hakkında “Bu sözcük Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan *au-dh-yo- "duyu-verme, kulak koyma" biçiminden evrilmiş olduğu açıklanmakta. Bu biçim Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan *au-4 "duymak" kökünden türetilmiştir.” açıklaması yer almakta ve ayrıca “denetim” sözcüğünün etimolojisi araştırıldığında; nezaret; “Arapça nẓr kökünden gelen nizārat نظارة, " Anlam olarak 1. seyretme, bakma, 2. bakım, gözetim, denetim" sözcüğünden alıntıdır. Kontrol; Fransızca contrôle "denetim" sözcüğünden alıntı olduğu bildirilmekte. Fransızca sözcük Fransızca contrôler "denetlemek" fiilinden türetilmiştir. Bu sözcük Geç Latince contra rotulare "iki defteri kıyaslayarak tahkik etmek" deyiminden evrilmiştir. Geç Latince deyim Latince rotulus "kâğıt rulosu, defter, özellikle muhasebe defteri" sözcüğünden contra+ önekiyle türetilmiştir.” şeklinde etimolojik bilgiye ulaşılmakta (www.etimolojiturkce.com, “t.y.”).

Denetim sözcüğü, Türk Dil Kurumu (TDK) Güncel Sözlükte “denetim” ve “denetleme” şeklinde isim olarak geçmekte. Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğünde Bilgisayar Terimleri Karşılıklar Kılavuzu “denetim” terimini Türkçe “sağlama” olarak, İngilizce “control” ve “audit” olarak almakta. Eğitim Terimleri Sözlüğü “denetim” terimini “Eğitim ve öğretim çalışmalarının yürürlükteki yasa, tüzük, yönetmelik ve genelgelere göre yapılıp yapılmadığının incelenmesi, yoklanması ve soruşturulması işi.” şeklinde tanımlamakta ve “T.: teftiş İng.: inspection Fr.: inspection” Türkçe eşanlamını, İngilizce ve Fransızca karşılıklarını vermekte. Fiziksel Kimya Terimleri Sözlüğü “denetim” terimini “Değişkenlerin belli değerler arasında kalmasını sağlama işlemi.” olarak tanımlamakta. İktisat Terimleri Sözlüğü “denetim” terimini “Kamu ya da özel bir kuruluşa ilişkin bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğunun saptanması ve rapor edilmesi amacı ile bir uzman birimi tarafından kanıt toplama ve değerlendirme süreci. krş. iç denetim, dış denetim.” İngilizce karşılıklarını da “İng.: auditing, control” olarak tanımlamakta. Tecim, Maliye, Sayışmanlık ve Güvence Terimleri Sözlüğü “denetim” terimini “1. Tecimsel kuruluşlara ilişkin sayışmaların düzeninde olup olmadığı, yasaları, tüzük ve yönetmeliklerine uygun bir yönde doğru olarak yürütülüp yürütülmediği izlenilmek üzere yapılan inceleme ve denetlemeler. 2. İşlemlerin tümünün sonuna kadar yazılımı ve tekrar gözden geçirilmesi, plan ve amaçlar çerçevesinde bu işlemlerin çözümlenmesi, önceden planlanmış amaçlara ulaşmak için bu işlemlerin plana göre yönetilmesi ve gerektiğinde gerekli değişikliklerin yapılması.” olarak tanımlamakta ve “T. : murakabe, kontrol İng.: audit Fr.: audition, vérification, contrôle” Türkçe eşanlamını, İngilizce ve Fransızca olarak da karşılıkları verilmekte. Yöntem Bilim Terimleri Sözlüğü “denetim” terimini “Veri derleme sürecinde güvenilirlik ve geçerlik gerekçeleriyle araçların ölçünlenmesi ve değişkenlerin egemenlik altına alınmasına ilişkin gözlem ya da ölçüm önlemlerinin tümü.” olarak tanımlamakta ve “T. : kontrol İng.: control “ Türkçe eşanlamı ve İngilizce olarak da karşılıkları verilmekte (Türk Dil Kurumu, “t.y.”).

Denetleme; TDK Güncel Sözlükte 1. isim “Denetlemek” işi, 2. “Bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma, denetim, bakı, teftiş, murakabe, kontrol.” olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle; “Türk dilinde denetim sözcüğünün karşılığı “rabk” ve “rükub” kökünden gelen “murakabe” sözcüğüne dayanmaktadır.” şeklinde yapılan açıklamalarla uyumlu olarak TDK Bilim ve Sanat

Terimleri Ana Sözlüğünde de “murakabe” terimine “denetim” anlamı verildiği görülmekte.

Temelinde muhasebe biliminin, ilgili yasal mevzuat ve düzenlemelerin olduğu denetim sözcüğüne verilen anlamlar ve terimler ışığında denetim “güçlü ilkeleri olan ve kökleri çok eskilere dayanan bir bilim” olarak ifade edilmekte.

2.1.1. Denetim Kavramı

Muhasebe yazınında denetim kavramı tanımı “AICPA: Ekonomik eylemler ve olaylar hakkındaki savların, bu savlarla ilgili önceden belirlenmiş olan ölçütlere uygunluğunun derecesini belirlemek ve sonuçlarını ilgili kullanıcılara iletmek amacıyla tarafsız bir şekilde kanıt toplayan ve değerlendiren sistematik bir süreçtir.” (AICPA, “t.y.”)

Denetim tanımının unsurları ve özellikleri şöyle sıralanmaktadır: (Güredin, 2000: 5)

- a. ***“Denetim ile ilgili tüm tanımlamalar”da denetimin bir süreç olduğu belirtilmektedir.*** Bu yolla denetimin dinamik bir faaliyet olduğu ortaya konmaktadır. Bu süreç denetim faaliyeti için gerekli olan kanıt ve bilgilerin sağlanması, bunların işlenmesi ve değerlendirilmesi, değerlendirme sonuçlarına göre bir denetim görüşüne ulaşılması ve bu görüşün denetim raporu ile ilgili yerlere iletilmesi evrelerini içerir. Bu açıdan denetim süreci bir bilgi üretme ve karar verme süreci olarak düşünülmelidir. Yukarıdaki tanımda en önemli husus denetimin sistematik bir süreç olduğudur. Bu sistematik süreç ussal bir biçimde birbirini izleyen düzenleştirilmiş evrelerden oluşmaktadır. Denetim süreci anlamlıdır, ussaldır, planlıdır ve bilimseldir.
- b. ***“İktisadî faaliyet ve olaylarla ilgili iddialar”*** ifadesi ile muhasebenin iktisadi bilgileri teşhis etme, ölçme ve raporlama işlevleri belirtilmek istenmektedir. Denetim sürecinin özü bu ifade içinde aranmalıdır. Uzman denetçi bir denetim faaliyetine başlarken denetlediği işletmenin finansal tabloları ve iktisadî faaliyetleri hakkında raporlar kendisine sunulur. Bu raporlar o işletme yönetiminin belirli bir döneme ait iktisadî faaliyet hakkındaki bildirim ve iddialarını yansıtır. Uzman denetçi gerekli incelemelerini yaparak işletme

yönetiminin kendisine sunduğu bu raporlardaki iddiaların doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırır ve onaylar.

- c. **“Önceden saptanmış ölçütler”**, yönetimin iktisadî faaliyet ve olaylara ait iddia ve bildirimlerinin doğruluğunun araştırılması amacıyla karşılaştırıldıkları standartlardır. Uzman denetçi incelemelerine ait bulguları ilgili taraflara bildirir. Denetçi ile bilgileri kullanacak ilgili taraflar arasındaki verimli ve anlaşılabilir bir haberleşmenin kurulabilmesi için ortak bir haberleşme lisanına gerek vardır. Bu ortak haberleşme lisanı “önceden saptanmış ölçütler” aracılığı ile sağlanır. Bu ölçütler yasama organlarınca konmuş kurallar, yönetim tarafından saptanmış başarı ölçüleri, bütçeler, finansal muhasebe standartlarını düzenleyen organlar tarafından oluşturulmuş genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri olabilir.

Denetim tanımının unsurları incelendiğinde muhasebe denetimine gönderme yapıldığı görülmekte. Tanımın yapıldığı dönemlerde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri denetim için bir ölçüt olarak görülmekte. İlerleyen dönemlerde genel kabul görmüş denetim standartlarının oluşturulduğu ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre düzenlenen finansal tabloların üzerinde denetim ölçütlerinin uygulandığı bir süreç başladığı görülmekte. Böylelikle denetimin rastgele yapılan bir faaliyet olmadığı, mantık ve sistematik bir süreç olarak ekonomik faaliyet ve olaylara uygulanan araç konumunda olduğu yaygınlık kazanmakta. Denetimin uygulanacağı zemininin denetime tabi olan ekonomik birimin sunduğu iddialar olduğu, denetimin amacının da sunulan yönetim iddialarının düzenleyici kuruluşlarca oluşturulan standartlara uygunluğunun ölçülmesi ve derecelendirilmesi yönünde geliştiği gözlemlendi. Denetim sonuçlarının belirli ilkelere sahip denetim raporu aracılığıyla kullanıcıların ilgisine sunulmakta olduğu görüldü. Teknik olarak bir kamu hizmeti olan denetimin, denetimi yapılanın iddialarının önceden belirlenmiş standartlara uygunluğu ve doğruluğu hususunda denetlendiği ve değerlendirildiği hakkında kamu çıkarının da korunduğu gözetildiğinden, sorumluluğu üstlenilen bilgi sunulması olarak açıklanmakta.

Denetimin diğer tanımlarına bakılacak olduğunda;

İşletmelerin ekonomik faaliyetleri ile genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri arasındaki uyumu saptamak amacıyla tarafsızca kanıtların toplanması, değerlendirilmesi ve sonuçların ilgili kullanıcılara iletilmesi süreci olarak bildirilmekte (Çite, 2017: 64).

Denetim, Black's Hukuk Sözlüğü'nde "muhasabe kayıtları üzerinde tahliller, çözümlenmeler ve doğrulamalar içeren sistematik kontrollerdir" biçiminde tanımlanmakta (Denetim İlke ve Esasları, 2017: 9).

Belirli bir standardı olmayan muhasabe sistemine dayanılarak hazırlanan ve çeşitli kişi ve kuruluşların yararına ve kullanımına sunulan finansal tablolar, çeşitli görüşlerin ışığı altında farklı yorumlanabilmekte. Bu farklı yorumlama tabloların güvenilirliklerini ortadan kaldırmaktadır. Bu durumun olumsuz etkileri ise karar alıcı durumunda olan kişiler üzerinde kendini göstermekte ve farklı görüş ve kurallara göre düzenlenmiş finansal tabloların sentezinin yapılması, güvenilir istatistikî bilgilerin elde edilmesi ve sektörel analiz ve değerlendirmelerin yapılması mümkün görünmemekte (Denetim İlke ve Esasları, 1999: 5).

Muhasebe ve denetim arasındaki ilişki irdelendiğinde;

Muhasebe, işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde değişme yaratan ve para ile ifade edilen mali nitelikli işlemlere ait bilgileri; kaydetmek, sınıflandırmak, özetlemek, analiz etmek ve yorumlamak suretiyle ilgili kişi ve kurumlara raporlar halinde sunan bir bilgi sistemi olmaktır. Muhasebenin amacı geçerli finansal bilgileri karar alıcılara yarayacak bir biçimde düzenleyerek sunmaktır. Muhasebe denetiminin işlevi ise denetime tabi olan bilgilerin genel kabul görmüş muhasabe standartlarına uygunluğunun belirlenmesi olarak açıklanmaktadır. Muhasebe denetiminin mekanizmasının esası muhasabe bilgisi olmakla birlikte muhasabe ve denetim arasında yöntem farklılıkları bulunmakta olduğu bildirilmektedir. Muhasebe bilgi oluştururken denetim bilginin gözden geçirilmesine odaklanmaktadır. Denetimin amacının muhasabenin genel kabul görmüş muhasabe ilkelerine uyup uymadığını gözlemlemek olduğu ve ilkelerin ihlali halinde denetim kriterlerini işleterek yaptırımları uygulamak olduğu belirtilmektedir.

Sonuç olarak genel denetim kavramının güvenilir bilgiye olan talepten kaynaklandığı, bu talebi en etkin ve verimli bir şekilde karşılayabilmek amacı ile ekonomik birimler arasında genel kabul görmüş muhasabe ilkeleri etrafında zorunluluklar gereği denetim standartları oluşturulduğu ve bu standartlar ışığında denetim kavramı, kaynağını güvenilir bilgi ihtiyacından alan tarafsız bilgi toplanması ve bu bilginin belirli yöntemler uygulanarak ilgi grupların ekonomik kararlarda etkin

olarak kullanımına sunulmasına kadar oluşturulan sistemler ile ilerleyen analitik bir süreç haline geldiği vurgulanmakta.

2.1.2. Denetimin Tarihi ve Gelişimi

Denetimin tarihinin muhasebenin tarihi ile başlamakta olduğu görüşü ağırlık kazanmakta. Denetimden bahsedilen noktada, genel kabule göre de öncesinde muhasebe vardı ya da muhasebe ile birlikte denetimden söz edilmekte idi. Bu nedenle denetimin tarihine muhasebenin tarihi ya da muhasebe denetiminin tarihi de denilmekle birbirinin yerine kullanıldığı görülmekte.

Muhasebe tarihçilerinin birçoğu yazının ve rakamların icadını muhasebeye bağlamakta; yazı ve rakamların insanların muhasebe (hesaplaşma) ihtiyacından doğmuş ve gelişmiş olduğunu ileri sürmekte. Bu iddia da göstermektedir ki muhasebe yazının icadından önce de vardı. Bu sebeptendir ki muhasebenin ilk olarak nerede, ne zaman, nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığı tam ve kesin olarak bilinemediği yönünde ortak görüşlerin olduğu bilinmektedir. Muhasebenin insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülmekte, ilkel biçimde hesap tutma tekniğinin doğuşunun mübadelenin başladığı çağlara kadar uzandığı, bu nedenle muhasebenin, bütün yönetim tekniklerinin en eskisi olarak kabul edildiği ve muhasebenin mesleklerin de en eskisi olduğu belirtilmekte (Gökgöz, 2010-2011: 168).

Muhasebenin doğuşu ve gelişimi üzerine çok fazla çalışma bulunmadığı yönünde bilgi sunulmasına karşın, arkeolojik kazılarda muhasebenin yazının icadından da önce M.Ö. 8000 yıllarında Sümerlerde ticaret ve takas gereği kayıtların önceleri bir tür ürün etiketi özelliğine haiz “token (calculi-hesap taşları)” adı verilen kil objeler vasıtasıyla gerçekleştirildiği, zamanla token’ların kil tabletlere kazınmaya başlaması, ardından da arkaik yazının ilk örneği olan “Sümer Çivi Yazısı”nın M.Ö. 3200-3100 yıllarında ortaya çıkmasıyla “*yazı, insanların hesaplaşma (muhasebe) ihtiyacından doğmuş ve gelişmiştir*” şeklindeki tespit ve yoruma ulaşılmakta (Şeker, Şeker, 2019: 92).

Muhasebenin bir bilim dalı olarak doğuşu ile ilgili ilk yazılı belgelere M.Ö. 5000 yıllarında Sümerlilerde, M.Ö. 4000 yıllarında İbranilerde, M.Ö. 3000 yıllarında Mısırlılarda, M.Ö. 2000 yıllarında Babillerde, M.Ö. 500 yıllarında Yunanlılarda rastlamanın mümkün olduğundan bahsedilmekte (Gökgöz, 2010-2011: 169).

Bazı tarihsel araştırmalarda muhasebe tarihinin ilk önce M.Ö. 3000 yıllarında Asur İmparatorluğunun başkenti Ninova'da başladığı ve buradan yayıldığı vurgulanmakta. Denetimin kökenlerinin de anılan tarihsel araştırmalara kadar uzandığı belirtilmekte. Eski Mezopotamya'da hüküm süren kralların, kraliyet tahıl ambarlarının sayımını yapmak ve buradaki görevlileri kontrol etmek için katiplerine yetki verdiklerini gösterdiği ve bu bulguların da kamu mallarına ait hesapların ve devlet yönetimindeki faaliyetlerin denetiminin orijinini oluşturduğu düşünölmekte. Eski Yunan'da ise demokrasi kavramının gelişmesi ve şehir devletlerinin oluşturulması bu medeniyete esin kaynağı olan Mezopotamya'daki denetim uygulamalarının aynı işlevinde devam ettiği ve şehir (Site) devletlerinde organize bir denetim sistemi kurularak, kamu birimlerindeki görevlilerin yurttaşlara hesap vermekle yükümlü kılındığı belirtilmekte (Bezirci, Karasioğlu, 2011: 573).

Kronolojik sıralamada hem dinlerin hem de devletin iktisadi faaliyetin denetiminde ön plana çıktığı görölmekte. Modern muhasebe denetimine geçişteki birtakım önemli konulara değinmede karşımıza Avrupa'daki gelişmeler çıkmakta.

Tüccarların da denetime olan ilgi ve ihtiyaçlarının azalmamış olduğu Avrupa'daki gelişmelere bakma gereğı doğmakta. Ortaçağ Avrupası sömürge ticaretinde faaliyet gösteren ve büyük bir spekülasyon imkanı sağlayan ortaklıkların, toplumun ekonomik düzenini etkileyecek düzene sahip olmaları ve ortaklık ilişkilerinin, sözgelimi Fransa'da 1720'de iflaslarla ya da İskoçyalı Law rezaleti ile sonuçlanması, bu faaliyetlerin baştan beri hükümet izni ve denetimi, katı esas sermaye sistemi gibi şekillerde ve çeşitli açılardan denetim altına alınmasını da gündeme getiriyordu. Bu arada muhasebe bilgisi de şekillenip gelişiyor, Lucas-Pacioli'den Wilmowski, Ficher ve Schmalenbach'a dek pek çok yazarın katkısı ile bugünkü anlamını buluyor; yaygınlık kazanan yanıltıcı işlemler ya da hileli iflaslar nedeniyle çıkarılan 1673 tarihli Fransız Emirnamesi ve gerçekte olmayan, fiktif kar dağıtımlarını önlemek amacıyla Prusya'da çıkarılan 1884 tarihli yasa ile düzene sokuluyordu (Denetim İlke ve Esasları, 1996: 9-10).

Hesap verme sorumluluğı kavramının gelişimi XVII. Yüzyıl İngiltere'sine dayanmaktadır. Bu yüzyılın sonlarında, 1690 yılında İngiltere'de önce Kamu Hesapları Komitesi oluşturulmuş ve İngiliz Sayıştay'ı kurulmuştur. Kamu maliyesindeki parlamentonun üstünlüğü ilkesi de ilk kez bu dönemde yaşama geçirilerek yasama organının yürütmeyi kontrolü esası benimsenmiştir (Bezirci, Karasioğlu, 2011: 574).

Denetçi (auditor) deyimini ilk olarak 1289 yılında kullanılmaya başlanılmıştır. Muhasebe denetçilerinin ilk örgütü ise 1581 yılında Venedik'te kurulmuştur. İngiltere'de 1900 yılında çıkartılan bir yasa ile sınırlı sorumlu şirketlere denetim zorunluluğu getirilmiştir. William Deloitte, 1845 yılında günümüzde de faaliyetini sürdüren Deloitte&Touch firmasını Londra'da kurmuştur. ABD'de ise mesleğin yasal dayanağa kavuşması 1896 yılında New York eyaletinde olmuş ve bunu bütün eyaletler takip etmiştir. ABD'de sertifikalı kamu muhasebecileri (Certified Public Accountants - CPA'ler) tarafından denetlenmiş ilk mali tablo 1901 yılında yayınlanmıştır. İngiltere'den sonra denetçilik mesleğinin en uzun geçmişi bulunan ülke Almanya olurken, Fransa'da denetim fonksiyonu 1867 yılında çıkartılan "Companies Charter" Yasası ile başlamıştır. Bu yasayla göre tüm kamu şirketlerinin hesapları bir ya da daha fazla hesap kontrolörü tarafından denetlenmek zorundadır. Daha sonra çıkartılan kanunlarla denetçilerin nitelikleri belirlenmiş ve denetimin kapsamı genişletilmiştir (Uzay, Tanç, Erciyes, 2020).

Sanayi devrimi öncesi ve sonrasında başlayarak 1900'lü yıllar arasında denetim yaklaşımı tüm belgelerin tamamının incelenmesini kapsamakta, denetimin amacının hata ve hilelerin ortaya çıkartılması yönünde olduğu ve ilgili tarafların sadece işletme ortak ve sahipleriyle, işletmeye borç verenler olduğu bildirilmekte. Sanayi devriminin ilerlemesiyle ekonomik gelişimin sonucu olarak kurumsallaşan ve işletme yönetimlerinin profesyonellerin eline geçmesiyle şirket sayılarında büyük artışların yaşandığı ve denetim mesleğinin de gelişiminin hızlandığı görülmekte.

1900-1930 yıllarında ortaya çıkan hızlı gelişmeler, denetçileri işletmelerin mali tablolarını bir bütün olarak denetlemeye yönlendirmiştir (Bozkurt, 2010: 17-18).

- a. İşletmelerle ilgilenen kişi ve kuruluşların önemli artışlar olmuştur.
- b. İşletme yönetimleri çeşitli iç kontrol yapıları oluşturarak hatalı ve hileli işlemleri bulmaya ve önlemeye yönelmişlerdir.
- c. Gelişen denetim prosedürler yardımıyla işletmeler daha bilimsel olarak incelenmeye başlanmıştır.
- d. İşletmenin muhasebe belge ve kayıtlarının tümünün incelenmesi yöntemi, yerini örnekleme çalışmalarına bırakmıştır.

1900 ve 1930 yılları arasında inceleme yine belgelerin tamamı şeklinde olup bu kez bilanço ve gelir tablolarının doğruluğunun onaylanması amaç haline gelirken, işletme ilgililerine devletin de katıldığı görülmekte. Sonrasından günümüze kadar yaklaşık 2001 yılları gibi finansal tablo verilerinin örnekleme yoluyla incelenmesi yaklaşımı benimsenirken finansal tabloların da doğruluk ve dürüstlükleri hakkında görüş oluşturulması amacı aşamasına geçildiğini ve işletme ilgililerine sendikaların, tüketici gruplarının ve ticaretin sonuçlarından etkilenen diğer grupların da dahi olduğunun görüldüğü bir dönem olmakta. Bu dönemin modern denetim anlayışına geçişteki kazancı finansal tabloların denetimi yaklaşımı olmasından kaynaklandığı.

2001 yılından itibaren yeni bir denetim döneminin başladığı bilinmekte. Denetimin elektronik sistemler aracılığı ile bilgisayar ortamlarında yoğun şekilde yapılmaya başlanmasıyla döneme adının sistemlere dayalı denetim şeklinde geçmesine neden olduğu, işletme yönetim fonksiyonlarının da denetime gereksinim duymaya başlamasıyla muhasebe ve çevre disiplinlerin daha yoğun olarak kullanıldığı ve özellikle matematik, istatistik ve aktüeryal yöntemlerin devreye alınmasıyla projeksiyon dönemlerinin de denetlenebildiği dijital tarih çağı da başlamış olmakta.

Dünyada yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Türkiye’de yaşanan muhasebe ve denetim gelişmelerine bazı dönemlerde geç başlasa da geçmişten gelen devlet geleneği ve belli bir sistemsel yapısıyla değişen muhasebe ve denetim çağlarına uyum sağladığı bilinmekte.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet muhasebesine çok önem verdiği, arşivlerde muhasebe tarihine ait eserlerin bulunduğu, müzelerde M.Ö. 2000 yıllarına ait kil tabletler üzerinde hesaplaşmaların bulunduğu, 14. yüzyıla ait merdiven yöntemi ile ilgili muhasebe öğretti kitapları, muhasebe tarihi kültürü olarak çok zengin yapıya sahip ülkemizde Mimar Sinan’ın 16. yüzyıl ortalarında Süleymaniye Camii’nin maliyet muhasebesi defterlerini inceleyen Prof. Süleyman Yükçü’nün, bu defterlerde yer alan maliyet muhasebesi hesaplamalarının çağdaş maliyet muhasebesi anlayışının ilginç ipuçlarını içerdiğini ortaya koymuştur (Güvemli, Aslan, 2009: 34-36). Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu, 1879 yılında kurulmuş olup, halen görev yapmaya devam etmekte.

1923’te Cumhuriyeti kuranların ve onu, ekonomisi güçlü, çağdaş bir ülke yapmaya azmetmiş olanların işleri gerçekten güçlü. Atatürk’ün eşsiz liderliğinde, yığınları

üstünden atan halkımız, hızlı bir kalkınma hamlesi başlatmış ve 10 yıl gibi kısa bir süre içinde, ülkemizi temel mal ve ihtiyaçları üretebilen ve dışarıya muhtaç olmadan yaşayabilecek bir yapıya ulaştırabilmişlerdir. İzmir İktisat Kongresi, İş Bankası'nın kuruluşu, 1925 vergi reformu, aşar vergisinin kaldırılması, kazanç vergisi, 1930'da Merkez Bankası'nın kurulması, peşinden Sümerbank, Etibank gibi iktisadi kuruluşların kurulması Türk iktisadi hayatının gelişiminde temel taşları oluşturmuştur (TÜRMOB, 2020). İktisadi hayatın gelişimi muhasebe mesleğini de zorunlu kılmakta idi.

Cumhuriyetin kuruluş dönemi ve sonrasında; Muhasebe mesleğinde denetim boyutu öncelerde mahkemelerde bilirkişilik faaliyetleri ile başlamıştır. Muhasebede bilirkişilik faaliyeti Osmanlıların kuruluş yıllarından bugüne kadar süregelen geleneksel bir uygulamadır. Ancak fiili denetim 1926-1934 yılları arasında muhasebe mesleğinde serbest çalışan, dürüstlüğü ile iyi tanınan bazı meslek mensuplarına vergi kanunları gereği vergi denetimi yapma yetkisi verilmesi ile başlar. Devlete ait Maliye Bakanlığı bünyesinde Maliye Müfettişleri yapısı bulunmakla birlikte serbest muhasebe yapanların mesleki örgütlerinin oluşumu muhasebe mesleğinin Fransa'da kullanılan unvanlarından biri olan Expert Comptables'ın Türkçe karşılığı Muhasebe Uzmanları unvanı seçilerek 1942 yılında "Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği" kurulmuştur (Bezirci, Karasioğlu, 2011: 576).

Türkiye'de, mali piyasaların gelişimiyle birlikte bağımsız denetim olgusu 1987 yılından itibaren Türk mali sisteminde de düzenleyici kurumların ilgi alanına girmiştir (Uzay, Tanç, Erciyes, 2020: 2).

Türkiye'de 1987 yılına kadar finansal tabloların denetimi Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Mevzuatı çerçevesinden yürütülmüş ve tarihi süreç içinde ülkemizde denetim kavramı ilk kez Türk Ticaret Kanunu'nda yer almıştır. Ülkemizde bağımsız dış denetimin yapılmasına ilişkin zorunluluk ilk defa 1987 yılında bankaların denetimi ile getirilmiş ancak denetleme ilke ve kuralları ise, ilk kez Sermaye Piyasası Kurulu'nun 1988 yılında yayınladığı tebliğler ile yasal nitelik kazanmıştır. Bu süreçte ulusal ve yabancı kökenli 19 şirket tescil edilmiştir. Bu şirketler bir araya gelerek "Bağımsız Denetim Derneği"ni kurmuşlardır (Bezirci, Karasioğlu, 2011: 577).

SPK, kendine bağlı ortaklıklar ve aracı kurumların bağımsız dış denetime tabi olmasını 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Sermaye

Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik” ile öngörmüş ve bu tebliğin 19. maddesi hükmüne göre 1983 ve 1984 tarihli iki tebliği uygulamadan kaldırmıştır. Bu tebliğler yerine 31.12.1988 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olmak üzere, 29.01.1989 tarihli ve 20064 sayılı Resmi Gazete’de XI/1 no’lu “Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ” ile XI/2 no’lu “Standart Genel Hesap Planı ve Planın Kullanım Esasları Hakkında Tebliğ’i” yayımlanmıştır. XI/1 no’lu tebliğdeki ilke ve kurallara Sermaye Piyasası Kanunu’na tabi ortaklıklar ile aracı kurumların uyması zorunludur. Bu tebliğ, dört bölüm ve 15 ekten oluşmaktadır. Mali tabloların hazırlanmasına yardımcı olmak üzere standart genel hesap planı (SGHP) ve kullanımını esaslarını XI/2 no’lu tebliğde belirlemiştir. SGHP ile ilgili esaslar ortaklıklar ve aracı kurumlar için isteğe bağlıdır (Koçyalkın, 1994: 13-14).

13.06.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ile oluşturulan TÜRMOB, bünyesindeki SMMM ve YMM Odaları ile ülkemizde en üst düzeyde meslek örgütüdür.

Tekdüzen Muhasebe Sistemi 26.12.1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazete’de yayımladığı “Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ”, SPK sistemi gibi, 12 muhasebe kavramını içermektedir. Her iki sistemde yer alan muhasebe kavramlarının kapsamı da yanıdır. Zira muhasebe literatüründe muhasebe temel kavramlarına ilk olarak 1940 yılında W.A. Paton ve A.C. Littleton tarafından yazılan “An Introduction to corporate Accounting Standards” adlı yapıtında rastlanmıştır (Koçyalkın, 1994: 23-24).

14.02.2011 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak 6102 sayılı yeni TTK’nun muhasebe uygulamaları ile ilgili maddeleri 01.01.2013 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun (TTK) bağımsız denetimde esas aldığı standartlar; KGK tarafından yayımlanan uluslararası denetim standartları ile (UDS) uyumlu Türkiye Denetim Standartları (TDS)/Bağımsız Denetim Standartları (BDS) ile uluslararası standartlara uyumlu olacak şekilde yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS/IFRS) ve yorumları 26.08.2014’de yayımlanan Kurul Kararı ile uygulanabilir finansal raporlama çerçevesi yeniden yapılandırıldı.

KGK tarafından yayımlanan bağımsız denetim standartları; Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu (IAASB) tarafından düzenlenen ve Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayımlanan Uluslararası Kalite Kontrol, Bağımsız Denetim, Sınırlı Bağımsız Denetim, Diğer Güvence Denetimleri ve İlgili Hizmetler Standartları Kitabı, ilgili yıllar yayımlarının Türkçe tercümesine ve çoğaltılmasına IFAC'ın izniyle Türkiye sınırları içinde izin verilmekte.

Türkiye'de bağımsız denetim SPK, BDDK, EPDK gibi düzenleyici kurumların yapılarına özgü farklılıkları içeren değişik uygulamalar ile de dünyada denetim bilimini benimsemiş diğer ülkelerle aynı standartları uygulamakta.

2.1.3. Denetimin Türleri

Denetim faaliyetlerinin türlerine göre sınıflandırılmasında görüş birliği bulunmakta. Önceleri iki ana türde açıklanan sınıflandırmalar gelişerek dört ana grupta toplanmakta. Şöyle ki; amaç yönünden denetim türleri, kapsamına göre denetim türleri, yapılış nedenine göre denetim türleri ve denetçinin statüsüne göre denetim türleri olduğu kabul edilmekte.

2.1.3.1. Amaç Yönünden Denetim Türleri

Amaç yönünden denetim türleri; Finansal Tabloların Denetimi, Uygunluk Denetimi, Faaliyet Denetimi ve Özel Amaçlı Denetim olarak dört başlığa ayrılmakta.

- **Finansal Tabloların Denetimi**

Bu denetim türünde finansal tabloların önceden belirlenen standartlara uygunluğu denetlenmektedir. Finansal tabloların denetimi denetçiler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Finansal tablolardaki gerçek dışı ve hatalı bilgileri ortaya çıkararak, finansal tabloların ilgililer için güven verici hale getirilmesi sağlanmaktadır (Çite, 2017: 46).

Finansal tabloların denetimi, en yaygın denetim olarak kullanılmakta 3568 sayılı Kanun ile yetki almış muhasebe meslek mensuplarının muhasebe denetiminde de başlıca iştiğal konularından biri olmaya devam ederken, bağımsız denetçilerin de esas denetim konusu olmaktadır. Finansal tabloların denetiminin amacı, denetim kuruluşunun ve denetçinin tarafsız olarak değerlendirdiği finansal tablolara güvenilirlik

kazandırmak ve böylelikle ilgisinin hakkını korumasına da aracılık yapmak olarak tanımlanabilir.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), bağımsız denetim standartları hakkında (Seri:X, No:22) tebliğinin birinci kısmının 3. maddesinde bağımsız denetimin amacını şu şekilde ifade etmiştir. “(1) Finansal tabloların bağımsız denetiminin amacı; finansal tabloların, finansal raporlama standartları doğrultusunda bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin görüş bildirmesini sağlamaktır. (2) Bağımsız denetçinin görüşü, finansal tabloların güvenilirlik derecesini yükseltmekle birlikte, bu görüş finansal tabloları bağımsız denetime tabi tutulan işletmenin gelecekteki durumu hakkında ve işletme yönetiminin işletmenin faaliyetlerini etkin ve verimli bir biçimde yönettiğine dair bilgi sağladığı şeklinde değerlendirilemez.”

1 Sıra No’lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ, Muhasebe Usul ve Esasları III. Mali Tablolar İlkeleri; işletmenin mali tablolarını kullanacak olan ilgililer için düzenlenen mali tabloların denetimindeki amaçları şu şekilde sıralanmakta;

1-Yatırımcılar, kredi verenler ve diğer ilgililer için karar almada yararlı bilgiler sağlamak.

2-Gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmede yararlı bilgiler sağlamak.

3- Varlıklar, kaynaklar ve bunlardaki değişiklikler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi sağlamak.

Mali tablolar; 1. Bilanço, 2. Gelir Tablosu 3. Satışların Maliyeti Tablosu 4. Fon Akım Tabloları 5. Nakit Akım Tablosu 6. Kâr Dağıtım Tablosu 7. Öz Kaynaklar Değişim Tablosu olarak yer almakta. Bu tablolardan, bilanço ve gelir tablosu dipnotları ve ekleri ile birlikte temel mali tabloları, diğerleri ise ek mali tabloları oluşturur (Resmi Gazete, 1992: 21447).

- **Uygunluk Denetimi**

Yetkili üst makamlar tarafından konulan kurallara uyulup uyulmadığının araştırılması amacıyla yapılan denetimlere uygunluk denetimleri denilmektedir. Söz

konusu üst makam işletme içerisinden olabileceği gibi işletme dışından da olabilir. Uygunluk denetimleri sonucunda elde edilen bilgiler herkese değil, işletme içerisindeki yetkililere düzenlenen raporlarla bildirilirler. Raporlar, genellikle tepe yöneticilerine sunulurlar. Çünkü saptanmış yönergelere, politikalara, tüm yasal sözleşme ve taahhütlere uygunluğunun sağlanması yönetimin sorumluluğundadır (Bozkurt, 2010: 28).

Uygunluk denetimi, bir örgütün mali işlemlerinin ve diğer faaliyetlerinin belirlenmiş yöntemlere, kurallara ve mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla incelenmesidir. Bu denetim türünde belirlenmiş kriterler farklı kaynaklar tarafından oluşturulur. Uygunluk denetimi, iç denetçiler ve dış denetçiler ile kamu denetçileri tarafından yürütülür.

- **Faaliyet Denetimi**

Performans denetimi de denilen faaliyet denetimi, işletmenin farklı bölümlerinin faaliyetlerine ilişkin yöntem ve yordamları inceleyip, değerlendirme faaliyetleridir. Bu tür denetimler ile işletme bölümlerinin yürüttükleri faaliyetlerin etkinlik ve verimlilik dereceleri ölçülür. Bu bakımdan, faaliyet denetiminin amacı bölümlerin fonksiyonlarını daha iyi bir şekilde yerine getirebilmeleri için önerilerde bulunmaktır. Faaliyet denetimi, diğer denetim türlerinden daha geniş ve daha farklı bir içeriğe sahip olup, (1) işletmenin organizasyon yapısını, (2) iç kontrol sistemini, (3) iş akışlarını ve (4) yönetimin başarısını belirlemeye yönelik çalışmalar yapar (Tuan, 2008: 80).

Faaliyet denetimi, işletmenin organizasyon yapısını, iç kontrol sistemini, iş akışlarını ve yönetimin başarısını saptamaya yönelik geniş kapsamlı bir faaliyet olup işletme yönetiminde belirlenmiş hedeflere ve politikalara ulaşıp ulaşılmadığını ölçmeye çalışır. Aynı zamanda işletme yönetiminde belirlenmiş stratejiler ışığında amaçlara ne derecede ulaşılmış olduğunu, yöneticilerin kişisel başarılarının derecesini ve faaliyetlerle ilgili finansal nitelikte olmayan her türlü konuyu araştırır (Yalman, 2015: 78).

Faaliyet denetimi, şirketlerin faaliyet raporları üzerinden de 6102 sayılı TTK Md. 397/1 gereği yapılması zorunlu denetimlerden olmakta; **(Değişik: 26/6/2012-6335/18 md.)** Dördüncü fıkra uyarınca denetime tabi olan anonim şirketlerin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları denetçi tarafından, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve

Denetim Standartları Kurumunca yayımlanan uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarına göre denetlenir. Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin, denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtır yansıtmadığı da denetim kapsamı içindedir.

Faaliyet denetimi iç denetimden daha kapsamlıdır. Faaliyet denetimi finansal tabloların denetiminden ve uygunluk denetiminden daha zordur. Başlıca zorluk faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin nesnel olarak saptanmasındadır. Faaliyet denetimi çok kapsamlı olduğundan, bunun türlerini saymak ve tanımlamak da zordur. Bir işletmede yürütülen bir faaliyet denetiminin amacı yeni bir makine alımı kararına etki yapan bilgilerin geçerliliğini ve yeterliliğini saptamak iken; diğer bir işletmedeki faaliyet denetiminin amacı, satış faaliyetinin etkinliğinin ve verimliliğinin belirlenmesi olabilir (Güredin, 2000: 15-16).

- **Özel Amaçlı Denetim**

Özel amaçlı denetim, belli bir karar birimine belli bir konuda bilgi sağlamak ve önerilerde bulunmak amacıyla yapılan denetimdir. Özel amaçlı denetimlerde denetlenecek bilgiler, denetimin amacına göre değişeceği için her denetim faaliyeti farklı uzmanlıklar gerektirecektir. Başlıca özel amaçlı denetim türleri (Çite, 2017: 47):

- 1- Bankaların kredi vermeden önce yaptıkları denetim,
- 2- Vergi incelemeleri,
- 3- Satın alma ve birleşmelerden önce yapılan Genel Mali Durum İnceleme ve Değerlendirmesi Tespiti (Due Diligence),
- 4- Mahkemelerce yaptırılan incelemeler (Adli Denetim), *(Adli Denetim, tanımı ve özellikleri hakkında bilgi ileride “Hile Denetimi, Adli Muhasebe ve Adli Denetim İlişkisi” başlığı altında ele alınacaktır.)
- 5- İdari Denetim,
- 6- TTK Md. 438 gereğince yapılan özel amaçlı denetim.

2.1.3.2.Kapsamına Göre Denetim Türleri

Kapsamına göre denetim türleri; önceki dönemlerde SPK mevzuatına göre yapılmakta iken, SPK Duyurusunda; “13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 397 nci maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Bakanlar Kurulu Kararı ile

belirlenen işletmeler ve yatırım fonları ile konut ve varlık finansmanı fonları yıllık finansal raporlarını bağımsız denetime tabi tutmak zorundadırlar.” Belirtmektedir. TTK Md. 397/4. fıkra ise Md. 398’e gönderme yapmakla ilgili standartları ve esasları belirlemeye KGK’nın yetkili olduğu hükmü bulunmakta. Bu bağlamda sürekli denetim (yıl sonu), sınırlı denetim (ara dönem) 23 Ocak 2013 tarihli 28537 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2012/4313 sayılı “Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Karar” çerçevesinde denetime tabi olacak şirketlerden SPK mevzuatına, BDDK mevzuatına ve KGK düzenlemelerine tabi olan şirketleri kapsamakta olup, özel denetim ise, bu kapsamda SPK mevzuatına geçişte ve tabi olmada uygulanmak üzere üçe ayrılmakta.

- **Sürekli Denetim**

Ekonomik hayatın hızlanması ile ortaya çıkan daha kısa dönemler için bilgi ihtiyacı rapor sürelerinin kısılması ve denetlenmesi süreçlerine de yansımış böylelikle sürekli denetim ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Ünlü, 2013: 9).

Sürekli denetimde, denetçi yeterli kanıt toplayabilme ve bağımsız denetim standartlarının tamamının uygulanabilmesi ve denetim evreninde bir sınırlama olmaması. Denetimin, 570 işletmenin sürekliliği bağımsız denetim standardı kapsamında sonraki dönemlerde de devam ediyor olması anlamında değerlendirilmesi gerektiği. Denetim sonucunda düzenlenen raporun ise makul güvence verme kapsamında güvenilirliği yüksek bir çalışma olduğu görülmekte.

- **Sınırlı Denetim**

Sınırlı denetim, ara dönem finansal tablolarının 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 14 ve 36’ncı maddeleri uyarınca, Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde yapılması gerektiği ve Seri: X, No: 22 Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ’in 1, 2 ve 3’üncü kısımlarının, halen yürürlükte bulunduğunu açıklayan ve madde 4 kapsamında Sermaye Piyasası Kurulu ve ayrıca KGK kapsamındaki şirketlerin de yayımlanan finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadıklarının öncelikle bilgi toplama (soruşturma) ve analitik inceleme teknikleri kullanılarak incelenmesi ve değerlendirilerek 3, 6 ve 9. ay sonu

itibariyle mali tablolarını düzenlemek zorunda olup, 6. ayın sonunda bağımsız denetim geçmek zorunda olan mali tabloların rapora bağlanmasını öngörmekte.

Aşağıdaki işletmelerin, Kurul tarafından yayımlanan finansal raporlama standartlarına ilişkin düzenlemelerdeki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, altı aylık ara dönem finansal tabloları inceleme (sınırlı bağımsız denetim) kapsamındadır.

a- Yatırım kuruluşları,

b-Yatırım fonları hariç kolektif yatırım kuruluşları,

c-İpotek finansmanı kuruluşları,

ç-Sermaye piyasası araçları bir borsada ve/veya teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören anonim ortaklıklar.

Yukarıda (ç) bendinde belirtilen ortaklıkların sermaye piyasası araçlarının halka arzında veya mevcut paylarının hissedarları tarafından halka arzında, Kurulun sermaye piyasası araçlarının kayda alınmasına ilişkin düzenlemelerinde öngörülen ara dönem finansal tabloları sınırlı bağımsız denetime tabidir (Resmi Gazete, 2006: 26196).

Bu denetimin sürekli denetimden ayrılan hususu denetim kanıtı toplamada sınırlama olmasından kaynaklanmakta.

- **Özel Denetim**

Özel denetim, SPKn. çerçevesinde ve Seri: X, No: 22 Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ madde 6 çerçevesinde yapılmakta. Çalışma alanı, tahvil ihracı vb. için SPK'na başvuracak A.Ş. ile, hisse senetleri halka arz edilen ya da edilmiş sayılan işletmeleri; tasfiye, birleşme, bölünme, devir ve hisse senetlerini halka ilk kez arz edecek şirketlerin belirli dönemlerinin, bazı hallerde belirli hesaplarının denetiminin yapılması olarak değerlendirilmekte (Resmi Gazete, 2006: 26196).

SPK kapsamı dışındaki şirketlerde de satın alma ve birleşmelerden önce yapılan Genel Mali Durum İnceleme ve Değerlendirmesi Tespiti (Due Diligence), yine

şirketlerde belirli hesap gruplarının ya da bazı işletme birim ve işlemlerinin denetimi de bu kapsamda yer almaktadır.

2.1.3.3.Yapılış Nedenine Göre Denetim Türleri

Yapılmasında yasal zorunluluk bulunan ve yasal zorunluluk olmadığı halde bazı şirketlerin iç disiplinleri gereği ya da zorunluluk kapsamı sınırlarına uyum sağlamak adına ihtiyari olarak yaptırılan denetim olarak ikiye ayrılmakta.

- **Zorunlu (Yasal) Denetim**

Bağımsız denetim bağlamında zorunlu denetim, dayanağını TTK Md. 398 hükmü kapsamında yine aynı kanununun 378, 397/1, 402 ve 515. madde hükümlerinin uygulanması gereği yapılan denetim şekli olmakta.

Bu husus KGK tarafından yapılan açıklamada şu şekilde ifade edilmekte; “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 397 ve 398 inci maddeleri zorunlu bağımsız denetimin kapsamını açıklamaktadır. Başka mevzuat uyarınca yapılması zorunlu tutulan denetimlerde söz konusu mevzuat kapsamı belirleyerek denetçiye ilave yükümlülükler getirebilir. *Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Bağımsız Denetimin Bağımsız Denetim Standartlarına Uygun Olarak Yürütülmesi* başlıklı BDS 200’de bu konuya ilişkin olarak aşağıdaki hüküm yer almaktadır: BDS’ler, denetçinin mevzuat hükümlerinden kaynaklanan veya başka bir şekilde ortaya çıkabilecek olan sorumluluklarını (örneğin, menkul kıymetlerin halka arzıyla bağlantılı olarak ortaya çıkabilecek sorumluluklarını) ele almaz. Söz konusu sorumluluklar denetçilerin BDS’lerde belirtilen sorumluluklarından farklılık gösterebilir. Bu tür durumlarda denetçi BDS’lerdeki yaklaşımları faydalı bulabilecek olmakla birlikte, ilgili tüm mevzuat hükümlerine veya mesleki yükümlülüklerle uygunluk sağlamak denetçinin kendi sorumluluğundadır.”

KGK kapsamı dışında SPK mevzuatı kapsamında KAYİK şirketler, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) mevzuatına tabi bankalar, Hazine Müsteşarlığının denetimine tabi Sigorta ve Reasürans şirketleri bağımsız denetimi yaptırmak zorundadırlar.

- **İsteğe Bağlı (İhtiyari) Denetim**

İsteğe bağlı (ihtiyari) denetim, yasal olarak zorunluluğu bulunmayan şirketlerin kendi iç dinamiklerini ölçmek adına yaptırıldıkları denetim olarak tanımlanmakta. İsteğe bağlı denetim sonucu oluşturulan rapor işletme yönetimine sunulmakta, zorunlu denetim aşamasında olduğu gibi düzenleyici kurumlara gönderilmemekte.

2.1.3.4. Denetçinin Statüüne Göre Denetim Türleri

Denetçinin statüsüne göre denetim türleri klasik olarak; iç denetim, bağımsız denetim, kamu denetimi şeklinde tanımlanmaktadır.

Ancak 2000 yılında ortaya çıkan büyük boyutlu finansal skandallar sonrasında, AICPA tarafından 15 Aralık 2002 tarihinden itibaren yayımladığı SAS 99 “Mali Tablo Denetiminde Hilelerin Dikkate Alınması” adlı standart ile hilenin tanımı yapılmış, mesleki yargının “hile denetiminde” önemi vurgulanmıştır. ACFE tarafından “adli muhasebe” ile ilgili düzenlemeler yapılmış, “adli denetim” ve adli muhasebe içeriğinde “hile denetimi” de denetim türlerine dahil edilmiştir (Akyel, 2009: 182).

- **İç Denetim**

Ülkemizde Kanuni Murakıplıktan öte, önceleri yaygın olarak, kamu kurum ve kuruluşları ile bankalara özgü bir örgüt hizmet biriminin fonksiyonu olarak algılanan iç denetim (teftiş) ve iç denetçilik (müfettişlik) özerk yapısı ile giderek özellikle holdingler, yabancı sermayeli şirketler ve diğer işletmeler için de önemi anlaşılan bir fonksiyon haline gelmiş bulunmaktadır (Cömert, 2002: 1).

“İç denetim işletme içinde kurmaylık görevini üstlenmiş iç denetçiler tarafından yürütülür. Denetim sonuçları işletme yönetimine raporlanır. Finansal tabloların bağımsız denetimi üçüncü kişilere sunulan finansal bilgilerin dürüstlüğünü saptamaya yönelik iken; iç denetim faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği ile ilgilenir. İç denetim aynı zamanda işletmede görevli kişilerin tutumu ve davranışlarını da dolaylı olarak denetler. Denetim tamamlanmış faaliyetlerin geriye dönülerek yeniden gözden geçirilmesi işlemidir” (Güredin, 2000: 15).

İç denetim departmanı üst yönetim ve yönetim kurulu tarafından oluşturulan politikalar çerçevesinde örgütün ve fonksiyonlarının tamamlayıcı bir parçasıdır (Cömert, 2002: 3).

IIA iç denetimi şöyle tanımlamaktadır; “İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir **güvence** ve **danışmanlık** faaliyetidir. İç denetim, kurumun **risk yönetim, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkililiğini** değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik **sistemli** ve **disiplinli** bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur (TİDE-Kırmızı Kitap, 2010: 2).

“Dünyada iç denetim, bir meslek olarak 1941 yılında ABD’de kurulan ve halen 165 ülkede 170.000’den fazla üyesi bulunan Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors –The IIA) tarafından kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur. İç denetim mesleği ile ilgili önemli bir başka önemli kurum da, 1982 yılında 33 Avrupa ülkesindeki iç denetim enstitülerinin oluşturduğu Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu (European Confederation of Institutes of Internal Auditing - ECIIA) kurulmuştur. İç denetim mesleğinin standartları bu iki kurum tarafından belirlenerek yayımlanmakta ve iç denetim ile ilgili araştırma ve toplantılar düzenlenerek uluslararası iş birliği sağlanmaktadır” (Hüner, 2014: 88).

Ülkemizde ise 1995 yılında kurulan (TİDE) Türkiye İç Denetim Enstitüsü ile ulusal mesleki örgütlenme gerçekleşmiştir. TİDE ile başlayan ulusal mesleki örgütlenme, Türkiye’de iç denetimin uluslararası sertifikasyonu için imkan sağlamıştır.

2007 yılında kurularak faaliyetine başlayan Kamu İç Denetçileri Derneği (KİDDER); 2003 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kanun ile kamu alanında Strateji Geliştirme Başkanlıkları, mali kontrol, harcama yetkililiği, iç kontrol ve iç denetim kavramları ve fonksiyonları kazandırılarak, dünya genelindeki gelişmelerle uyumlu bir yapı kurulmuş, 2006 yılından itibaren Kamu İdarelerinde iç denetçi atamaları ile birlikte ülkemizde iç denetimin gelişiminin sürdürülebilirliğinin sağlanması, iç denetçilerin mesleki yeterliliklerinin artırılması ve haklarının temsilcisi olmak üzere faaliyetine devam etmektedir.

İç denetim kavramı ilk defa 6102 sayılı Türk Ticaret Kanun'un 366/2 maddesi 01.07.2012 tarihinde ve 398/1 maddesi 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmesi ile yerini almış ve yasal boyut kazanmıştır. Madde 366/2'de "Yönetim kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendisine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulamak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurabilir." Hükmü ile şirketlerde iç denetim komitesi kurulması, kurumsallaşmanın da önünü açmakta rol oynamıştır. Madde 398/1'deki ".....envanterin, muhasebenin ve Türkiye Denetim Standartlarının öngördüğü ölçüde iç denetimin, bu Bölüm hükümleri anlamında....." ifadesi ile denetleme bölüm başlığı altında iç denetimin ölçüsünü nihayetinde TDS belirlemekte.

- **Bağımsız Denetim**

SPK'nun yayımladığı (Seri X, No:22) sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ Madde 4'de bağımsız denetim tanımı; "İşletmelerin kamuya açıklanacak veya Kurulca istenecek yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasını," şeklinde yapmakta (Resmi Gazete, 2006: 26196).

Bağımsız denetim kavramı ticaret hukukumuzda ise ilk defa 6102 sayılı Kanun'un 400. maddesinde (**Değişik: 26/6/2012-6335/19 md.**) yapılan değişikliğin 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmesiyle yerini almış ve yasal boyut kazanmıştır (Resmi Gazete, 2011: 27846).

Bağımsız denetim; konunun uzmanları tarafından finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, uluslararası finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla, uluslararası bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasını ifade etmekte.

Ülkemizde bağımsız denetim ile kamunun aydınlatılmasının sağlanması, sermaye piyasası araçlarının açıklık, güven ve karlılık içinde ilgililerine sunulması için sermaye piyasası ve borsa mevzuatı uyarınca kamuya açıklanması gerekli bildirimlerin elektronik imzalı olarak iletildiği ve kamuya duyurulduğu elektronik sistem olan **Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)**, Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SPK) '**Kamuyu Aydınlatma Platformu Tebliği**'i kapsamında, işletimi **Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş (MKK)-Kaydi Sistem Müdürlüğü** tarafından yürütülmekte olan ve kayıtlı şirketlerin mali ve mali olmayan bilgilerine ulaşılabilen bir güvenilir kaynak olmakta.

- **Kamu Denetimi**

Bu denetim, yine kamu organlarınca yürütülen yasama, yargı, kamusal idari denetim gibi denetimlerden ayırmak amacıyla “kamusal mali denetim” olarak da nitelenmekteyse de kamusal mali denetimin boyutlarının işletme denetimini de aşması sebebiyle, “kamu denetimi” sözcüklerini işletmelerin kamu organlarınca denetlenmesi anlamında kullanmayı tercih ediyoruz. Buna göre kamu denetimi, görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarına cevap vermek üzere denetim yapan kişilerce gerçekleştirilen mali tablo, uygunluk ve faaliyet denetimlerini ifade eder (Denetim İlke ve Esasları, 2017: 16).

Kamudaki denetçiler, kendi kurumlarındaki çalışmalarında iç denetim, özel sektörde yapmış oldukları çalışmalarda da kamu denetimi görevini icra ederler (Bozkurt, 2010: 34).

Kamunun özel sektör işletmeleri üzerindeki denetimleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Öztoprak, 2017: 14);

- Vergisel denetim,
- Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine göre ticari şirketlerin denetimi,
- Sermaye Piyasası Kanunu'na göre halka açık şirketlerin denetimi,
- Bankalar Kanunu'na göre Bankalar yeminli murakıplarınca yapılan banka denetimi,
- SGK'na göre SGK müfettişleri tarafından yapılan denetim,

- Çevre Bakanlığı, Sigorta Murakabe Kurulu ve belediyelerin ilgili mevzuata göre yaptıkları denetimler.

- **Hile Denetimi**

“Hile, usulsüzlükler ve dolandırıcılıkların tespitine yönelik denetim, kurallara uygun (formal) bir analitik yöntemden çok sezgisel bir süreçtir.” “Hile denetimi, hukuki sorgulama yöntemleri ile standart denetleme tekniklerini birleştiren yeni bir alandır (Emir, 2008: 110).”

Hile denetimi, mali tabloların hile, hata ya da yanlışlık içerip içermediğini anlamaya yönelik makul bir güvence sağlamak amacıyla gerçekleştirilen planlanmış bir faaliyettir. Hile denetimi, denetçinin mali tablolar hakkında bir görüşü olmadığı ve hile şüphesi taşıyan işlemler söz konusu olduğunda yapılmaktadır (Doğan, Kayakıran, 2017: 167).

Hile denetimi bir hile şemasını ortaya çıkarmakta olup, görüşmeler, analitik ve bağımsız prosedürler gibi standart denetleme teknikleri üstüne kuruludur (Emir, 2008: 110).

Hile denetimi adli muhasebenin üç faaliyet alanından sadece bir tanesidir (Karausta, 2013: 75).

2.2. DENETÇİ VE DENETÇİ KAVRAMI

Denetçi, özel ya da kamu kuruluşlarında denetim faaliyetlerini içinde bulunduğu kuruluş ilgililerinden bağımsız şekilde yürüten ve sonucunu bir rapor ile bildiren kişilerdir.

2.2.1. Denetçi Kavramı

Denetçi, denetim faaliyetini sürdüren, yeterli mesleki bilgi ve deneyime sahip, bağımsız davranan, gerekli ahlaki nitelikleri olan ve çalışmalarında yeterli özeni göstererek bir kişidir. Tanımdaki özelliklere sahip olmak zorundadır (Bozkurt, 2010: 31).

2.2.2. Denetçi Türleri

Denetçiler yaptıkları denetim çalışmalarının içeriğine ve konumlarına göre genelde üç gruba ayrılmaktadırlar. Bunlar “iç Denetçiler”, “Bağımsız Denetçiler” ve “Kamu Denetçileri” dir (Bozkurt, 2010: 31). (Ancak, denetim faaliyetlerindeki gelişmeler, denetçi türlerinde de klasik ayrımın dışına çıkarak “Hile Denetçileri” ve “Adli Denetçiler” in de katılmasıyla beş gruba ayrıldığı görülüyor.

2.2.2.1.İç Denetçiler

İç denetçiler kişisel olarak sorumluluklarını yerine getirmek için bilgi, beceri ve diğer vasıflara sahip olmalıdır. Kuşkusuz iç denetçilerden her alanda uzman olmamaları beklenmemektedir. İşletme iç denetçilerin yetersiz kaldığı uzmanlık alanlarında dışarıdan uzmanlık desteği alınabilir (Pehlivanlı, 2014: 18).

Bir işletmenin mevcut çalışanı olarak, organizasyon yapısı içinde denetim çalışmalarını yapan kişilere iç denetçi denir. Bu denetçilerin asıl amaçları işletme tepe yönetimlerinin istekleri doğrultusunda denetim faaliyetleri ve danışmanlık hizmetlerini yürütmektir. İşletmede olabilecek hata veya hileleri tespit etmek, iç kontrol yapısını izlemek ve önerilerde bulunmak, faaliyet denetimi yapmak başlıca görevlerindedir. Son yıllarda meydana gelen gelişmeler neticesinde iç denetçiler işletmelerde risk unsurunu değerlemede önemli görevler almaya başlamışlardır. İç denetçiler birçok faaliyette görev almaktadırlar. Yaptıkları başlıca işler şöyle sıralanmaktadır (Gün, 2014: 76).

- İşletme varlıklarının yeterince korunup korunmadığını araştırmak,
- Muhasebe belge ve bilgilerinin güvenilir olup olmadığına belirleme,
- İşletme tepe yönetimi tarafından belirlenmiş olan politika ve prosedürlere uyulma derecesini izleme,
- İşletme faaliyetlerinin etken ve etkin olup olmadığı konusunda görüş oluşturma, işletme yönetiminin istediği özel araştırmaları yapma,
- Bağımsız denetçilerle işbirliğine girme.

- Yönetimin istediği özel denetimleri gerçekleştirmek (Kavut, Taş, Şavlı, 2009: 37).

2.2.2.2. Bağımsız Denetçiler

Bağımsız denetçiler eğitimleri, tecrübeli ve/veya bağımsız olma özellikleriyle çeşitli denetim faaliyetlerini en iyi şekilde devam ettirebilecek kabiliyetteki insanlardır. Bağımsız denetçiler, denetimini yaptıkları işletmeyle işçi-işveren ilişkisi bulunmayan, işletmelere denetim ve diğer hizmetleri sunan kişilerdir. Bağımsız denetçilere çeşitli ülkelerde, Dış Denetçi, Diplomalı Kamu Saymanı, Fermanlı Muhasip, İktisat Denetçisi, Hesap Uzmanı adları verilmektedir. Ülkemizde bu kapsama girebilen denetçiler, "Serbest Muhasebeci Mali Müşavir" ve "Yeminli Mali Müşavir" olma zorunluluğu sonrasında "Bağımsız Denetçi" olarak adlandırılmaktadır. Bağımsız denetçiler işletme yönetimi ile işletme ilgilileri arasında bir köprü görevine sahiptirler. Bu nedenle toplumda çok önemli bir yere ve sorumluluğa sahiptirler (Gün, 2014: 75).

KGK tarafından yetkilendirilen bağımsız denetçi, kurum ve kuruluşlar arasında aktif rol almasından dolayı yeterli mesleki bilgi ve ahlaki değerlere sahip olması gerekmektedir. Bundan dolayı bağımsız denetçinin en önemli görevi, mali tablo bilgilerinin güvenilirliğinin sağlanmasıdır. Yeterli derecede güvenilirliği sağlayabilmesi için bağımsız denetçinin, bağımsızlık ilkesine, mesleki özen ve titizlik standardına, reklam yasağına, sır saklama, mesleğe aykırı faaliyet yasağına ve haksız rekabet yasağı gibi kurallara uyması gerekmektedir (Kömür, 2015: 18).

2.2.2.3. Kamu Denetçileri

Kamu kurumlarına bağlı olarak çalışan ve kamu yararını gözeterek görev yapan kişilere kamu denetçisi adı verilir. Kamu denetçileri, çeşitli kamu kurumları içinde örgütlenmiş ve işletme faaliyetlerinin yasalara, yönetmeliklere ve kamu yararına uygunluğunu tespit etmek için, işletmelerin beyan ettikleri vergi ve yapmış oldukları kayıt ve işlemler üzerinde denetim yaparlar. Tarafsız ve objektif davranmakla birlikte kamu yararı ön planda tutularak denetim faaliyeti yürütülür (Kavut, Taş, Şavlı, 2009: 38).

Eğer çalıştıkları kurum ya da kuruluşun dışında özel işletmeler çerçevesinde denetim yaparlarsa kamu denetçisi sayılırlar ve yaptıkları denetimde kamu denetimi olarak

adlandırılır. Kamu denetçilerinin bağlı buldukları kurumların bazıları aşağıda sıralanmıştır (Gün, 2014: 77):

- Devlet Denetleme Kurulu,
- Sayıştay,
- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu,
- Maliye Bakanlığına bağlı, Maliye Müfettişleri, Hesap Uzmanları,
- Gelirler Kontrolörleri ve Vergi Denetmenleri Kurulları,
- Hazine Müsteşarlığı Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu,
- Sermaye Piyasası Denetleme Kurulu,
- Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu,
- SSK Teftiş Kurulu (Resmi Gazete, Ağustos 2007: 26609).

2.2.2.4.Hile Denetçileri

Adli muhasebeciliğin faaliyet kapsamında hile denetimini yürüten, uyguladığı yöntemler doğrultusunda elde ettiği kanıtların sonucuna göre hazırladığı raporu yayımlayan, araştırmacı muhasebecilik olarak da adlandırılan hile denetçisi bağımsız çalışan bir denetçidir.

Hile denetçileri olarak adli muhasebeciler, işletmede kimler tarafından ve ne şekillerde hile yapılabileceği konularında bilgi sahibi olmalıdırlar (Pazarçeviren, 2005: 5).

Hile denetçileri/adli muhasebe soruşturmacıları yönetimden gelen önerilere çok az güvenirlir ya da hiç güvenmezler (AICPA- SAS 85 ve SAS 89) (Akyel, 2009: 121).

Hile denetçisi/adli muhasebeci şu şekilde tanımlanmakta; “Kayıtların görünen değerini kabul etmeyip arka planına bakan, dokümanlar hakkında şüphe duyan, gerçek niyeti araştıran, bilirkşi raporu hazırlayan, özellikle birilerinin yalan söyleme

ihtimalinin olduğu durumlarda ortaya çıkan, bireylerle çok detaylı mülakatlar yaparak gerçeği ayrıntılarıyla ortaya koyan kişidir.” Ünlü dedektif Sherlock Holmes ile bağlantı kurulmuş, hile denetçilerinin/adli muhasebecilerin veri toplama ve analiz etmede bu dedektiften öğrenecekleri çok şeyler olduğu vurgulanmıştır. Bir adli muhasebeci aynı zamanda iyi bir dedektif olmalı, dikkatli inceleme ve araştırma zihniyeti taşımalıdır. Zira adli muhasebeciler sayıların ön yüzünden ziyade arkasına bakabilen ve finansal raporların görünen değerlerini kabul etmeyen kişilerdir (Pazarçevire, 2005: 10).

Hile denetçiliği ABD’de sınırları belirli olan ve eğitim açısından gerekli programlara sahip bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Meslek mensubu olabilmek için iki temel adım izlenmelidir. Bunlardan ilki muhasebe ağırlıklı olarak alınmış bir lisans eğitimidir. İkincisi de CFE belgesini almaktır. Bu belge ACFE tarafından verilmektedir. ACFE tarafından yapılan sınav, Suç Bilimi ve Meslek Ahlakı, Finansal İşlemler, Hile Araştırması ve Hile ile İlgili Yasal Düzenlemeler olmak üzere hile incelemesi ile ilgili bilgi ve uzmanlık gerektiren dört ana bölümden oluşmaktadır (Çankaya, Gerekan, 2009. 108).

Ülkemizde ACFE-TÜRKİYE temsilcisi USİUD (Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği) 10 Aralık 2007 tarihinde kurulmuş olup, CFE sertifikasyon sınavlarına hazırlık eğitimleri, ulusal ve uluslararası etkinliklerde faaliyette bulunmakta. Elektronik ortamda İngilizce olarak yapılan Suistimal İnceleme Uzmanlığı/CFE sınavlarına katılan ve Türkiye’de bu unvana sahip olan 140 kişi bulunmaktadır.

2.2.2.5.Adli Denetçiler

Adli denetim, muhasebe alanında özel bir uygulama olup adli denetim faaliyeti; yasa, işletme, etik ve muhasebe ilkelerine bağlı adli denetçiler tarafından yerine getirilmektedir. Yapılan faaliyetin özelliği ve kapsamı ise adli denetçiyi diğer muhasebeci ve denetçilerden ayırmakta ve adli denetçi tanımının sınırlarını çizmektedir. Yapılan faaliyetin kapsamı sınırları içinde adli denetçiyi; *“hileli olduğu iddia edilen finansal faaliyetlerin izlenmesi - araştırılması ve adli kanıt toplanması ve üretilmesi için muhasebe metotlarının ve özel yordamların uygulanması faaliyetini yerine getiren kişi”* veya *“işletmelerde oluşabilecek veya oluşan hilelerin önlenmesi veya ortaya çıkarılması amacıyla hizmet veren, gerekli bilgi ve üstün niteliklere sahip uzman kişiler”* olarak tanımlamak mümkündür (Karausta, 2013: 91).

Bazı yazarlar adli denetçi kavramı olarak tanımlarken bazı yazarlar da adli muhasebecilik olarak tanımlamaktadırlar. Adli denetçilik, adli muhasebe kapsamı içinde yer alan adli denetimi yapan kişi olarak değerlendirildiğinde işlevi aynı olan ancak farklı kelimelerle ifade edilen bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Adli denetçi farklı kelimelerle ifade edildiğinde; Adli muhasebecilik meslek grubu, öncelikle kültürel arabuluculuk ve “yasallık” ile “ekonomi” arasındaki belirli ilişkiler içerisinde yer almaktadır. Bu da “hukuki ekonomi” olarak adlandırılabilir bir katkı niteliğindedir. Adli muhasebeciler hilenin önlenmesi, tespiti, mesleki soruşturmalar ve mali tablo hile soruşturmaları ile ilgili hukuk davaları üzerine çalışırlar. Bu doğrultuda adli muhasebeciler, adli konularda; dava mahkemeye intikal etmeden ya da dava sürecinde, tartışmanın çözüme kavuşturulabilmesi için gerekli esasları belirleyecek bir hesap analizi sağlarlar (Akyel, 2009: 66).

2.3. HATA KAVRAMI

Hata kelimesi Türkçe sözlüklerde “Yanlış, Yanlışlık, Yanılma” gibi anlamları içerir. Arapça kökenli bir sözcük olan “Hata” Türkçe’de “yanlış, istemeyerek ve bilmeyerek yapılan yanlış, kusur, yanılma, yanılğı” olarak tanımlanmıştır. Geniş anlamdaki hata bilgisizliği de ihtiva eder. Bilgisizlik ile hata dar anlamda hukuken eşit tutulur. Bilgisizlik ve hata bir arada bulunuyorsa, hukuken geniş anlamda hatayı oluşturur. Bu nedenle, bir olay veya duruma ilişkin düşünce ve davranışın doğruluk ve gerçekliği hakkındaki şüphe, hatayı ortadan kaldırır. Bir kişinin, gerek iradesinin oluşması esnasında gerekse iradesini beyan etmesi aşamasında dikkatsizlik, tedbirsizlik, vasıtanın hatası gibi istenmeyen nedenlerle ve herhangi bir dış etki olmaksızın, gerçek iradesine uymayan bir beyanda bulunması halinde hata gerçekleşmiş olur (Okay, 2011: 41).

2.3.1. Hata Türleri

Hata türleri denetim açısından ele alındığından genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri temelinde muhasebe hataları ve Türkiye Muhasebe Standardı 8 kapsamında muhasebe hataları ele alınmaktadır.

2.3.1.1.Muhasebe Hataları

Muhasebe açısından hata kavramını ele aldığımızda kasıt unsurunun bulunmaması dikkat çekmektedir. Finansal tablolarda ve muhasebe kayıtlarında yapılan matematiksel yanlışlıklar veya muhasebe ilkelerinin uygulanmasında gözden kaçma ve gerçek verilerin kasıtlı olmayarak yanlış beyan edilmeleridir (Özdemir, 2015: 2).

Muhasebe hataları genel olarak kanunlara, yönetmelik ve yönerge gibi yasal mevzuata, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile işletme politikalarına ve doğruluğu kabul edilen diğer ilke ve prensiplere aykırı ancak kasıt unsuru içermeyen fiil ve davranışlar olarak tanımlanabilir. Yapılan bu yanlışlar ya da hatalarda kişiler, kendi çıkarları doğrultusunda bilerek veya isteyerek bu davranışları yapmazlar. Yanlışlıklar ve hatalar bilgisizlik ve ihmalkarlıktan dolayı yapılmaktadır. Ancak istemeyerek de olsa yapılan bu muhasebe hataları, en az hile, yolsuzluk eylemleri kadar işletmelere zarar verebilmektedir. Bir işletmenin ekonomik açıdan tanınması veya değerlendirilmesi muhasebe raporlarına bakılarak yapılabilmektedir. Bu nedenle finansal tablolarda veya muhasebe kayıtlarında yapılan hatalar yanlış değerlendirilmelere sebep olabilmektedir (Alptekin, 2017: 3).

2.3.1.1.1 Muhasebe Hatalarının Nedenleri

Muhasebe açısından bakılacak olursa hataların yapılma nedenleri temelde bilgisizlik, tecrübesizlik, ihmal, yanlış öngörü ve yargı ve dikkatsizliktir. İşletmelerde çalışan kişilerin hata yapma ihtimalleri ile bilgileri, yetkinlikleri, tecrübeleri ters orantılıdır. Ancak insan faktörünü unutmamak gerekmektedir (Ertürk, 2010: 9).

- **1. Bilgi ve Tecrübe Eksikliği**

Muhasebede işlemleri gerçekleştirmek ve doğru sonuca ulaşabilmek için gerekli olan tüm kanun, ilke, kavram ve bilgilerin bilinmesi ve doğru bir biçimde uygulanması gereklidir. Söz konusu bu unsurları bilmeyen bir muhasebe personeli veyahut da bunları bilen fakat yanlış yerlerde uygulayan birisi muhasebede çeşitli düzensizliklere yol açabilmektedir. İşletmelerdeki muhasebe hatalarının önüne geçebilmedeki ilk ve en önemli adım iyi yetişmiş, kaliteli, dürüst ve bilgili bir muhasebe personelinin çalıştırılmasıdır (Kirik, 2007: 39-40).

İyi yetişmiş ve gerekli teknik donanıma sahip personelin çalıştırılması sorumluluğu önceleri işletme yönetimlerinde iken günümüzde insan kaynakları bölümüne geçmiş bulunmaktadır.

- **2. İhmal ve Dikkatsizlik**

Muhasebe elemanının, en önemli özelliklerinden birisi de, dikkat ve özendir. İhmal ve dikkatsizlikten doğan hatalar, irade dışı yapılmak üzere, muhasebe ile ilgili olayların kayıtlara eksik geçirilmesi ya da hiç kaydedilmemesinden ileri gelir.

İhmal nedeniyle olan hataların bazıları da bu gibi hatalardan zarar gören zarar gören üçüncü şahısların hatırlatmaları ile ortaya çıkar. Kredili alış ve satışlar nedeniyle, ilgili müşterilerin ya da satıcıların gerçek alacak miktarını azaltma veya gerçek borç miktarını artırma şeklinde sonuçlar meydana getiren hatalarda durum böyledir (Bayraklı, Erkan, Elitaş, 2012: 21).

2.3.1.1.2 Muhasebe Hatalarının Türleri

Çift yanlı muhasebenin yapısında var olan otomatik kontrol sistemi genellikle hata yapılmasını önler. Bu sisteme rağmen muhasebe kayıtlarında birtakım hatalar yapılabilir. Çünkü sistem bütün hataları ortaya çıkarma konusunda yetersiz kalmaktadır. Kayıtlara yansımayan işlemleri muhasebe sisteminin belirleyip önlemesi beklenemez (Denetim İlke ve Esasları, 2017: 76).

Muhasebe hatalarının türleri denetim konusu açısından önem arz etmektedir. Bunlar sırasıyla; matematik hataları, kayıt hataları, nakil hataları, unutmama ve tekrarlama hatalarıdır (Batı, 2017: 46).

- **1. Matematik Hatalar**

Gerçekleşen finansal işlemlerin muhasebe sistemlerine işlenmesi sırasında hesaplamalarda dört işlemlerden kaynaklanan hatalardır. Matematiksel hatalar, faturalardaki mal kalemlerinin fazla olması nedeniyle tutarların yanlış hesaplanması, yeniden değerlendirme, amortisman uygulamalarında, reeskont işlemlerinde, faiz hesaplamalarında ve karşılık ayırma gibi işlemler sırasında yapılan yanlışlıklardır. Günümüzde muhasebe işlemlerinin bilgisayar ortamında tutulmasıyla bu tür hatalar pek sık meydana gelmemektedir. Ek belgelerin hesaplamaya dahil edilmemesinden kaynaklanan mal toplamı sonucunda ticari mal maliyeti ve mal stoklarının da yanlış

hesaplanmasına böylelikle finansal tabloların gerçeği yansıtmamasına neden olacaktır (Çite, 2017: 21).

- **2. Kayıt Hataları**

Belgeleri muhasebeleştirirken kayıtlarda yapılan rakam ve hesap yanlışlıklarına denir. Kayıt hatalarını üç grupta toplamak mümkündür (Akyel, 2009: 14-15).

1) Rakam Hataları: Belgelerdeki rakamın defter kayıtlarına yanlış yazılmasıdır. Bu hata çoğunlukla rakamda yer alan sıfırların eksik ya da fazla yazılması ya da takdim tehir diye adlandırılan rakamların yer değiştirmesi şeklinde kendini gösterir.

2) Hesap Hataları: Bir işlemin yanlış algılanması sonucunda ait olduğu hesaba değil,

başka bir hesaba kaydedilmesidir. Bir diğer deyişle hesap adında yapılan hata olarak adlandırılmakta.

Örneğin mal satışı karşılığı alınan 1.500,00 TL değerindeki senedin sonradan tahsil edilmesi üzerine alacak senetleri hesabına yapılması gereken kayıtların satış hesabına yapılması gibi

3) Hesabın Borç ve Alacak Taraflarının Karıştırılması: Muhasebeleştirme sırasında ilgili hesabın borç ve alacağın karıştırılması biçiminde ortaya çıkan hatalardır. Örneğin müşteriden alınan 5.000,00 TL’lık senet için aşağıdaki gibi yapılan kayıt hatalı kayıt olmuştur.

| | |
|-----------------------------|-----------|
| _____ / _____ | |
| 120 ALICILAR HESABI | 5.000.000 |
| 121 ALACAK SENETLERİ HESABI | 5.000.000 |
| _____ / _____ | |

Bu gibi yanlış kayıtların düzeltilmesi ise, kayıtlara alınan tutarın iki katı tutarında ters kayıt yapılarak aşağıdaki gerçekleştirilir:

| | |
|-----------------------------|------------|
| _____ / _____ | |
| 121 ALACAK SENETLERİ HESABI | 10.000.000 |

- **3. Nakil (Aktarma) Hataları**

Yevmiye defterindeki muhasebe kayıtlarının başka bir sayfaya veya defteri kebir gibi başka bir deftere aktarılırken yapılan yanlışlıklardır. Nakil hataları da yevmiye defterindeki muhasebe kaydı, başka bir sayfaya veya deftere aktarılırken rakamda hata yapılması veya ilgili hesapta yanlışlık yapılması ile meydana gelmektedir. Dolayısıyla nakil hataları rakamsal hatalar ve hesap hataları olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır (Okay, 2011: 44).

- **4. Unutma ve Tekrarlama Hataları**

İşletmelere ait alış, satış, giderler gibi finansal nitelik içeren işlemlerin ilgili döneme kaydedilmemesi veya kayıtlara hiç alınmaması unutma hatasıdır. Örneğin; satış faturalarının bir veya birkaçının kaydedilmesinin unutulması, birden fazla dönemi ilgilendiren giderlerin tek bir dönem kayıtlara yansıtılması gibi.

Tekrarlama ya da mükerrer kayıt ise, bir işlemin ilgili defter kayıtlarına birden fazla şekilde kaydedilmesidir. Çoğunlukla ödemesi sonradan yapılan işlemlerin hem belge aslı ile hem de ödeme sırasında iki defa muhasebeleştirilmesi olarak görülür. Proforma fatura kullanan işletmelerde sık görülmektedir (Baskan, 2013: 8).

- **5. Finansal Tablolara Yaptıkları Etki Bakımından Hatalar**

Finansal tablolar üzerinde yaptıkları etki bakımından hatalar özellikle bilanço makyajlaması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle bilançoyu etkileyen muhasebe hataları, gelir tablosunu etkileyen muhasebe hataları, telafi edici muhasebe hataları, amortisman ve yeniden değerlendirme uygulamalarındaki hatalar gider ve maliyet artırıcı harcamalarda yapılan hatalar, muafiyet ve istisna uygulamalarındaki hatalar, stopaj uygulamasında karşılaşılan hatalar ve sabit kıymet yenileme fonu uygulamalarındaki hatalar şeklinde etkileri sınıflandırmak yerinde olacaktır (Batı, 2017: 49).

- **5.1. Bilançoyu Etkileyen Muhasebe Hataları**

Bilanço, bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıkları ile bu varlıkların sağladığı kaynakları, aktif ve pasif olarak gösteren tablodur. Bilançolar, işletmelere yatırım yapacak olan kurumlara, kredi verenlere, işletme sahiplerine, işletmelerin

ilişkide olduğu kurum ve kuruluşların işletmeyle ilgili ihtiyaçlarını net ve doğru bir şekilde almaları için hazırlanır. Bilançoların belli standartlarda ve doğru şekillerde hesaplanması için bazı ilke ve kurallar vardır. Benimsenen genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda bilanço ilkeleri; varlıklar, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar olarak belirlenmiştir. Meslek mensuplarının bu ilke ve kurallara uymamasından dolayı bilanço hataları ortaya çıkmaktadır (Akdoğan, Tenker, 2007: 73).

Bilançoju etkileyen muhasebe hataları; değerlendirme hataları ve hesapların birleştirilmesi yönünde yapılan hatalar şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Söz konusu hatalar bilanço hesap kalemlerine etki ederek gerçekten sapma göstermektedir (Batı, 2017: 49).

▪ 1. Değerleme Hataları

Bir işletmenin aktif ve pasifinde bulunan kıymetlerin değerlendirilmesi ile amortisman ve karşılık konularında muhasebe ilkelerine, ticari kurallara ve yasa hükümlerine uymayan durumlar şeklinde ortaya çıkan yanlışlıklara değerlendirme hatası denir (Denetim İlke ve Esasları, 2017: 76).

Dönem sonundaki mal mevcudunun yüksek veya düşük değerlendirilmesi, aktifleştirilip amortismanına tabi tutulması gereken harcamanın doğrudan gider yazılması ile amortisman ve karşılıkların yanlış ayrılması belli başlı değerlendirme hatalarıdır (Koca, 2010: 47).

▪ 2. Hesapların Birleştirilmesi

İşletmelerin yaptığı işlemlerle ilgili kayıtları Tek Düzen Hesap Planı çerçevesinde ayrı hesaplarda izlemesi gerekirken, tek bir hesap altında izlemesi veya hesapları birbirine mahsup etmesi sonucu ortaya çıkan hatalardır. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği gereğince bilanço hesapları arasında mahsup yapılamaz. Yine işletmenin, aktifinde kayıtlı bir taşıt için ayırdığı amortismanları taşıt tutarından indirmek suretiyle amortismanları bilançoda göstermemesi bir mahsup hatasıdır (Genç, 2009: 13).

Aktif ve pasif hesapların karşılaştırılarak tek bir hesapta birleştirilmesidir. Alacaklar ve borçlar hesabının karşılaştırılarak tek bir hesapta birleştirilmesidir. Bu hataların dönem sonucuna hiçbir etkisi olmaz ama bilançonun açıklık, sadelik, anlaşılır olma ilkelerine aykırıdır. Bilanço analizini güçleştirir, yanıltıcı olabilir (Koca, 2010: 47).

Tam açıklama kavramı, mali tabloların işletme faaliyetlerine ait bütün olayları tam ve detaylı olarak bu tablolardan yararlanacak olan kişi ve kuruluşların doğru kararlar verebileceği şekilde yeterli, açık ve anlaşılır olması gerektiğini vurgulamaktadır. Açıklanması gereken bilgiler; işletmenin mevcut durumu ile ilgili bilgiler ve gelecekte gerçekleşmesi olasılık dâhilinde olan olaylarla ilgili bilgiler olarak gruplandırılabilir ve bu bilgilerin açıklanması bu kavramın gereğidir (Okay, 2011: 14).

Önemlilik ilkesi gereğince hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususlar mali tablolarda yer almalıdır. Ayrı ayrı hesaplarda izlenmesi gereken kayıtların, tek hesapta borç ve alacak tarafı çalıştırılarak birleştirilemez (Batı, 2017: 50).

o 5.2. Gelir Tablosunu Etkileyen Muhasebe Hataları

Gelir tablosu hesapları arasında yapılan kayıt hatalarında örneğin; faiz geliri hesabına alacak yazılması gereken bir tutar yanlışlıkla satışlar hesabına alacak kaydedilmiştir. Bu hata gelir tablosunun yanlış olmasına yol açar. Hata düzeltilmediği takdirde cari dönemin gelir tablosu hatalı olacak, fakat gelecek dönemlere ait finansal tablolar bu hata nedeniyle etkilenmeyecektir. Bunun nedeni hatanın sadece geçici hesapları etkilemesi ve geçici hesapların dönem sonunda kapatılmakta olmalarıdır (Genç, 2009: 13).

o 5.3. Bilanço ve Gelir Tablosunu Etkileyen Muhasebe Hataları

Uygulamada en çok rastlanan hata türü budur. Bu tür hatalar kendi içerisinde dengelenmeyen hatalar ve dengelenen hatalar olmak üzere sınıflandırılır. Dengelenmeyen hatalarda gerekli düzeltmeler yapılmadıkça bir veya daha fazla bilanço hesabı hatalı olarak raporlanmaya devam eder. Bu hata türüne örnek, amortisman giderinin yanlış hesaplanmasıdır. Bu hata sonucunda birikmiş amortisman ve dağıtılmayan kârlar hesapları hatalı olacak, hata düzeltilinceye veya ilgili varlık tamamen amorti edilinceye ya da bu varlık tamamen elden çıkarılıncaya kadar hata devam edecektir. Gelir tablosu ise sadece hatanın yapıldığı dönemde etkilenecek, sonraki dönem gelir tabloları hatasız olacaktır. Diğer tür hatalar birbirini izleyen iki dönem sonunda dengelenen hatalardır. Bu hatalar genellikle, peşin ödenmiş giderler, peşin alınan gelir, ödenecek giderler, tahsil edilecek gelirler gibi tahakkuklar sırasında meydana gelirler (Güredin, 2000: 336).

2.3.1.2 Türkiye Muhasebe Standartı 8-Muhasebe Hataları

TMS-8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardı, 01.01.2006 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 13.06.2018 tarih ve 30450 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (Resmi Gazete, Haziran 2018: 30450).

TMS 8 Madde 41’de; “Hatalar, finansal tablo unsurlarının finansal tablolara alınması, ölçümü, sunumu ve açıklanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkabilir. Finansal tablolar önemli hatalar içeriyorsa veya işletmenin finansal durumunun, finansal performansının veya nakit akışlarının belirli bir şekilde sunumunu sağlamak için kasıtlı olarak yapılmış önemsiz hatalar içeriyorsa, söz konusu finansal tablolar TFRS’lerle uyumlu olmaz. Cari dönemde tespit edilen muhtemel hatalar, finansal tabloların yayımlanması için onaylandığı tarihten önce düzeltilir. Ancak bazen önemli hatalar, bir sonraki döneme kadar tespit edilmez ve bu geçmiş dönem hataları, söz konusu sonraki döneme ait finansal tablolarda sunulan karşılaştırmalı bilgilerde düzeltilir.”

TMS 8 Madde 42’de; “43’üncü paragraf hükümleri saklı kalmak kaydıyla, işletme önemli geçmiş dönem hatalarını, bu hatalar tespit edildikten sonra yayımlanması için onaylanan ilk finansal tablolarında geriye dönük olarak düzeltir. İşletme, geriye dönük düzeltmeyi aşağıdaki şekilde yapar:

(a) Hatanın meydana geldiği geçmiş dönemde (dönemlerde) karşılaştırmalı olarak sunulan tutarları yeniden düzenler ya da

(b) Hatanın, sunulan en erken dönemden daha önceki bir dönemde meydana gelmesi durumunda; varlık, yükümlülük ve özkaynakların sunulan en erken döneme ait açılış bakiyelerini yeniden düzenler.”

Bu tip hatalar; matematiksel hataları, muhasebe politikalarının uygulanmasındaki yanlışlıkları, yolsuzlukları ve bilgilerin yanlış yorumlanmasından veya yönetilmesinden kaynaklanan etkileri içerir (Ertürk, 2010: 10).

2.3.1.2.1 Muhasebe Politikaları

TMS-8'e göre muhasebe politikaları, bir işletme tarafından finansal tabloların hazırlanması ve sunulması sırasında uygulanan belirli ilkeler, sözleşmeler, kurallar ve uygulamalardır. Bir olay ve işlemle ilgili muhasebe politikası seçilirken, o işlem ve olaya ilişkin bir TMS/TFRS mevcutsa, standardın belirlediği hükümlere göre muhasebe politikası seçilmelidir (Akalin, 2017: 17-18).

Muhasebe politikalarındaki değişiklikler TMS 8 Madde 14, 15, 16 ve 17 ile açıklanmıştır (Resmi Gazete, Haziran 2018: 30450).

Madde 14'de; İşletme, bir muhasebe politikasını ancak aşağıdaki durumların varlığı halinde değiştirir:

(a) Değişikliğin bir TFRS tarafından zorunlu kılınması ya da

(b) Değişikliğin; işlem, diğer olay ve koşulların işletmenin finansal durumu, finansal performansı veya nakit akışları üzerindeki etkileri hakkında güvenilir ve ihtiyaca daha uygun bilgi sunan finansal tabloların oluşmasını sağlaması.

Madde 15; Kullanıcıların, işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışlarındaki eğilimleri belirleyebilmeleri için işletmenin finansal tablolarını dönemler itibarıyla karşılaştırabilmeleri gerekir. Bu nedenle, 14'üncü paragrafta belirtilen kısıtlardan biri karşılandığı için muhasebe politikasında bir değişikliğe gidilmedikçe, her bir dönem içinde ve dönemler itibarıyla aynı muhasebe politikaları uygulanır.

Madde 16'da; Aşağıdaki durumlar, muhasebe politikalarındaki değişiklik olarak nitelendirilmez:

(a) Bir muhasebe politikasının, daha önce gerçekleşenlerden özü itibarıyla farklı olan işlem, diğer olay veya koşullara uygulanması ve

(b) Yeni bir muhasebe politikasının, daha önce hiç gerçekleşmemiş olan ya da önemli olarak nitelendirilmeyen işlem, diğer olay veya koşullara uygulanması.

Madde 17'de; Bir muhasebe politikasının, **TMS 16 Maddi Duran Varlıklar** veya **TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar** uyarınca varlıkları yeniden değerlemek

amacıyla ilk kez uygulanması, bu Standart yerine, TMS 16 veya TMS 38 uyarınca yeniden değerlendirme olarak ele alınması gereken bir muhasebe politikası değişikliğidir.

2.3.1.2.2 Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler

Muhasebe tahminlerindeki değişiklikler TMS 8 Madde 32 ile 38 aralığında açıklanmıştır (Resmi Gazete, Haziran 2018: 30450).

Madde 32’de; İşletme faaliyetlerine özgü belirsizlikler nedeniyle birçok finansal tablo kaleminin değeri tam olarak tespit edilemez ancak tahmin edilebilir. Tahminler, en güncel ve güvenilir bilgilere dayanarak muhakemede bulunmayı gerektirir. Örneğin;

(a) Şüpheli alacaklar,

(b) Stok değer düşüklüğü,

(c) Finansal varlık veya yükümlülüklerin gerçeğe uygun değeri,

(d) Amortisman tabi varlıkların faydalı ömrü veya gelecekteki ekonomik faydalarının beklenen tüketim biçimleri ve

(e) Garanti yükümlülükleri

hakkında tahmin yapılması gerekebilir.

Madde 38’de; Muhasebe tahminindeki bir değişikliğin etkisinin ileriye yönelik olarak finansal tablolara yansıtılması, söz konusu değişikliğin, yapıldığı tarihten sonraki işlem, diğer olay ve koşullara uygulanması anlamına gelir. Muhasebe tahminindeki bir değişiklik yalnızca cari dönemin kâr veya zararını etkileyebileceği gibi, hem cari dönemin hem de gelecek dönemlerin kâr veya zararını etkileyebilir. Örneğin, şüpheli alacak tutarına ilişkin bir tahmindeki değişiklik, yalnızca cari dönemin kâr veya zararını etkiler ve bu nedenle cari dönemde finansal tablolara yansıtılır. Ancak, amortisman tabi bir varlığın faydalı ömrüne veya gelecekteki ekonomik faydasının beklenen tüketim biçimine ilişkin bir tahmindeki değişiklik, cari dönemin amortisman gideriyle birlikte varlığın kalan faydalı ömrünü de kapsayan, gelecekteki her bir dönemin amortisman giderini etkiler. Her iki durumda da değişikliğin cari dönemle ilgili etkisi, cari dönemde

gelir ya da gider olarak finansal tablolara yansıtılır. Değişikliğin gelecek dönemler üzerinde etkisi olması durumunda bu etki, söz konusu dönemlerde gelir veya gider olarak finansal tablolara yansıtılır.

2.3.1.2.3 Hatalar

Hatalar TMS 8 Madde 42 ve 43’de tanımlanmıştır (Resmi Gazete, Haziran 2018: 30450). Geriye dönük yeniden düzenlemeye ilişkin kısıtlamalar hakkında Madde 43’de yapılan açıklama; “Bir geçmiş dönem hatasının dönemler itibarıyla yarattığı etkinin ya da birikimli etkisinin belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlar dışında, söz konusu hata, geriye dönük olarak yeniden düzenleme yapılarak düzeltilir.” Ayrıca Madde 44’de; “Bir hatanın, sunulan geçmiş dönem ya da dönemlere ait karşılaştırmalı bilgiler üzerinde dönemler itibarıyla yarattığı etkinin belirlenmesi mümkün olmadığında işletme, varlık, yükümlülük ve özkaynakların geriye dönük yeniden düzenlemenin mümkün olduğu en erken döneme (bu cari dönem de olabilir) ait açılış bakiyelerini yeniden düzenler.” şeklinde bilgilendirme verilmekte.

Madde 49’da geçmiş dönem hatalarına ilişkin açıklamalar şu şekildedir; İşletme, 42’nci paragrafı uygularken aşağıdaki hususları açıklar:

(a) Geçmiş dönem hatasının niteliği,

(b) Sunulan her bir geçmiş dönem için, mümkün olduğu ölçüde, aşağıdakilere ilişkin düzeltme tutarları:

(i) Düzeltmeden etkilenen her bir finansal tablo kalemi ve

(ii) İşletme TMS 33 *Hisse Başına Kazanç*’ı uyguluyorsa, adi ve seyreltilmiş pay başına kazanç,

(c) Sunulan en erken dönemin başındaki düzeltme tutarı ve

(d) Geriye dönük yeniden düzenleme belirli bir geçmiş dönem için mümkün olmadığında, bu duruma yol açan koşullar ile hatanın hangi tarihten itibaren ve ne şekilde düzeltildiği.

Sonraki dönemlere ait finansal tablolarda bu açıklamaların tekrar edilmesi gerekli değildir.

2.3.2 Hataların Sınıflandırılması

Muhasebe hatalarını, içerik bakımından, sonuçları bakımından ve etkileri bakımından sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür (Bayraklı, Erkan, Elitaş, 2012: 22).

2.3.2.1 Hataların İçerik Bakımından Sınıflandırılması

Muhasebe hataları içerikleri bakımında nitel muhasebe hataları ve nicel muhasebe hataları olarak sınıflandırılmaktadır.

- **1. Nitel Muhasebe Hataları**

Ölçülemeyen, sayılamayan, miktarı tespit edilemeyen sözcüklere nitel anlamlı sözcük denir. Nitel hatalar muhasebe usullerinin tam olarak uygulanmaması sebebiyle oluşan hatalardır. Diğer adı usul hatalarıdır. Satış faturasında sıra ve seri numarasının bulunmamasını bu hata türüne örnek olarak gösterebiliriz. Bu hata türü hesap kalanlarını etkilemez ancak nicel hataların doğmasını kolaylaştırır (Korucu, 2018: 5).

- **2. Nicel Muhasebe Hataları**

Ölçülebilen, sayılabilen, miktarı tespit edilebilen, azlığı ya da çokluğu belirlenebilen sözcüklerle ifade edilen hatalara nicel muhasebe hataları denilmektedir. Nicel muhasebe hataları, hesap kalanları ile mali tablolardaki kalemlerin tutarlarına etki eden düzensizliklerdir. Bu tip muhasebe hataları, hesap kalanlarını ya olduğundan yüksek ya da olduğundan düşük gösterme şeklinde olabilir. Hesap kalanları dönem sonunda mali tablolara aktarıldığı için, mali tabloların denetiminde nicel muhasebe hatalarına nitel muhasebe hatalarından daha çok önem verilir (Bayraklı, Erkan, Elitaş, 2012: 23).

2.3.2.2 Hataların Sonuçları Bakımından Sınıflandırılması

Sonuçları bakımından muhasebe hataları önemli muhasebe hataları ve önemsiz muhasebe hataları olmak üzere ikiye ayrılır. Miktar ve meblağ açısından önemli, sonuçları bakımından ağır ve ciddi sonuçlar oluşturan muhasebe hataları önemli muhasebe hatalarıdır. Bu hatalar belirlenerek düzeltilmezse bu muhasebe verilerini kullanan karar vericilerin kararlarında etkili olur. Mali tablo kullanıcılarının karar almalarında olumlu ya da olumsuz bir etkiye neden olmayan ve denetçiler tarafından

düzeltilmesine gerek duyulmayan hatalar önemsiz muhasebe hatalarıdır. Hatanın önemli veya önemsiz ayrımı muhasebe ve denetim teorisinde tam olarak tanımlanamamıştır. Önemlilik sadece kesin rakamlarla ve oranlarla ortaya çıkarılabilir. Ölçüt olarak kullanılan bu oranlar inceleme alanında, incelenen şirketin, inceleme konusunun ve denetçinin özelliklerine göre değişiklik göstermektedir (Korucu, 2018: 6).

2.3.2.3 Hataların Etkileri Bakımından Sınıflandırılması

Hataların etkileri bakımından muhasebe hataları, bilanço etkileyen muhasebe hataları, gelir tablosunu etkileyen muhasebe hataları ve bilanço ve gelir tablosunu etkileyen muhasebe hataları olmak üzere üçe ayrılmakta olup, finansal tablolar üzerinde yaptıkları etki bakımından hatalarla açıklamaları ile aynıdır. Örneğin; dönem sonu stoklarının olduğundan düşük değerlendirildiği durumlarda, dönem sonu stok olduğundan düşük değerlendirildiğinden dönemin gelir tablosunda dönem sonu stoklar olduğundan az, bunun sonucu satılan malın maliyeti olduğundan fazla ve dönem karı da olduğundan düşük hesaplanacaktır. Dönemin kapanış bilançosunda stoklar olduğundan az, dağıtılmayan karlar olduğundan az raporlanacaktır. Bu hata bir sonraki dönem gelir tablosunun yanlış hesaplanmasına neden olacak, ancak bilanço kalemleri dengeye geldiği için kapanış bilançosunda bir hata olmayacaktır (Güredin, 2000: 337).

2.4. HİLE KAVRAMI

Gündelik yaşamda da yaygın bir kullanım alanı olmasına karşın, hile kavramının özellikle hukuk literatüründe çok geniş bir kullanım alanı olduğu SAS No.99'da açıklanmaktadır. Dolayısıyla hile kavramını öncelikle genel bir yaklaşımla tanımlamakta fayda vardır (Küçük, 2009: 5).

İngilizcede “fraud” kelimesinin karşılığı Türkçede “hile” olarak tanımlanmaktadır. Hile kelime anlamı olarak, yolsuzluk, sahtekârlık, hırsızlık, zimmet, gizli anlaşmalar, güveni kötüye kullanma, kara para aklama, rüşvet dolandırıcılık gibi faaliyetleri içeren genel bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Keskin, 2014: 21).

2.4.1 Hile Tanımı ve Hile Yerine Kullanılan Diğer Tanımlar

Webster's sözlüğünde geçen tanıma göre, hile; bireyin maddi zenginliğinin ve/veya kanuni haklarının kaybına neden olan aldatmaya yönelik bilinçli tüm fiillerdir. Hukuk

literatüründe yer bulan bir tanıma göre ise, hile; insan hünerinin icat edebileceği her türden aracın kullanılması yoluyla gerçeğin saptırılması, aldatma, kurnazlık, iki yüzlülük ve buna benzer dürüst olmayan yollarla bir tarafın diğer bir taraf üzerinden avantaj sağlaması amacıyla yapılan ve diğer tarafın aldatılmasıyla sonuçlanan olayları nitelendiren genel kapsamlı bir kavramdır (Küçük, 2009: 6).

Hile; bir kişinin ya da işletmelerin zararına neden olacak şekilde, dürüst olmadan kişisel kazanç sağlamak için yapılan bir aldatma faaliyetidir. Hile, öznel ve nesnel koşulları sömürerek ve ikna etmeye özgü hareketlerle gerçeği gizleyerek, edilgen ve öznenin yargılama gücünü etkileyen ve onda yanlış kanı uyandıran diyalektik ve entelektüel bir aldatma hareketidir (Keskin, 2014: 21-22).

Muhasebedeki hilenin gerçek unsuru olan bilinçli hareket, kişinin kanuna karşı bir işlem içerisinde olduğunun farkında olması ve bu hareketi bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesidir. Öte yandan kasıt, bilinçli bir iradeyi ifade eder (Korucu, 2018:14-15).

2.4.1.1. Usulsüzlük

Bir kurala, bir yönteme uymayan şekilde tanımlanmaktadır. Usulsüz ve yontemsiz işler olarak da adlandırıldığı görülmekte. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte; “birinin yaptığı işte hile, yanlış veya usulsüzlük aramak” şeklinde tanımlamaktadır. Büyük Türkçe Sözlükte ise; “Bir kurala bir yönteme uymayan, usulsüz: Yolsuz yontemsiz işler.” olarak tanımlanmaktadır. 1. Anlamda isim olarak “yontemsizlik”, 2. anlamda “yolsuzluk” olarak açıklanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>).

Finansal tablolardaki hile ve usulsüzlükleri hatadan ayıran temel unsur, finansal tablolarda yanlışlığa sebep olan fiilin kasıtlı olarak yapılıp yapılmadığıdır. İşletme yönetiminin veya yönetimden sorumlu kişilerin bir veya birden fazlasının içinde yer aldığı hile ve usulsüzlükler “yönetim hile ve usulsüzlüğü” sadece işletme çalışanlarının karıştığı hile ve usulsüzlükler ise “çalışan hile ve usulsüzlüğü” olarak tanımlanır (<http://consulta.com.tr/icerik/hata-hile-usulsuzluk-denetimi/654>).

2.4.1.2 Manipülasyon

Manipülasyon, doğru veya gerçek olan bir olguyu bilmeden veya kasıtlı olarak yanlış değerlendirerek algılara yön verme işlemidir. Bir olay üzerinde manipülasyon söz

konusu ise olayda ya doğru yanlış olarak algılatılmış ya da yanlış doğru olarak algılatılmıştır. Muhasebe manipülasyonu, firmanın deftere geçme durumunda olduğu kayıtları, muhasebe ilke ve standartlarına aykırı bir şekilde, bilerek veya bilmeyerek yanlış kaydetme işlemidir. Diğer bir ifade ile muhasebe manipülasyonu firmanın faaliyetlerini manipüle ederek firmayı olduğundan başka bir boyutta gösterme işlemidir. Gelirlerin muhasebeleştirilmesi, giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi, varlık ve yükümlülüklerle ilgili yapılan manipülasyonlar, finansal tablo manipülasyonu olarak finansal tablo kalemlerinin sınıflandırılması ile ilgili muhasebe manipülasyonudur. Yapılan manipülasyon ile hedeflenen en temel amaç firmanın karlılığını etkilemektir. Ayrıca, finansal tablo manipülasyonu, işletmelerin gerçek finansal durumlarının görülmesine engel olmakta ve yanlış finansal kararlar alınmasına neden olmaktadır (Bezirci, Karahan, 2015: 217).

2.4.1.3 Yolsuzluk

Yolsuzluk, işletme çalışanlarının, kendilerine duyulan güveni, kişisel çıkar elde etmek amacıyla (rüşvet, çıkar çatışmaları vb.) kötüye kullanmaları olarak açıklanabilmektedir. Eylem, işletme çalışanının, işletme dışı bir taraf ile iş birliği yapması suretiyle gerçekleştirilir (Erol, 2016: 7).

2.4.1.4 Suistimal

Suistimal kelimesinin İç Denetçiler Enstitüsü'ne göre tanımı, "hile, gizleme veya güven sarsıcı olarak nitelenebilecek yasadışı olaylar" şeklindedir. Suistimalin gerçekleştirilmesinin temelinde para, mal ya da hizmet elde etme amacı bulunmaktadır. Çeşitli durumlarda yapılması gereken ödemeler ya da başa gelebilecek kayıpların önlenmesi için de suistimallerin yapıldığı görülebilmektedir. Yine, kişisel ya da örgütsel bir avantaj elde edilmesi için yapılan hilelere de suistimal adını vermek mümkündür (Gözütok, 2018: 14).

ACFE 2016 raporunda suistimali iş suistimali olarak şu şekilde tanımlamıştır; Kişinin işveren kuruma ait varlıkları kasti olarak kötüye kullanması ya da zimmetine geçirmesi yoluyla kişisel zenginliğe ulaşmak için mesleğini kullanması (ACFE 2016: 90).

2.4.2 Hilenin Tarihi ve Gelişimi

İnsanoğlunun parayı icat eder etmez, ki bu olay M.Ö. 750 yıllarına dek geriye doğru gitmektedir, hile ve manipülasyon yapmaya başladığı varsayılabilir. Mal veya hizmet değiş tokuşunda kullanılan sığır, tütün, balina ve fil dişi gibi o zaman değerli sayılan mallar ile belki de çok kapsamlı hileler ve manipülasyonlar yapamamıştır, ancak altın ve gümüşten yapılan sikkeler ilk kez meta-para olarak kullanılmaya başlandıktan sonra “*kırpma*” ve “*ayar bozma*” yöntemleri ile hile ve manipülasyon çağı olağanüstü hız ve boyut kazanmıştır. Aslında hile ve manipülasyonunun mutlak surette ahlakî, psikolojik ve hatta biyolojik yönleri olmak gerekir, ama para ekonomisine geçildikten sonra iktisadî ve maddî gerçekliklerin yukarıda sayılan diğer gerçekliklerin önüne geçtiği ve hepsinden belirleyici olduğu da söylenebilir. Gerek ülkemizde, gerekse dünyanın başka coğrafyalarında yaşanan küçüklü büyüklü her skandaldan sonra kolaylıkla sanık sandalyesine oturtulan ve sonra da mahkûm edilen üst düzey yöneticilerin suç olarak nitelendirilen eylemleri işlerken sahip olduklarına inanılan açgözlülük, hırs ve kibir gibi değerlerin, son tahlilde daha çok para ve daha çok güç elde etmekte işlevsel oldukları düşünülebilir (Kandemir, Kandemir, 2012: 16-17).

1920’den önce hilelerin ortaya çıkarılması denetçilerin başlıca sorumluluğuydu. Ancak 1920- 1960 döneminde denetçiler, hilelerin ortaya çıkarılmasında giderek daha az sorumluluk kabul etmeye başlamışlardır. Denetimin başlıca amacının finansal tabloların güvenilir olup olmadığı hakkında görüş bildirmek olduğu ileri sürülmüştür. Bu amaç değişikliği denetçinin sosyo-ekonomik çevredeki değişiklikleri yanıtlaması şeklinde açıklanmıştır. 1960-1980 döneminde, denetçilerin hilelerin ortaya çıkarılması sorumluluğunu yadsımaları çeşitli kesimler tarafından eleştirildi ve denetçiler hilelerin belirlenmesi konusunda bazı sorumlulukları tekrar kabul etmekle birlikte hilelerin belirlenmesi konusundaki sorumluluk artışına tavırlarını sürdürmeye devam ettiler. 1980’den sonra, şirketlerde yapılan hilelerin giderek büyük boyutlara ulaşması ve etkisinin artması politikacıların, mahkemelerin, finans yazarlarının ve kamunun denetçiler üzerindeki baskısı ve eleştirileri, denetim uzmanlarının görüşlerinde değişiklik yaratmıştır. Yine de denetim amacı olarak hilelerin ortaya çıkarılması 1920 öncesindeki önemine ulaşamamıştır (Erdoğan, 2002: 18).

ABD’de dünyaca tanınmış bazı büyük şirketlerde 2001 yılı itibarıyla meydana gelmeye başlayan muhasebe hileleri serisi uluslararası finans piyasalarında geniş

yankılar uyandırmıştır. Büyük şirketlerdeki bu başarısızlıklar, kamunun finansal raporlara ve kurumsal açıklamalara olan güvenini sarsmış ve böylece muhasebe mesleğine olan güven azalmıştır. Zararda olan şirketlerin kamuya açıklanan mali tablolarında, bir takım muhasebe hileleriyle ve denetim şirketlerinin bu hilelere göz yummasıyla birlikte gerçek olmayan kâr rakamları ilan edilmiştir. Böylece, bu şirketlerin hisse senetlerinin fiyatları yükselmiştir. Yatırımcılar, olumlu finansal tablolar ve sürekli yükselen hisse senedi fiyatları nedeniyle büyük beklentiler içine girmiştir. Finansal tablolar düzeltilerek yeniden ilan edildiğinde, aslında şirketlerin kâr etmediği, tam tersine büyük zararda ve borç yükü altında olduğu anlaşılmış, bunun sonucunda da yüksek hisse fiyatları birden düşmeye başlamıştır. Yatırımcıların büyük beklentiler içinde yatırım yaptıkları hisse senetleri değersiz kâğıt parçalarına dönüşmüştür. 1996 yılındaki ilk olay, ABD'nin büyük firmalarından Waste Management (WM) ile ilgilidir. İkinci olay, 1997'deki ünlü Sunbeam skandalı ile ilgilidir. AA (Arthur Andersen) tarafından 1992'den beri denetlenmiş bulunan Enron'un 2001 yılında iflası, hepsinden büyüktür (Bayraktar, 2007: 36-40).

2.4.3 Hile Sınıfları

Hile işletme içi hileler ve işletme dışı hileler olmak üzere genelde iki sınıfa ayrılmaktadır.

2.4.3.1 İşletme Dışı Hileler

İşletme dışında bulunan kişiler tarafından yapılan hileler, işletme dışı hileler olarak tanımlanmaktadır. Genelde satıcılar, tedarikçiler, yükleniciler ve müşteriler gibi hile grupları tarafından işletmeye karşı çeşitli biçimlerde yapılan hilelerdir. İşletme dışı hileleri müşteri hileleri ve satıcı hileleri olarak ikiye ayırabiliriz (Koyutürk, 2015: 9).

Müşteri hileleri, müşterilerin mal aldıkları işletmelere karşı yaptıkları hilelerdir. Satıcı hileleri ise, mal ve hizmet satışı yapan işletmeler tarafından, bu mal veya hizmeti satın alan taraflara karşı işletme dışından gerçekleştirilen hileli eylemlerdir. Satıcı hileleri özel sektör işletmelerine yönelik olarak gerçekleştirilebildiği gibi tüm dünyada kamu kurumlarına yönelik olarak sıkça yapılmaktadır (Bozkurt, 2010: 66).

2.4.3.2 İşletme İçi Hileler

İşletme yönetimi tarafından yapılan ve sadece kendilerini veya dar bir yapıda işletme sahiplerini avantajlı kılabilecek bunun yanında diğer bütün üçüncü kişilere önemli zararlar verebilecek mali tablo düzenlemeleri işletme içi hilelerin bir kısmını oluşturmaktadır. Yönetim tarafından yapılan mali tablo hileleri dışında bir de işletme çalışanlarının dahil olduğu hileli işlemlerin mali tablo kalemlerini bozucu etkisi söz konusu olmaktadır (Demir, 2014: 28-29).

İşletme çalışanlarının bir şekilde varlıklara erişiminin olanaklı olması ile meydana gelen hileler ile müşteriler, satıcılar ve tedarikçilerle iş birliği yapılarak oluşturulan hileler de işletme içi hileler sınıfında yer almaktadır (Bozkurt, 2010: 66).

2.4.4. Hile Türleri

ACFE, mesleki hileyi “bir kimsenin mesleğini işveren firmanın kaynaklarını veya varlıklarını kasıtlı olarak kötüye kullanma yoluyla şahsi zenginleşme için kullanması” olarak tanımlamıştır. Mesleki hileler çok geniş bir alanda yapılan faaliyetleri kapsamakta ve çok çeşitli biçimlerde gerçekleşebilmektedir. ACFE’nin yaptığı tanıma göre yapılan faaliyet gizli, çalışanın kuruma karşı görevlerini ihlal ediyor ve işveren kurumun varlıklarına, gelirlerine ve kaynaklarına mal oluyor ise mesleki hile olarak tanımlanmakta. Mesleki hile türleri diğer bir deyişle hile türleri; müşteri hileleri, satıcı hileleri, yönetim hileleri, yatırım hileleri, çalışan hileleri şeklinde açıklanmaktadır (Arslan, 2018: 9-10).

2.4.4.1 Müşteri Hileleri

Yozlaşma ve hile sadece şirket içinden gelen bir tehdit değildir. Müşteriler ya da satıcılar gibi şirket dışından kişilerce de gerçekleştirilebilir bir tehdittir. Müşteri hilelerinde, müşteriler satın aldıkları malların bedelini ödemeyebilir ya da bedelini ödemedikleri şeylere sahip olmak isteyebilirler. Müşteriler, çift fatura düzenleme, düşük fiyatla mal satın alma gibi hile eylemlerine başvurabilirler. Müşteri hileleri de aynı satıcı hileleri gibi, tek başına ya da işletme içinden bir çalışanla iş birliği kurarak gerçekleştirilebilir. Satış yapan işletmenin zarar görmesiyle sonuçlanan bu hile türünde, müşteriler ödemeleri gereken tutarın altında ödeme yapabilmek için satıcı işletmeyi aldatmayı tercih ederler (Eker, 2018: 38-39).

2.4.4.2 Satıcı Hileleri

Satıcı tarafından tek başına veya bir işletme çalışanı ile birlikte işletmeye mal ve hizmet satarken yapılan bir hiledir. Bu hilede işletmeye yüksek tutarda satış yapılarak, düşük kaliteli mal satarak, eksik ya da hiç mal teslim edilmeden yapılmaktadır (Çite, 2017: 33).

2.4.4.3 Yönetim Hileleri

İşletmelerin bünyelerinde meydana gelen hilelere veya yolsuzluklara bakıldığında tepe yöneticilerinin ve işletme sahiplerinin yaptıkları hilelerin, işletme çalışanlarının yaptıkları hilelerden anlamlı bir biçimde daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Hile yapanlar genellikle yönetici seviyesindedir. Bütün şirket hilelerinin % 55'i yönetim tarafından gerçekleştirilir. Yönetim hilesi, yöneticinin finansal bilgilere hayali, sahte kayıtlar ekleyerek yanlış, kasdî düzenlemeler yapmasıdır. Yönetim tarafından sürdürülen hileler kişisel kullanım için alma, çıkar çatışması, harcama kayıtları, kardan hisse alma, gereksiz harcamalar, yanlış finansal tablolar, kredi kartı hileleri, satış ve bilgileri saptırma şeklinde olmaktadır. Yönetim tarafından yapılan hileler, yapanın özellikleri ve yapma biçimi açısından diğer hile türlerinden ayrılmaktadır. Yönetim hileleri ağırlıklı olarak tepe yöneticileri tarafından işletmenin mali tabloları üzerinde yapılan düzenlemeler olarak ortaya çıkmaktadır (Küçük, 2008: 10-11)

2.4.4.4 Yatırım Hileleri

Hile türlerinden biri olan yatırım hileleri, hileli vaatlerde bulunup, gerçekleri olduğundan farklı göstermek suretiyle yatırımcıların birikimlerini haksız biçimde ele geçirmeye yönelik olarak gerçekleştirilen eylemlerdir. Bu hileler kişilerin tüm yaşamlarına ilişkin birikimlerini bir anda ve tamamen yok edebilen türde olduklarından son derece önemlidirler. Toplumca bu tür hilelerin hangi şekillerde gerçekleştirilebildiğinin, bu hilelere ilişkin ortada gerekli kanıt bulunmasa da bazı noktalarda sorunlar olabileceğini ortaya koyan belirtilerin- kırmızı bayrakların- neler olduğunun ve bu tür hilelerden korunabilmek için dikkat edilmesi gereken noktaların bilinmesi, bu hileler nedeniyle oluşan zararların mümkün olduğunca azaltılabilmesi açısından oldukça önemlidir (Erdem, 2014: 7).

Yatırım hilelerine ilişkin olarak yapılan araştırmalarda en yaygın yatırım hile türleri ponzi hilesi, piramit hilesi, menkul kıymetler aracılığıyla yapılan yatırım hileleri,

Nijeryalı hileleri ve kıyı ötesi yatırımlara ilişkin hileler önde gelmektedir. Ancak yatırım hilelerinin bu beş tür ile sınırlı olmadığı, çok fazla sayıda çeşidi bulunduğunun belirtilmesi gereklidir (Mengi, Yılmaz, 2013: 34).

2.4.4.5 Çalışan Hileleri

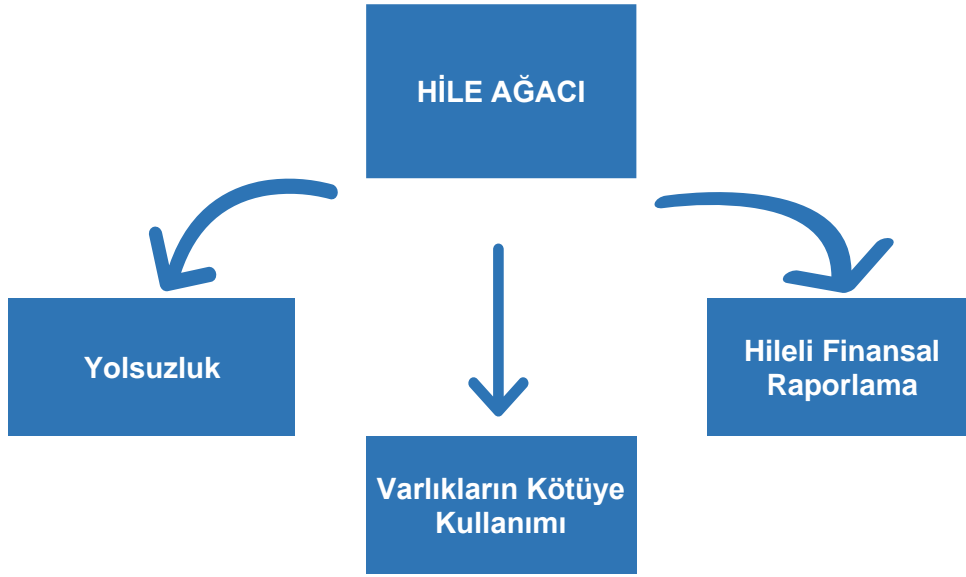
Çalışan hileleri, zimmet yoluyla hırsızlık veya mesleki hileler olarak da isimlendirmek mümkündür. Bir çalışanın, işletmenin varlıklarına el koyarak veya kural dışı kullanarak işverenini dolandırması çalışan hileleri olarak tanımlanmaktadır. Çalışan hileleri doğrudan veya dolaylı olarak yapılabilmektedir (Bozkurt, 2010: 64).

Doğrudan yapılan hilelerde, çalışanın işletmeden para, mal, demirbaş ve buna benzer maddi varlıkları çalması doğrudan yapılan hileler arasında sayılmaktadır. Bu işlemleri bir hayalet işletme oluşturarak yapabilmektedir. Doğrudan yapılan hilelerde sadece iki taraf vardır ve işletme çalışanı, ilgili varlığı doğrudan kendi hesabına geçirmektedir

Dolaylı hilelerde ise, arada üçüncü bir taraf bulunmaktadır. İşletme çalışanı, satıcılara veya müşterilere yarar sağlayarak karşılığında rüşvet almaktadır. Dolaylı hile yoluyla, satıcılardan yüksek fiyatla mal alınmakta, mallar eksik kabul edilmekte, hiç alınmamakta veya olması gerekenden daha düşük kaliteli mal alımı yapılmaktadır. Çalışan ve üçüncü tarafa sağlanan bu yarar daha sonra bir şekilde işletmeye ödetilmektedir (Coşkun, 2013: 5).

2.4.5 Hile Ağacı

ACFE tarafından yayımlanan 2014, 2016 ve 2018 yıllarındaki raporlarda mesleki hile türleri hile ağacı ismi verilerek sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. ACFE tarafından (the Fraud Tree) olarak tanımlanan sınıflandırmayı **ACFE TÜRKİYE – USİUD** 2014 ve 2016 yıllarındaki çevirilerinde “Suistimal Ağacı” şeklinde tanımlamıştır. ACFE’nin ticari suistimal riskini yönetmek üzere yayımladığı pratik rehberde de suistimal ağacının üç temel hile türüne yer verdiği görülmektedir (IIA, ACFE, AICPA, <https://www.acfe.com>). (ACFE, 2014: 11).



Şekil2 1: Hile Ağacı (Suistimal Ağacı)

Aynı zamanda bu üç temel kategori mesleki suç olarak adlandırılan beyaz yakalıların işlediği suçları da açıklamaktadır. İşletme içinde belli bir statüye ulaşmış çalışanın finansal zorluklar neticesinde dürtülerinin hareketi ve hile unsurlarının bir araya gelmesi ile hile risklerin üç temel kategoriye ayrıldığı görülmektedir. ACFE (Report to the Nations 2018) uluslara rapor 2018’de yine 2016 raporunda yer verdiği suistimal ağacının alt türlerindeki geniş açıklamaları koruduğu gözlenmektedir.

“Suistimal Ağacının Evrimi” hakkında ACFE “İş Suistimali ve İstismar Üzerine Uluslara Rapor” çalışmasının 2016 sürümü Türkçe yayımında şu bilgiler verilmektedir. ACFE, Suistimal Ağacı olarak da bilinen İş Suistimali ve İstismar Sınıflandırma Sistemini geliştirmiştir. Suistimal Ağacının başlangıç noktası, 1996’da ilki yayınlanan ACFE-İş Suistimali ve İstismar Üzerine Uluslara Rapor olmuştur. İş suistimali hakkında ilk çalışmamız süresince bize bildirilen vakaları analiz ederken, iş suistimalinin işleniş şekillerinde çeşitli kalıplar olduğunu fark ettik. Vakaları bu kalıplara göre düzenlediğimizde, neredeyse tüm iş suistimali türlerinin bir ticari ya da kamu kurumu bünyesinde farklı işlev ve operasyonları hedefleyen belirli kategorilere denk düştüğünü keşfettik. Bu kategorilere dayanarak, kurumlara karşı karşıya oldukları suistimal risklerini anlamaya ve hedefe yönelik suistimalle mücadele kontrolleri geliştirmeye yardımcı olacak bir iş suistimali sınıflandırma sistemi oluşturduk. ACFE, düzenleniş yapısını iyileştirmek ve yirmi yıllık araştırmamız boyunca incelenen binlerce vaka ile

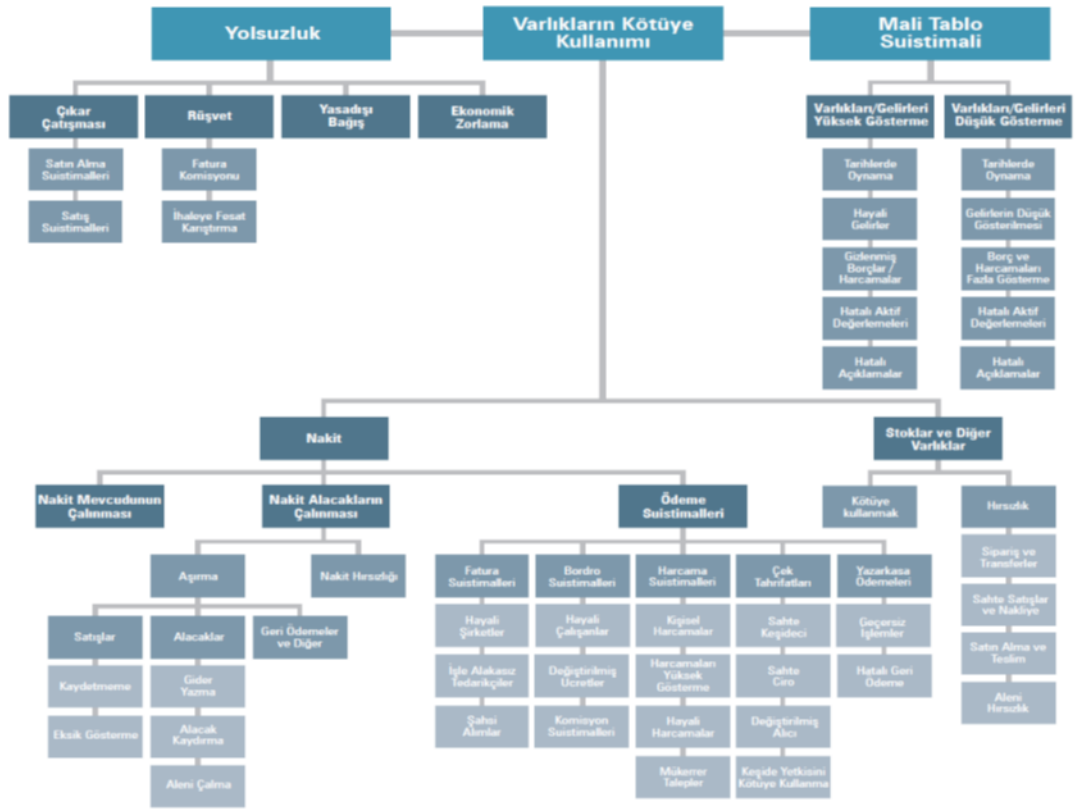
daha yakın bir eksene getirmek amacıyla Suistimal Ağacında başlangıçtan bu yana küçük uyarlamalar yapmıştır. Örneğin:

* 2012’de, Nakit Alacakların Çalınması adında yeni bir kategori ekleyip Aşırma ve Nakit Hırsızlığını bu yeni grubun alt kategorileri yaparak ve Nakit Mevcudunun Çalınması için yeni bir kategori ekleyerek nakde yönelik suistimalleri yeniden düzenledik. Bu değişikliğin amacı, mağdur kurumda nakdin kötüye kullanılabileceği farklı operasyonel noktaları daha iyi sınıflandırmaktı (örneğin: nakit alınırken, nakit mevcut tutulurken veya bir ödeme işlemi sırasında).

* Yine 2012’de, şu anda Mali Tablo Suistimali olarak görünen kategoriyi yeniden adlandırdık; böylelikle, bu kategorideki tüm suistimallerin bir tür tahrif edilmiş ya da değiştirilmiş mali tablo içeriğini daha iyi ifade etmeyi amaçladık.

* Bu yıl, Mali Tablo Suistimali altındaki ikinci düzey kategori adlarını değiştirdik; böylelikle, bu suiistimallerin kurumun sadece bildirilen varlıklarını veya gelirlerini değil, genel olarak bildirilen finansal durumunu ve sonuçlarını (örneğin: net varlık ve net gelir) yansıttığını açıklığa kavuşturmak istedik.

Bu küçük değişikliklere rağmen, Suistimal Ağacının genel yapısı, oluşturulmasının üzerinden yirmi yıl geçtiği halde değişmemiştir. Suistimalciler teknolojiye kucak açsa ve suistimal türleri üzerinde yeni varyasyonlar geliştirse de, bu tutarlılık, iş suistimali suçu faillerinin benimsediği mekanizma ve yaklaşımların belirgin ve zaman içinde kendini kanıtlamış kategorilere denk düştüğünü göstermektedir (ACFE, 2016: 11).

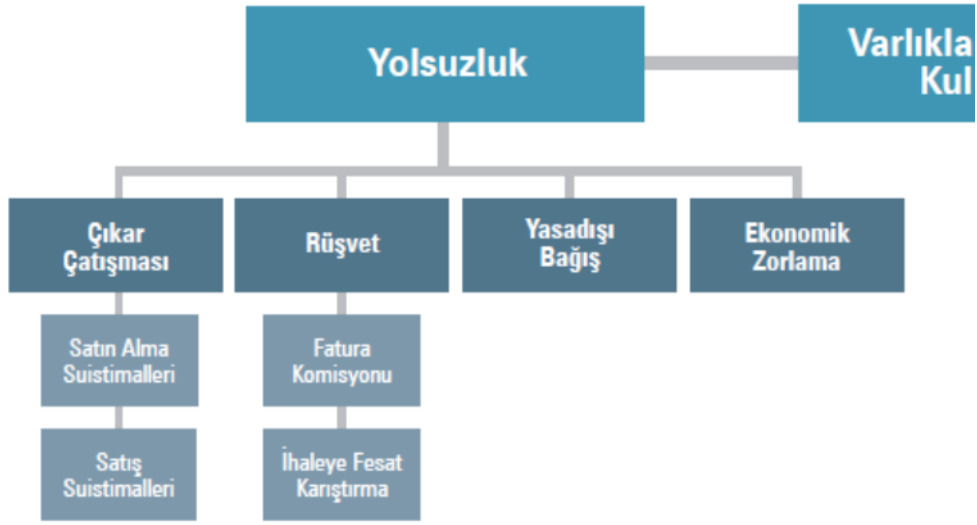


Şekil2 2: İş suistimali ve istismar sınıflandırma sistemi

2.4.5.1 Yolsuzluk ve Haksız Kazanç

Yolsuzluk ve ahlaki olmayan davranışlar; çalışanın işletme faaliyetlerinde işverenin ya da bir başkasının haklarını göz ardı ederek, gücünü yanlış bir biçimde kendisine veya başkasına yarar sağlama amaçlı kullanmasıdır. Bu gruba giren eylemler işletmenin zarar etmesine yol açmakta, yatırımcının güveni zedelenmekte, büyümeyi durdurmakta, kaynak dağılımının bozulmasına sebep olmakta ve işletmenin iflas riskini artırmaktadır (Arslan, 2018: 13).

Aşağıdaki şekilde yolsuzluk dört kategoride açıklanmaktadır. Çıkar çatışmasında satın alma suistimalleri ve satış suistimalleri ile, rüşvet kategorisi birinci alt kırılımda yer alan fatura komisyonu çalışan hileleri grubunda yer alırken, rüşvet kategorisi ikinci alt kırılımdaki ihaleye fesat karıştırma yönetim hileleri grubunda yer almaktadır. Yine yasa dışı bağış ve ekonomik zorlama kategorileri de yönetim hileleri grubunda yer almaktadır (ACFE, 2016: 11).



Şekil2 3: Suistimal ağacı yolsuzluk bölümü

2.4.5.1 Varlıkların Kötüye Kullanımı

Varlıkların kötüye kullanılması, varlıkların çalınması ya da amaç dışı kullanılmasıdır. Varlıkların kötüye kullanımı genellikle işletme çalışanlarının işletmeye ait varlıkları çalması şeklinde gerçekleştirilir ve genellikle küçük tutarlıdırlar. Varlıkların kötüye kullanımı çok ender de olsa işletme yönetimi tarafından da gerçekleştirilebilir. Yönetimin yetki gücü ve kontrolleri kolaylıkla aşabilmesi ve sahtekârlıkları iyi gizleyebilmesi gibi nedenlere bağlı olarak, zimmete geçirilen tutarlar çok önemli meblağlara ulaşabilir. Çalışanların, çalıştıkları işletme dışındaki diğer firmaların işletme varlıklarını haksız olarak elde etmelerine yardımcı olması da varlıkların kötüye kullanılması olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmada nakit tahsilatı ve ödemeleri ile ilgili varlıkların kötüye kullanılması ile stoklar ve diğer varlıkların kötüye kullanılması olmak üzere iki ana başlıkta toplanmaktadır (Şengür, 2010: 14).

2.4.5.2 Hileli Finansal Raporlama

Para ve sermaye piyasalarının etkin bir şekilde çalışabilmesi için, yatırımcıların ve borç verenlerin doğru ve güvenilir finansal tablolara ulaşması gerekmektedir. Nitekim yatırımcılar bu finansal tablolardan aldıkları doğru ve güvenilir bilgi neticesinde yatırım kararını vermektedir. Muhasebe hileleri bu bakımdan para ve sermaye piyasalarının etkinliğini dolayısıyla ekonomiyi ciddi şekilde tehdit etmektedir (Arslan, 2018: 14).

Hileli finansal raporlama, genellikle üst yönetim tarafından yapılmakta ve halka açık şirketlerde daha yaygın görülmektedir. Çoğu kez gelir kalemleri üzerinden yapılmaktadır. Amaç işletmenin durumunu yatırımcılara, kredi verenlere ve diğer finansal tablo kullanıcılarına olduğundan daha iyi göstermek ya da işletmeyle ilgili taraf devlet ise, olduğundan daha kötü göstermektir. Bu hile türü varlık veya gelirlerin olduğundan daha iyi durumda gösterilmesi ve gider veya borçların olduğundan daha düşük gösterilmesi olarak iki şekilde sınıflandırılabilir. Varlık ve gelirlerin fiktif varlık değerleri ya da hayali gelirler yoluyla olduğundan daha iyi gösterilmesi mali açıdan daha güçlü bir şirket illüzyonu yaratırken, gider ve borçlarda kaydedilmeyen giderler veya mali yükümlülükler aracılığıyla olduğundan daha az gösterilebilir. Her iki durumda da artan öz kaynak ve net şirket değeriyle sonuçlanır (Yılmaz, 2013: 21).

2.4.5.3 Hile Üçgeni ve Hile Karosu

İşletme çalışanları çok eski tarihlerden beri çalıştıkları işletmelerin varlıklarını ve kaynaklarını haksız biçimde kullanmak veya ele geçirmek suretiyle işletmelerine ciddi boyutlarda zararlar vermektedirler. Hile nedeniyle oluşan zararları mümkün olduğunca azaltabilmek için “İşletme çalışanlarını hile yapmaya iten nedenler nelerdir?” sorusuna cevap aramaktadırlar. Araştırmalar sonucunda benimsenen ve SAS No. 99’da denetçilere çalışmaları sırasında “işletme çalışanlarını hile yapmaya iten nedenler” olarak dikkat etmeleri belirtilen üç unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar, baskı, fırsat ve haklı göstermedir. Bu üç unsura “hile üçgeni” denilmektedir. Ancak bu üç unsur dışında da, işletme çalışanlarını hile yapmaya iten nedenler olabilir mi? David T. Wolfe ve Dana R. Hermanson tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, bu üç unsura ilave edilmesi gereken bir dördüncü unsur daha bulunduğunu göstermektedir. Dördüncü sırada yer alan bu unsur işletme çalışanının yetkinlikleridir.* Dördüncü unsurun eklenmesiyle “hile karosu” oluşmuştur (Mengi, 2012: 114).

2.4.5.4 Hile Üçgeni Kapsamındaki Unsurlar

Yönetimin yetki gücü ve kontrolleri kolaylıkla asabilmesi ve sahtekarlıkları iyi gizleyebilmesi gibi nedenlere bağlı olarak, zimmete geçirilen tutarlar çok önemli meblağlara ulaşabilir. Yapılan araştırmalara göre, tepe yönetim çalışanları tarafından gerçekleştirilen yiyicilik, zimmete para geçirme, rüşvet alma gibi yolsuzlukların sayısının az olmasına karşın, tutarlar diğer çalışanlar tarafından gerçekleştirilen yolsuzluk tutarları toplamından yaklaşık üç kat daha fazla çıkmıştır. Hile üçgenindeki

unsuları ateş, benzin ve oksijene benzetildiğinde nasıl bunlar bir araya geldiğinde yangın ve patlama olma ihtimali yüksek olacaktır. İşte bu noktada hile üçgeninde yer alan üç unsur bir araya gelmedikçe, hile eylemi de kolay kolay gerçekleşmeyecektir. Geliştirilen “hile üçgeni” teorisine göre, hilenin temel üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlar baskı, fırsat ve haklı göstermedir (Coşkun, 2013: 19-20).

Hile Üçgeninde de yer aldığı gibi hile güdülleri iki ana grupta toplanmıştır: 1 – İnsanla İlgili Unsurlar (Baskı ve Haklı Gösterme), 2 – Örgütsel Nedenler (Fırsat). Hile üçgeninde örgütle ilgili unsurlar kategorisinde 1 adet hile faktörü yer alırken, insanla ilgili unsurlar kategorisinde 2 adet hile faktörü yer almaktadır. Bu özelliği sebebiyle insanla ilgili unsurlar kategorisi diğer kategoriye göre daha fazla önem arz etmesinden dolayı özel bir ihtisasta incelenmektedir (Yılmaz, 2013: 6).

2.4.5.4.1 Baskı Unsuru

Hile üçgeninde yer alan unsurlardan ilki olan baskı unsuru mali içerikli olabileceği gibi, kötü alışkanlıklardan da doğabilmekte, hatta çalışanın işle ilgili yaşadığı sıkıntılar nedeniyle ortaya çıkabilmektedir (Mengi, 2012: 116).

Hile, çalışanı etkisine alan bir dürtü ile ortaya çıkmaktadır. Bu baskı kişinin iç dünyasından kaynaklanabileceği gibi, dışarıdan yapılan bir baskı ve motivasyonla da ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla kişiyi hile yapmaya iten çeşitli psikolojik ve motivasyona dayalı davranış biçimleri olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıda yer alan başlıklarda kişiyi hile yapmaya götüren baskı türleri ve motivasyon türlerine değinilecektir (Coşkun, 2013: 19-20).

- Mali içerikli baskılar,
- Kötü alışkanlıklardan doğan baskılar,
- İşle ilgili baskılar,
- Psikolojik motivasyon,
- Egoya dayanan motivasyon,
- İdeolojik motivasyon,
- Ekonomik motivasyon.

2.4.5.4.2 Fırsat Unsuru

İşletme sahibi ve tepe yöneticilerinin en çok müdahale edebilecekleri unsur olan fırsat unsuru ise, üçgenin ikinci ayağını oluşturmaktadır. İşletmelerde hile yapılmasına olanak verecek fırsat unsuru ortadan ne kadar kaldırılabilirse, işletmede meydana

gelecek hileler de o derece azalacaktır. Burada işletme tepe yöneticilerinin iç kontrol yapısının gerekliliğine inanmaları, işletme çalışanlarıyla iletişim kurarak neyin dürüst olduğunun neyin olmadığına açıkça ortaya konulması, dürüst kişilerin işe alınmasının sağlanması, uygun organizasyon yapılarının oluşturulması, etkili iç denetim birimleri oluşturulması, etkili bir muhasebe sistemi oluşturulması, görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanması, sağlıklı bir yetkilendirme sistemi kurulması, bağımsız inceleme ve gözlem faaliyetlerinin uygulanması, fiziki koruma bulunması ve sağlıklı bir belge akış düzeni sağlanması işletme içerisinde fırsat unsurunu en aza indirmek için alınabilecek önlemlerdir (Mengi, 2012: 116).

Fırsat unsurunun işletme tarafından alınan önlemlerle en aza indirilmesi mümkündür. Fırsat unsurunun en aza indirilmesinde iç kontrol sisteminin etkinleştirilmesi ve hileye fırsat sağlayan diğer etkenlerin yok edilmesi araç olarak kullanılabilir (Coşkun, 2013: 22).

2.4.5.4.3 Haklı Gösterme Unsuru

Haklı gösterme, rasyonalizasyon, suiistimalcinin, davranışları konusunda kendi kendini haklı çıkarmasını sağlayan iç diyalogudur. Fail, işverenin kendisine bu bedeli borçlu olduğu konusunda kendi kendini ikna eder. Çoğu kurum çalışanı, mevcut otoritenin koymuş olduğu kurallara uyar. Haklı Göstermede hile eylemcisi kurallara uyduğunu ancak, bu eyleminin de kuralların bir parçası olduğuna ikna olur. Yaptıkları hileler sonucu yakalananların, kendilerini haklı gösterme gerekçelerinden bazılarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Yılmaz, 2013: 8-9).

- Parayı borç almıştım, daha sonra ödeyecektim.
- Bu, işletmeye yaptıklarımın karşılığıdır.
- Bu olay sonucu hiç kimse incinmedi.
- Herkesten fazla ölçüde benim paraya ihtiyacım vardı.
- Bu parayı iyi bir amaç için almıştım.
- Yaptığımın suç olduğunu bilmiyordum.
- İşletmem bu sonucu hak etmişti.
- Bunu herkes yapıyor.
- İşletmenin vergi kaçırması nedeniyle zaten benim olan parayı geri aldım.

Hileyi yapan kişi yaptığı hileyi haklı nedenlere dayandırma konusunda uzman olduğu için kendisi de bir süre sonra hileyi yapma nedenine içten içe inanmaya ve kendisini haklı göstererek temize çıkmaya çalışmaktadır. İşletmelerin, çalışanların kendilerini haklı gösterme bahanelerini bilerek en başından bu bahanelerin ortaya

çıkmasına neden olabilecek zemini ortadan kaldırmaları, işletmeleri belli ölçüde hileye karşı koruma altına alabilecektir (Coşkun, 2013: 23).

2.4.5.5 Hile Karosu Kapsamındaki Unsurlar

2.4.5.5.1 Yetkinlik Unsuru

Henüz yeni bir uygulama alanı olarak görülebilen söz konusu anlayışın yapıtaşı olan ve rekabetçi avantaj sağlayan yönüyle öncelikle stratejik yönetim literatüründe yer alan “**yetkinlik kavramının**”, İnsan Kaynakları Yönetimi literatüründe yaklaşık otuz yıldır yer alan ancak ülkemizdeki yansımaları yeni olan ve günümüzde ülkemiz de dahil bazı büyük işletmelerde uygulanmaya başlanan “Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi” çalışmaları görülmektedir. Yetkinlik kavramı, temel olarak yüksek performans ile ilişkili değerlendirilmekte ve güdü, kişilik özellikleri, bilgi, beceri, tutum ve davranışlar gibi farklı unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Örgüt içinde ortak bir dilin kullanılmasını sağlaması ve sürdürülebilir rekabet avantajı yaratması ile önemli bir rol üstlenmektedir (Akyol, Budak, 2013: 155-156).

Mevcut fırsatları fark edebilmek, değerlendirebilmek ve hile eylemini gerçekleştirebilmek için kişilerin bazı yetkinliklerinin olması gereklidir. O halde hile üçgenine bir unsur daha eklenebilmektedir. Yetkinlik. Baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurları bir araya gelse dahi, kişi yetkinliklerindeki eksiklik nedeniyle hileli eylemi gerçekleştiremeyebilir, baskı, fırsat ve haklı göstermenin bulunduğu her ortamda hile olayı ortaya çıkmayabilir. Yetkinlik, çalışanların görevini yerine getirirken, kendilerinden istenen sonuçları elde edebilmeleri için kullandıkları bilgi, tekrarladıkları tutum, beceri, davranışlar ile sahip oldukları değerler veya kişisel özelliklerden oluşmaktadır. Yetkinlik, çalışanların işlerini başarıyla gerçekleştirmelerine imkan tanıyan kişisel kabiliyet alanlarını tanımlamaktadır (Mengi, 2012: 119).

Reuven Bar-On duygusal zekayı “*Bireyin çevresel baskı ve taleplerle başa çıkmasında ona başarı kazandırma yeteneğini etkileyen bilişsel olmayan beceriler, yetenekler ve yetkinlikler sıralaması*” olarak tanımlamaktadır. İş yaşamında başarı için gerekli olan sosyo-duygusal yetkinlikler “*yüksek veya etkili performans öncülük eden bireyin kendisi ile ilgili (duygusal zeka) veya diğerleri hakkında (sosyal zeka) duygusal formasyonu fark etme, algılama ve kullanma yeteneği*” olarak tanımlanabilir (Edizler, 2010: 2974).

İlave edilen dördüncü unsur olan “yetkinlik” hile üçgenini bir hile karosuna dönüştürerek kişisel özellik ve yeteneklerin diğer üç unsurun varlığı durumunda ne derece önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Pek çok hilenin -özellikle yüksek tutarlı hilelerin- yeterli yetkinliğe sahip doğru kişilerin bir araya gelmemesi durumunda gerçekleşmesi mümkün olamamaktadır. Fırsat unsuru kişinin hile yapması için bir kapı açarken teşvik ve haklı gösterme unsurları kişiyi hileye yönlendirmektedir. Ancak kişinin kendisine açık kapıyı bir fırsat olarak fark edebilmesi ve bu fırsatı zaman içerisinde defalarca değerlendirebilmesi ancak kendi yetkinliklerine bağlıdır. O halde bir işletmenin hile riskinin analizi yapılırken yetkinliklerin de göz önünde bulundurulması gereklidir (Mengi, 2012: 120).

3.4.6 Hile Yapanların Karakteristik Özellikleri

İşletme hileleri yönünden hileli eylemlerde bulunanlar; işletmelerde çeşitli kademelerde çalışan memur, alt veya orta kademe yöneticiler ve üst düzey yöneticiler veya tepe yönetimi olabilmektedir. Hile yapan ya da yapma olasılığı bulunan kişilerin ne tür karakteristik özelliklere sahip olabilecekleri geçmiş yıllardaki örnek olayların incelenmesi sonucu elde edilmiş olan verilere dayanmaktadır. Bu özellikleri bilmek gelecekte karşılaşılabilecek hile olaylarının tespiti için kolaylık sağlayacaktır. özellikleri taşıyan her çalışanın hile yaptığı ya da yapacağı, bu özellikleri taşımayan çalışanlarında hile yapmayacağı anlamına gelmemektedir (Çite, 2017: 25).

Hile yapanların karakteristik özellikleri on altı madde halinde sıralanmaktadır (Bozkurt, 2010: 78-79).

2.4.6.1 Cinsiyet

Erkeklerin kadınlardan daha fazla hile yaptıkları görülmektedir. Ancak bu oran son yıllarda hızla değişmektedir.

ACFE Uluslara Rapor 2016’da suiistimalcinin cinsiyet sıklığı 2012 yılında erkek %65,0-kadın %35,0, 2014 yılında erkek %66,8-kadın %33,2, 2016 yılında erkek %69,0-kadın %31,0 olarak yer almaktadır (ACFE, 2016: 57).

2.4.6.2 Medeni Durum

Araştırmalara göre evli kişilerin hile yapmaya daha eğilimli olduğunu, evli olan insanların üzerlerindeki sorumluluk duygusu, baskı unsuru olarak ortaya konmaktadır.

2.4.6.3 Eğitim Durumu

İyi eğitilmiş kişilerin hile yapma oranları oldukça yüksektir. Eğitim düzeyinin artması ile hileli olayların yol açtığı kayıpların arttığı gözlemlenmiştir.

2.4.6.4 Zeka Düzeyi

Zekâ düzeyi yüksek olan veya bu iddiada bulunan çalışanlarda, hile yapma isteği daha fazla görülmektedir. İşletmelerdeki iç kontrol yapılarına ve güvenlik sistemlerine meydan okumaları ve bunları delerek kendilerini ispat etmekte oldukları gözlenmektedir.

2.4.6.5 Benlik Düzeyi

Hile yapanların bir kısmının diğerlerine göre daha egoist bir yapı taşıdıkları gözlenmektedir.

2.4.6.6 Risk Alma Düzeyi

Araştırmalar, hile yapan kişilerin hile yapmamış kişilerden daha fazla risk alma yeteneklerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

2.4.6.7 Yaş Dağılımı

İşletmelerde her yaş düzeyindeki çalışan hile yapabilir. Yaş düzeyi ile oluşan hile zararları arasında doğru orantı bulunmaktadır. Yaş arttıkça hilenin kalitesi ve hile eyleminin verdiği zarar da artmaktadır.

2.4.6.8 İlgi Düzeyleri

İşletmeye ve işine aşırı biçimde meraklı olanlarla, yeni bir şey yaratmak için daha istekli olanlarda hile eğiliminin diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir.

2.4.6.9 Kurallara Uyma

İşletmelerde konulmuş olan kurallara uymama eğilimi olan çalışanlar arasında hile yapma oranı daha fazla görülmektedir. Bu gibi kişiler sonuca daha kestirmeden gitmeyi yeğleyen ve kural tanımazlıkta kendilerini haklı göstermeye çalışan bir yapıdadırlar.

2.4.6.10 Çalışma Koşulları

Genelde işletmeye sabah ilk önce gelen ve akşam en geç giden kişiler arasında hile eylemleri daha fazla görülmektedir.

2.4.6.11 Kişilik Durumları

Hile yapan veya yapmaya teşebbüs eden kişilerin stres altında oldukları gözlenmiştir. Bu kişilerin yaşamları incelendiğinde herhangi bir nedenle sorunlar yaşadıkları görülebilmektedir.

2.4.6.12 Yaşam Koşulları

Rahat bir yaşam sürme hırsı, pahalı hobileri bulunma, bol para harcama istekleri hile eylemlerini tetikleyen göstergelerdir. Diğer taraftan çalışanın yaşam düzeyinin nedensiz olarak yükselmesi hile eyleminin önemli bir habercisi kabul edilmektedir.

2.4.6.13 İşletmedeki Yerleri

İşletmede çalışanların tamamının bir biçimde hile yapma olasılığı bulunmaktadır. Ancak işletmede buldukları konumlar, yapmakta oldukları işler, hile sıklığını ve ortaya çıkan hile zararını doğrudan etkilemektedir.

2.4.6.14 İşletme Dışı İlişkiler

Çalışanların, işletme ile ilgili üçüncü kişilerle olan ilişkilerinin düzeyi diğer bir göstergedir. Çalışanın, özellikle işletmeye mal veya hizmet satanlar ve işletmeden mal veya hizmet satın alanlarla ilişkilerini çok içli dışlı bir konuma getirmesi, yapılabilecek bir hile veya yolsuzluk açısından uygun ortam sağlamaktadır.

2.4.6.15 Kişisel Kazanç Beklentileri

Çalışanın işletmede yaşanacak bazı gelişmeler nedeniyle kişisel kazanç elde edecek olması, hile yapma dürtüsünü doğurabilecek nedenlerdendir. Çalışanın işletmenin gelirlerinde bir artış olması, belirli bir oranda büyüme sağlanması, hedeflerin tutturulması gibi durumlarda bir ödül, promosyon veya ikramiye elde edecek olması, onun bu sonuçların gerçekçi olmayan bir biçimde oluşması için harekete geçmesine neden olabilmektedir.

2.4.6.16 Gerçekçi Olmayan Beklentiler

Özellikle tepe yöneticilerinden işletmeyle ilgili olarak gerçekçi olmayan hedeflere ulaşmalarının beklenmesi veya zorlama yapılması, bu konumlarda çalışan yöneticilerin hileli işlem yapmalarına neden olabilmektedir.

Yapılan açıklamalar sonrasında tipik bir hilekar işletme çalışanınin ağırlıklı bazı özellikleri; erkek, evli, iyi eğitilmiş, zeki, egoist, meraklı, risk alabilen, kural tanımaz, sıkı çalışan, stresli, iyi yaşamayı ve bol para harcamayı seven, parasal sıkıntı çeken, kötü alışkanlıkları olabilen, yönetici konumunda, hırslı, kişisel kazanç beklentisi olan, işletme dışındakilerle yakın ilişkiler kuran şeklinde belirtilmektedir.

2.4.7 Hileye Başvurma Nedenleri

Hileye başvurma nedenleri farklı amaçlarla olmakla birlikte çoğunlukla işletmenin çalışanları ve yöneticileri tarafından yapılmaktadır. Buna göre hileye başvurma nedenleri iki başlık altında incelenebilir.

2.4.7.1 İşletme Çalışanlarının Nedenleri

Hile içeren hareketin kaynağı olan ve aldatma kastı barındıran insan davranışı toplumun o anda sahip olduğu ahlaki değerlerin aksine yürümektedir. Kant'a göre bir eylemin ahlaklı olabilmesi için hiçbir çıkar taşımaması gerekir. Hile içeren davranışta ise, bir çıkar sağlama saiki mevcuttur (Batı, 2017: 34-35).

Baskı unsuru; çalışanların, finansal problemlerin, statüsel problemlerin veya kişisel sıkıntılarının birikerek, işlerinin tehlikede olduğunu hissettikleri zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Çalışanları hile yapmaya iten baskı unsurları ikiye ayrılır. Baskılar; kötü alışkanlıklardan doğan baskılar ve mali nitelikli baskılardır. İşletmelerde, iç kontrol yapısının güçlü olmaması sebebiyle hilelerin gerçekleştiği tespit edilmiştir. Çalışanların hile yapmaya yönelik fırsat unsuruna ancak sağlam bir iç kontrol sistemi, engel olur ve hileleri ortaya çıkartabilir. Hileyi yapan kişi ya da kişiler tespit edildiği durumda anında cezalandırılır. Üst yöneticilerin bu durumu ciddiye almaları gerekir, aksi takdirde çalışanların hile yapması için uygun ortam kendiliğinden oluşmaktadır. Hileyi yapan kişi veya kişiler yakalandıkları durumda kendilerini haklı gösterecek davranışlar sergilerler kendisinin haklı olduğunu başkalarına inandırmak için bazı nedenleri vardır. Bunlardan bazıları; başarılarımın karşılığını alamamıştım, bunu yapan bir ben değilim, kendim için değil arkadaşlarım için yaptım, parayı çalmadım, daha sonra bunları geri ödeyecektim gibi başka nedenler de sıralanmaktadır (Keskin, 2014: 27-29).

2.4.7.2 İşletme Yöneticilerinin Nedenleri

Yönetici kadrolarındaki kişilerin hile yapma eğilimleri kendi çalışma ve yaşam koşullarını olumlu etkileyecek maddi veya maddi olmayan menfaatler sağlamak için yapabilirler. Örneğin; maddi menfaat sağlamak amaçlı üçüncü kişiler ile gerçek dışı sözleşmeler imzalayabilirler. İmza ve temsile dayalı yapılan hileli işlemlerdir. Yönetim kademesinin başarılı ölçütü olarak işletmenin gerçek dışı karlı gösterilmesinin sağlanması veya daha az vergi ödeme yaklaşımı ile düşük karlılık gösterilmesi gibi hileli işlemler yönetimin izni ile gerçekleşebilir. ACFE 2018 yılı Küresel Hile Raporunda, hile ve yolsuzluk yapanların %38'i müdür pozisyonundaki yöneticiler, %32'si yönetim kurulunda yer alan yöneticiler tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

Rapor sonucundan anlaşılmaktadır ki hile ve yolsuzluk yapanların %70'i yönetim kademesi tarafından yapılmaktadır.

Yöneticiler her ne kadar belirli bir ücret karşılığında çalışıyorsa da verdikleri kararları işletmenin sahiplerinin, hissedarlarının ne kadar kar payı alacaklarından çalışanlara ne kadar ödeneceğine, üretim miktarının ne miktarda olacağına kadar her türlü ayrıntıyı düşünmek zorunda olan kişilerdir. Yönetici hileleri, genellikle tepe yöneticileri tarafından işletmenin mali tabloları ile oynayarak ya da değiştirilerek yapılmaktadır. Bu yolla işletmenin durumu olduğundan iyi ya da olduğundan kötü gösterilmektedir. Bu tarz hileler, literatürde genellikle hileli finansal raporlama olarak ifade edilmekte olup, hile türleri başlığında ifade edilmektedir. Yönetim hileleri, yöneticilerin finansal tabloları kullanarak bu tablolara güvenip hareket eden hissedarları, kredi vericileri ve diğer kişileri aldatmasıdır.

2.4.8 Hile Yöntemleri

Hile araştırmalarında, genellikle ACFE'nin üçlü sınıflandırması kullanılmaktadır. (Finansal raporlama hileleri, varlıkların kötüye kullanılması hileleri ve haksız edinim hileleri.) ACFE sınıflandırmasının kullanılmasının 5 önemli nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ACFE'nin dünyada hileye karşı mücadele eden en önde gelen meslek örgütü niteliğinde olmasıdır. İkincisi, ACFE'nin sınıflandırması zaman içinde istikrar kazanmıştır. Hile ağacında yer verilen 51 hile yöntemi aşağı yukarı bütün yöntemleri kapsamaktadır ve olası yeni yöntemleri kapsamına alma esnekliğine de sahiptir. Üçüncü olarak, ACFE sınıflandırması belirli sayıda yöntem içermektedir ve 51 yöntemden 20'si yapılan hilelerin yaklaşık %80'ini oluşturmaktadır. Dördüncü olarak, diğer sınıflandırmalarla karşılaştırıldığında ACFE'nin hile ağacı sınıflandırmasında çok az tekrar ve çakışma mevcuttur. Son olarak, ACFE sınıflandırması hile risk değerlendirmesi, hile incelemesi ve hileye karşı mücadele programlarında kolaylıkla kullanılabilir. Başka bir anlatımla, uygulamaya aktarılması ve kullanımını kolay olan bir sınıflandırmadır.

Açıklanan çerçeve içinde kalma üzere, muhasebe hileleri, genel olarak dört şekilde yapılmaktadır.

a) Önemli malî kayıtların, destekleyici belgelerin veya ticarî işlemlerin yanlış yapılması, değiştirilmesi ya da manipülasyonu,

b) Malî tabloların dayandığı olay, işlem, hesap ya da diğer önemli bilgilerin açıklanmaması ya da yanlış açıklanması,

c) İktisadî olay ve ticarî işlemleri ölçmek, tahakkuk ettirmek, raporlamak ve açıklamak için kullanılan muhasebe ilke, politika ve işlemlerinin yanlış uygulanması,

d) Muhasebe ilke ve politikaları ile bunlara ilişkin malî rakamların yetersiz açıklanması ya da açıklanmaması.

2.4.9 Hilenin Belirtileri

Hile belirtilerini sınırlı bir listeye sığdırmak olanaksızdır. Bununla birlikte evrakta tahrifat yapılması, mükerrer ödeme yapılması, belgesi olmayan günlük defter kayıtları, ticari alacak, ticari borç, gelir ve gider hesaplarına açıklama yapılmadan yapılan kayıtlar, vadesi geçmiş alacakların takibinde başarısızlık, teslim edilen mallarda noksanlıklar gibi devam eden liste bulunmaktadır. İki ana grupta incelenmektedir.

2.4.9.1 Hilekar Analizi

Hileyi engellemek veya tespit edebilmek için işletmenin ilgili yönetim biriminin şüpheliği elden bırakmadan, hilekâr bakış açısını anlaması hatta daha ileri giderek bir hilekâr gibi düşünebilmesi gerekir. İşletme kaynaklarına kolay erişimi olan, birden fazla görevde sorumlu olan (fatura kesmek, tahsilat yapmak, muhasebe kayıtlarını yapmak gibi), çalışanlara veya iç kontrol üzerinde yetki sahibi olan kişilere duyulan güven, bu kişiler üzerindeki kontrolleri aksatacak seviyeye gelmemelidir. İşletmede güven duyulan kişilerin, paylaşmadıkları bir finansal problem ile karşılaştıklarında ve bu problemi ellerinde tuttıkları yetkiler ile çözebildiklerinde kaçınılmaz olarak hile yapabildikleri unutulmamalıdır (Erol, 2016: 16).

Hilekarın görev yerine göre hile türlerini ne sıklıkta gerçekleştirdiği aşağıdaki şekilde gösterilmektedir. Kutular her bir suistimal türünün tekrar sıklığına göre renklendirilmiş olup, kırmızı kutular aşırı yüksek sıklığa sahip riskleri ve açık sarı kutular en seyrek gerçekleşen suistimal türlerini simgelemektedir. Yolsuzluk tüm bölümlerde vakaların en az %20'sini oluşturmakla birlikte, satın alma bölümü (tüm vakaların %68,9'u) ve üst yönetimde (%50,9) bilhassa yüksek bir risk oluşturmuştur. Fatura suistimalinin, üst yönetimin de (tüm vakaların %36,8'i) aralarında bulunduğu beş bölüm için dikkate değer derecede riskli olduğu görülmektedir. Bu veri, risk odaklı etkin suistimal karşıtı kontrollerin kurum içinde her bir bölüm ve fonksiyon için özel olarak geliştirilmesinde yardımcı olabilir (ACFE, 2016: 56).

2.4.9.2 Kırmızı Bayraklar

Kırmızı bayraklar, gerekli kanıt olmadan bazı şeylerin yanlış olabileceğini ortaya koyan göstergelerdir. Hilelerin kırmızı bayraklarını, işletmedeki anormallikler oluşturur. Bu anormallikler davranışsal, istatistiki veya örgütsel anormallikler biçiminde olabilmektedir. Davranışsal anormalliklere örnek olarak olağanın ötesinde yaşamak veya kişinin hayat tarzındaki ani değişiklikler gösterilebilir. Örgütsel anormallikler, bir işletmenin olağan örgüt yapısından anlamlı sapmaları içerir. Mali kontrol sistemlerinin olmaması veya gerçekçi olmayan satış ve kar hedefleri örgütsel anormalliklere örnek olarak verilebilir. İstatistiki anormallikler ise işletmenin muhasebe kayıtlarından gelen olağandışı değer hareketlerinden oluşur. Seyahat harcamalarının normalden fazla olması, işletmenin hisse değerinde olağan olmayan sapmalar istatistiki anormalliklere örnek olarak gösterilebilir (Koyutürk, 2015: 27).

Kırmızı bayrak olarak ifade edilebilen hile belirtileri; hileli işlemlerin gerçekleşmiş olabileceğini/gerçekleşebileceğini gösteren işaretlerdir. Hile belirtileri analizi temelde işletmenin yapısı, departman seviyesinde faaliyetlerin yürütülme tarzı ve işletme kültürünün analizine dayanmaktadır. İşletmelerin genel özellikleri ile ilişkili olan ve sistematik olarak hileli işlemlere zemin hazırlayan hile belirtileri şeklinde tanımlanabilecek ve ortadan kaldırılmaları halinde hileli işlemlerin gerçekleşme ihtimalini azaltan hile belirtileridir. Kırmızı bayraklar olası hile uyarı sinyallerini sağlamaktadır. Ana hatları ile şu şekilde sınıflandırılabilir (Pehlivanlı, 2011: 36-44).

Faaliyetlerin yürütülmesi ile ilgili anormallikler, yönetim ile ilgili anormallikler, örgüt yapısı ile ilgili anormallikler, üçüncü kişilerle olan ilişkilerdeki düzensizlikler, muhasebe sistemine yönelik genel kırmızı bayraklar, alacak hesapları ile ilgili kırmızı bayraklar, stok hesapları ile ilgili kırmızı bayraklar, borçlu hesapları ile ilgili kırmızı bayraklar, bordro hesapları ile ilgili kırmızı bayraklar, çek işlemleri ile ilgili kırmızı bayraklar, rüşvet şemaları ile ilgili kırmızı bayraklar, satıcı ana dosyaları ile ilgili kırmızı bayraklar, seyahat harcamaları ile ilgili kırmızı bayraklar, sipariş kartları ile ilgili kırmızı bayraklar ve uygulamada sıklıkla karşılaşılan hasılat hileleridir.

2.4.10 Hilenin Tespiti, Ortaya Çıkartılması, Önlenmesi

Hile işletmeler için büyük tehlikelere neden olmaktadır. Hileler ile mücadele etme süreci; hilelerin tespiti, hilelerin ortaya çıkartılması ve hilelerin önlenmesi olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır.

2.4.10.1 Hilenin Tespiti

Hilelerin tespit edilmesi, hile riskinin yüksek olduğu ve ayrıntılı inceleme yapılması gereken alanların tespit edilmesidir. Hilelerin tespit edilmesinde reaktif (geleneksel) ve proaktif olmak üzere iki yaklaşım vardır. Reaktif yaklaşım ile hilelerin tespit edilmesi, işletmede gerçekleştirilmiş bir hile ile ilgili ihbar alınması gibi önemli bir belirtinin tespit edilmesi ile başlar. Bu yaklaşıma reaktif denilmesinin nedeni, denetçinin incelemeye başlamak için önemli bir hile belirtisinin ortaya çıkmasını beklemesidir. Proaktif yaklaşım ile hilelerin tespit edilmesinde ise denetçi hile belirtilerinin meydana çıkmasını beklemeden, işletmede ve işletmenin içinde bulunduğu sektörde olabilecek hileleri belirler. Denetçi, hilelerin olası belirtilerini de tespit ettikten sonra bu belirtilerin işletmede olup olmadığını araştırır (Şengür, 2010: 85).

Hilenin tespiti ve ortaya çıkartılması için kullanılan proaktif yöntemleri iki grupta toplayabiliriz. Bunlar, tümevarım ve tümdengelim yöntemleridir. Hilenin tespit edilmesinde kullanılan iki proaktif yöntem birbirlerine benzer özelliklere sahiptir. Bu yöntemler, geniş çaplı veri tabanlarının araştırılması yoluyla hilenin neden olduğu anormallikleri ortaya çıkarmaktadırlar. Tümevarım yöntemlerinin uygulanmasında veri madenciliği yazılımlarından ve dijital analiz tekniklerinden (benford yasası) yararlanılmaktadır (Terzi, Nisan 2012: 54).

Aşağıdaki şekil farklı suistimal türlerinin ilk kez hangi yöntemle tespit edildiğinin toplam sıklığını göstermekte, aynı zamanda 2014 ve 2012 raporlarımızda yer alan sıklıklarla karşılaştırmayı içermektedir. Vakaların %39,1'inin tespitinde kullanılan ihbar, önceki yıllarda olduğu gibi açık arayla en sık kullanılan tespit yöntemi olmuştur. 2016 verisinde, iç denetim (%16,5) yönetim kontrolünü (%13,4) geride bırakarak en sık kullanılan ikinci tespit yöntemi olmuştur (ACFE, 2016: 20).

2.4.10.2 Hilenin Ortaya Çıkartılması/İncelenmesi

Donald. R. Cressey'in genel kabul gören hile teorisi, denetim uzmanlarınca ve kanun koyucularca hilenin ortaya çıkarılması konusunda kullanılmaktadır (Mengi, 2012: 116).

Hilenin ortaya çıkartılması konusunda Awareness (Farkındalık), Theory (Teori), Methodology (Metodoloji) üçlemesi gündeme getirilmiştir. Bu üçleme, hilenin ortaya çıkartılması sürecinde hâkim olunması gereken üç unsurdur. Leonard Vona tarafından açıklanan içerikleri ise şu şekildedir (Ataman, Aydın, 2017: 12-13).

• *Awareness-Farkındalık Unsuru:*

- Hile gizlemek için yapılan stratejilerin farkında olmak,
- Karmaşık hile gizleme stratejilerinin farkında olmak,
- Hileli işlem belirtilerinin farkında olmaktır.

• *Theory-Teori Unsuru:*

- Hile tanımları,
- Hile üçgenine hâkim olmaktır.

• *Methodology- Metodoloji Unsuru:*

- Hilenin amacının tanımlanması,
- Hile riski değerlendirme sürecinin geliştirilmesi,
- Hile soruşturmasının gerçekleştirilmesidir.

Hile denetiminde hilelerinin ortaya çıkartılması için kullanılacak yaklaşımlar iki ana başlık altında incelenmektedir. Bu yaklaşımlar, geleneksel- reaktif yaklaşımlar ve proaktif yaklaşımlardır. Reaktif yaklaşım, hileler meydana geldikten sonra tespit edilmeleri aşamasında kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde hilenin oluşmasından sonra hile belirtileri görülmektedir. Proaktif yaklaşım ise bir duruma karşı olayın meydana gelmesinden önce kontrol etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır.

Hilenin ortaya çıkartılma şekli açısından yapılan araştırmalar Avrupa kökenli işletmelerde iç açıcı sonuçlar vermemiştir. Genel olarak hile eyleminin ortaya çıkartılması zor olduğu kabul edilmektedir. Tüm dünyada birçok hile ortaya çıkartılmadan yok olup gitmektedir. İlgili bilgiler aşağıdaki biçimde analiz edilebilir (Bozkurt, 2010: 22-23).

- Hile doğası itibariyle ortaya çıkartılması zor bir eylemdir.
- Hile yapanlar yaptıklarını gizleyecek çok sayıda seçeneğe sahiptir.
- Bu nedenle 2010 yılında %8,3, 2012 yılında %7,0, 2014 yılında yapılan hilelerin %6,8 ve 2016 yılında %5,6 oranında tesadüf ile ortaya çıkması giderek azalan bir oran olarak sürpriz değildir.

- Bu oran birçok hilenin de ortaya çıkmadan yok olup gittiği şüphesini güçlendirmektedir.
- Birçok işletmede var olan iç kontrol sistemleri hileleri ortaya çıkartmak amacıyla yapılandırılmamıştır.
- Yönetimler tarafından hile riskleri düşük tahmin edilmekte veya önemsenmeyip tanımlama yoluna gidilmemektedir.
- Yöneticilerin bir kısmı kontrolleri aşabilmek veya hile iş birliğine girebilmek için sistemi etkisiz duruma getirmektedirler.
- İşletmelerde hile karşıtı bir rejim oluşturulmamaktadır.
- Etkili personel politikaları bulunmamaktadır.

Hilelerin tespit edilmesi aşamasında hile şüphesi ile karşılaşmaktadır fakat hilenin olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Hilenin ortaya çıkartılması için bu hile şüphesinin gerçek olup olmadığının araştırılması sürecine ise hilelerin incelenmesi denilmektedir. Hilelerin incelenmesi, hileyi kimin, neden, ne zaman, nasıl yaptığı ve ne kadar maddi kayba neden olduğu sorularına cevap aranması sürecidir (Şengür, 2010: 116-133).

2.4.10.3 Hilenin Önlenmesi

İç kontrol, bir işletmedeki hile, hata, yasa ve yönetmeliklere aykırı fiillerin önlenmesinde birinci basamağı oluşturur. Esas itibariyle iç kontrol yönetimin bir sorumluluğudur ve iç kontrol politika ve prosedürleri örgütün yapılanması sırasında oluşturulmuşlardır. İç denetim ise, her türlü düzensizlik veya yasa dışı durumları tespit edip bunlarla ilgili yeni kurallar yerleştirilmesiyle sorumludur. Başka bir ifade ile yönetime, iyileştirici yeni kural önerilerinde bulunur. Yönetim gerekli görür ise, düzeltici eylemleri geliştirir (Genç, 2009: 92).

2.4.10.4 Gözetim Süreçlerinin Oluşturulması

Hilelerin etkin bir şekilde önlenmesi için işletme içerisinde oluşturulmuş etkin gözetim fonksiyonları olmalıdır. Gözetim birçok şekilde oluşturulabilir ve işletme içindeki veya dışındaki kişiler tarafından gerçekleştirilebilir. Ancak bu gözetim fonksiyonlarının hepsi, denetim komitesinin gözetiminde olmalıdır. Uygun gözetim süreçlerinin oluşturulması, yönetim kurulu, denetim komitesi, yönetim, iç denetim, bağımsız denetim ve sertifikalı hile denetçisinin hilelerin önlenmesi, tespit edilmesi ve incelenmesi konularındaki sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmeleri ile sağlanır (Şengür, 2010: 78-79).

- **1. Yönetim Kurulu ve Yönetimin Sorumluluğu**

Yönetim kurulu, mühim stratejilerin, ilkelerin ve hedeflerin belirlenmesinde şirket ortaklarına karşı sorumlu bulunmaktadır. Bu durum kurul üyeleri üzerinde bir değerlendirme baskısı oluşturmaktadır. Muhasebe skandallarında şirket durumunun olduğundan iyi lanse edilmesinin altında saptanan performanslara ulaşma isteği bulunmaktadır. Mali raporlamaların şirketin tamamına uygulanması ve kaliteye ulaşma faaliyetleri yönetim kurulunun sorumluluğundadır. Bu sebeple yönetim hilesi diye adlandırılan hile içeren mali raporlamanın önüne geçilmesi ve tespit edilmesinde kurulun önemli rolü bulunmaktadır (Öztoprak, 2017: 112).

Yönetim kurulu, işletme yönetimi ile birlikte işletmenin temel hedeflerine ulaşmasını sağlamada, yasalara ve etik yapıya uyumda, başarılı olmada ortak bir çalışma sürdürmek durumundadır. Yönetim kurulları bu kapsamda bazı görevlerde başarılı olmak zorundadır (Terzi, Ekim 2012: 132).

- **2. Denetim Komitesinin Sorumluluğu**

Denetim komitesi, yönetim kuruluna işletmenin finansal raporlama süreçleri ve kontrol sistemlerini gözetim sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olmaktadır. Denetim komitesi, finansal raporlama sürecini izleyerek gerçeğe uygun finansal raporların üretilmesine olanak sağlamakta, muhtemel hata ve hilelere, yönetim başarısızlıklarına engel olmak suretiyle ortakların çıkarlarını korumakta, bağımsız denetim ve iç denetim çalışmalarını gözlemlemektedir (Şengür, 2010: 80).

- **3. İç Denetimin Sorumluluğu**

İç denetim malî nitelikteki faaliyetler ile malî nitelikte olmayan faaliyetlerin gözden geçirilerek değerlemesinin yapıldığı bir denetim türüdür. Amacı işletme varlıklarının her türlü zararlara karşı korunup korunmadığını, faaliyetlerin saptanmış politikalarla uyum içinde yürütülüp yürütülmediğini araştırmaktır (Yılmaz, 2013: 39).

Risk yönetimi, iç kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliği ve verimliliğinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için sistematik yaklaşımlar geliştirerek kurumun hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olur (Yılmaz, 2013: 40).

Hilenin önlenmesi, caydırılması ve ortaya çıkarılması yönetimin sorumluluğudur. İç denetçiler, doğruluk, dürüstlük ve etik değerlerin işletme kültürünün ayrılmaz bir parçası olması hususunda işletme yönetimini destekleyerek, ayrıca iç denetim sistemini sürekli gözden geçirerek işletme yönetimine hile riskinin azaltılması ve ortaya çıkarılmasında yardımcı olur (Yılmaz, 2013: 41).

- **4. Bağımsız Denetimin Sorumluluğu**

Denetçilerin mali tablolardaki hileleri tespit etme ile ilgili sorumlulukları, işletmelerdeki finansal süreçlerin tamamını direkt olarak etkilemektedir. Öncelikle sermaye piyasaları ve işletmeye ilişkin tarafların tümü hileli işlemlerden negatif olarak etkilenecektir. Güvenilmeyen bilgiye dayanıp alınacak kararlarla doğru neticelere ulaşılamayacağından dolayı, hilelerin varlığı en az düzeye indirilmelidir (Öztoprak, 2017: 41).

Bağımsız denetçiler hileden kaynaklanan önemli yanlışlıklar ile sonuçlanan risk faktörlerini belirleyerek, hileli finansal raporlamaya bağlı önemli yanlışlıkları işaret edebilecek gelir hesapları ile ilgili olağandışı ve beklenmedik ilişkileri bulmak için de analitik işlemler uygulayabilmektedir. Bağımsız denetçiler denetim süresince hileden kaynaklanan risklerin, riskin türünü, önemini, kapsamını ve oluşabilme olasılıklarını belirleyerek ilgili denetim komitesine bildirmelidir. Ayrıca kontrol zafiyetlerini gösteren program ve eksikliklerin de komiteye bildirmekle sorumludurlar (Özdemir, 2019: 35).

- **5. Sertifikalı Hile Denetçisinin Sorumluluğu**

Hile Denetçisi, işletmelerde oluşabilecek ya da oluşmuş hilelerin önlenmesi veya tespit edilmesi amacıyla hizmet veren, gerekli mesleki bilgi ve yeteneğe sahip uzman kişilerdir. Hile Denetçiliği, ACFE tarafından verilen CFE (Certified Fraud Examiner) unvanına sahip olan kişiler tarafından yapılmaktadır. Bu kişiler, hilelerin önlenmesi, tespit edilmesi ve incelenmesi alanlarında çalışan meslek üyeleridir. Uluslararası Hile İnceleme Uzmanlığı Birliği ACFE tarafından verilen bu unvan, devlet ve özel sektörde çeşitli kademelerde hile ile mücadele alanında ilgili görevler verilerek yapılmakta ve milyar dolarlara varan hilelerin ortaya çıkartılması ve incelenmesinde kullanılmaktadır. Sertifikalı hile denetçilerinin genel anlamda aşağıdaki görev ve sorumlulukları şu şekildedir (Ataman, Aydın, 2017: 10-11).

- Gerçekleştigiinden şüphe edilen hileli eylemleri kanıtlarıyla birlikte tespit etmek,
- İşletmenin mevcut durumunu analiz etmek ve yapılacaklarla ilgili olarak önerileri düzenlemek,
- İşletme aktiflerinin korunması ve geliştirilmesine yardımcı olmak,
- Gerekli hukuki işlemlerle aktiflerin tahsili işlemleri için işletmeye yardımcı olmak,
- Kurum ile ilgili çalışan diğer uzmanlarla birlikte fikir alışverişinde bulunmaktır.

2.4.10.5 Hile Suçları (Beyaz Yaka Suçları)

Beyaz yaka, beden gücü yerine beyin gücünün kullanıldığı, eğitim seviyesi yüksek olan iş kollarında memurdan yönetici pozisyonuna kadar geniş bir grubu içermektedir. Beyaz yaka suçlarına ya da suçluluğuna ekonomide çok sık rastlanan, topluma finans işleri üzerinde yanlış bilgiler verilmesi, borsayı etkilemesi, sözleşmeleri ve kanunları kendisi için garanti ettirmesi yönünde memurlara doğrudan veya dolaylı rüşvet verilmesi, reklam veya satışta gerçek dışı bilgiler ortaya konulması, emniyeti suiistimal veya para vasıtalarının izinsiz kullanılması, vergi sahtekarlığı, para aracını iflas idarelerinde ve iflasta izinsizce kullanma halleri girmektedir. Beyaz yakalı suçlar genel anlamda organize suç olarak da kabul edilmektedir. Beyaz yakalı suçların en önemli özellikleri bu suçları işleyenlerin toplumun elit ve saygın konumunda olmasıdır. Kendilerini yargılayan hakim ve savcılar ile sosyolojik anlamda aynı sınıfa aittir. Mahkemelerde kendilerini konunun uzmanı, en iyi avukatlarla savunabilir. Beyaz yakalı suçların bir diğer özelliği, işlenen suçlar ile ilgili yasal, hukuki maddelerin net ve açık olmamasıdır. Beyaz yaka suçları, sokak suçlarından farklı olarak genellikle çatışmacı olmayan nitelikteki suçlardır.

Ekonomik suç kavramı, işletmelerin bünyesinde ekonomik kazanımlar elde etmek amacıyla yapılan yasadışı işlemler/faaliyetler veya ekonomik nitelikteki yasal düzenlemelerin ihlâl edilmesi olarak da tanımlanmaktadır. Ekonomik suçların “*idarî suçlar*” (beyaz yakalılar tarafından işlenen suçlar) ya da “*örgütlü suçlar*” olarak da anıldığı görülmektedir. Hile ise, bazı yazarlara göre, ekonomik suçların bir alt kategorisi olarak değerlendirilmektedir. Hile, bu anlamda yeni bir olgu değildir, ancak hilelerin yaygınlığı, örgütlülüğü ve kullanılan yöntemler sürekli yenilenmiş, ekonomik suçlar içerisinde giderek önem kazanmış ve hile olgusu her zaman gündemde olmuştur (Kandemir, 2010: 10).

2.5 HATA VE HİLE AYRIMI

Muhasebede hatalar kayıtlarda yapılırken, hileler çoğunlukla belgelerde yapılır. Hilenin, belgelerde ve kasten yapılması sebebiyle muhasebe sisteminde kendiliğinden ortaya çıkmaz. Tam tersi kasten yapıldığından belirlenmesi ve fark edilmesi son derece zordur. Çünkü insanlar bu konuda yeni yöntem ve usuller konusunda çok üretkendir. Eğer işletmelerde personel çeşitli hatalar yapıyor ve bu hatalar da yönetim tarafından tespit edilemiyor ise hatanın bulunamadığını gören personel hilenin de bulunamayacağını düşünerek hileye yeltenebilir. Bu nedenle hatayı hilenin başlangıcı olarak görüp ona göre kontrol yöntemlerini etkinleştirmek yararlı olacaktır (Öztoprak, 2017: 51).

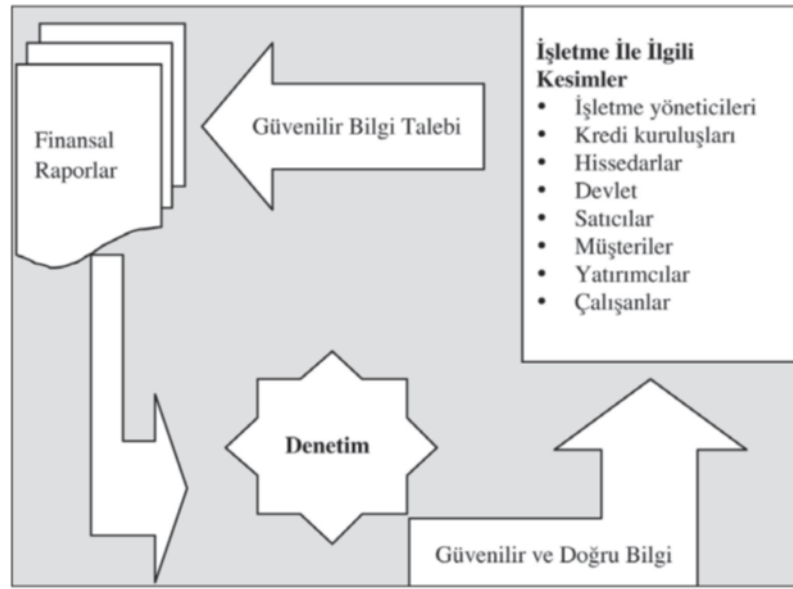
Hata ve hile kavramları arasındaki en önemli fark “kasıt” unsurudur. Muhasebe hatası yapan bir kimse, işletmeye bilerek zarar vermek istememiştir. Genellikle bilgisizlik, tecrübesizlik ya da dikkatsizlik sonucu ortaya çıkan muhasebe hataları, işletmelere zarar verebilecek niteliklerde olsalar da, hile eyleminde olduğu gibi suç unsurunu doğuracak faktörleri içermezler. Hile eyleminde işletmeye zarar verilirken eylemde bulunan kişi fayda görmek amacıyla, isteyerek ve kasten bu faaliyetlerde bulunmaktadır (Ertürk, 2010: 11).

Hata ve hile kavramını birbirinden ayıran temel unsurun “kasıt” olması dışında muhasebe sisteminde meydana gelen düzensizliklerin muhasebe hatası ya da hilesi olarak ayırımında aşağıdaki ilkelerden de faydalanılabilir (Kirik, 2007: 54);

- Düzensizliğin sürekli devam etmesi ve aynı yönde olması durumunda muhasebe hilesi,
- Küçük işletmelerde, büyük tutarlarda düzensizliklerin görülmesinde muhasebe hilesi; büyük işletmelerde, az tutarlarda düzensizliklerin görülmesinde muhasebe hatası,
- Hesabın karşıtı ile düzensizliğin hemen anlaşılması imkanına karşın, düzensizliğin giderilmesi için yeni bir yanlışın yapılması halinde muhasebe hilesi,
- Düzensizliğin, bir kişinin veya grubun yararına, diğerk kişi ve grupların da zararına olması halinde muhasebe hilesinin varlığı kabul edilmektedir.

2.6 BAĞIMSIZ DENETİM

İşletmelerin ürettiği finansal nitelikli bilgilere ne düzeyde güvenileceği sorusunun cevabında denetim olgusu önemli bir görev üstlenmektedir. Güvenilir bilgi ihtiyacını karşılamak üzere çeşitli denetim mekanizmaları oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Denetim işlevi, bilgilerin güvenilir ve doğru olup olmadığını ortaya çıkarmaya yönelik çalışmaların bütünüdür (Kavut, Taş, Şavlı, 2009: 11-12). Aşağıdaki şekilde finansal raporlama, denetim ilişkisi ve güvenilir bilgi ihtiyacı döngüsü açıklanmaktadır (Kavut, Taş, Şavlı, 2009: 12)



Şekil 4: Güvenilir bilgi talebi

2.6.1 Bağımsız Denetim Kavramı

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de 2002 tarihinde yasallaşan Sarbanes - Oxley Kanunu ile yatırımcıların çıkarlarını korumak ve kamu yararını daha da ilerletmek için, menkul kıymetler kanunları ve ilgili konularda kamu şirketlerini denetlemek için, Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu kurulmuştur. Bu kurul hisse senedi ihraç eden şirketlerin ve kamu yatırımcıların finansal tablo bilgilerinin incelenmesi ve bilgilendirici, doğru bağımsız denetim raporu hazırlanmasını sağlamaktadır. Söz konusu Kanun ile ABD' de halka açık uluslararası şirketlerin Türkiye'de de faaliyet gösteren pay sahiplerinin etkilenmesi sebebiyle Türkiye'de bağımsız denetimin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Kömür, 2015: 24).

660 sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile daha önce Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), SPK ve ilgili diğer kurumların bağımsız denetim konusundaki yetkileri sona ermiş ve bağımsız denetimin kapsam, biçim, standartları ile denetçi ve denetim kuruluşları, denetçilik mesleğinin etik ilke ve kurallarını belirleme yetkisi Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'na (KGK) verilmiştir. Bu anlamda Türkiye 6102 sayılı TTK ile, (KGK) tarafından bağımsız denetimin tanımı yapılmıştır. Bağımsız Denetim Yönetmeliği Madde 4/b'de tanım şu şekildedir (Resmi Gazete, 28509, 26 Aralık 2012):

Bağımsız denetim: Finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla, denetim standartlarında öngörülen gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasıdır.

Bilgilerin güvenilirlik düzeyini artırmak amacıyla bağımsız bir uzmanın inceleme yapması ve bu konuda görüş belirtmesi önemlidir. İşletme ile ilgili çeşitli taraflar vardır ve bunların çıkarları birbiriyle çatışabilmektedir. İşletmede yapılan finansal işlemlerin karmaşıklığı elde edilen bilgiye güven düzeyini etkileyebilir veya kullanılacak bilginin alınacak kararı etkileyecek olması, bilgilerin doğru ve güvenilir olmasında önemli bir etkiye sahip olabilmektedir. Denetim ihtiyacını doğuran nedenler aşağıdaki başlıklar altında gruplandırılabilir (Kavut, Taş, Şavlı, 2009: 13).

- a) Güvenilir ve doğru bilgi ihtiyacı,
- b) Çıkar çatışması,
- c) Muhasebe sistemlerinin karmaşıklığı,
- d) Diğer nedenler,

2.6.2 Bağımsız Denetimin Tarihi ve Gelişimi

Dünyada modern anlamda bağımsız denetim, ilk olarak 19. yüzyılın başlarında İngiltere'de uygulanmaya başlanmıştır. Sanayi devriminin etkisi ile birlikte işletmelerde

üretim kapasitesinin ve çeşitlerinin artması, işletme kayıtlarının hacminin artması ve doğruluklarını güvenceye almak bakımından onaylanmaları gerekli olmuştur. Bu amaçla 1845 yılında demiryolu şirketlerinin bilançolarını denetlettirmeleri yasalarca zorunlu kılınmıştır. Dış denetimin uygulamasıyla birlikte bağımsız dış denetim kuruluşlarının ilk olarak yasal bir biçimde görüldüğü yer İngiltere'dir. Bu ülkede 1845 yılında yürürlüğe giren İngiliz Şirketler Kanunu'nda, şirket sözleşmelerinin tescili için bu sözleşmelerde bir denetçinin tayini ile ilgili bir hükmün yer alması zorunluluğu getirilmiştir. Bu arada bazı meslek mensuplarının yetkilerini kötü amaçla kullanmaları karşısında, mesleğin örgütlenmesine gereksinim duyulmuş ve çeşitli meslek birlikleri kurulmuştur. Kurulan bu meslek birlikleri özellikle muhasebecilerin örgütlenmesi ile muhasebe uygulamalarının düzenlenmesi konularında yetkiliydiler. Bu meslek birliklerinden bir tanesi olan ve 1870 yılında kurulan İngiliz Muhasebeciler Derneği, 1880 yılında Yeminli (Sertifikalı) İngiltere ve Galler Muhasebeciler Enstitüsü (The Institute Of Chartered Accountants in England and Wales –ICAEW) adını alarak günümüzde de faaliyetini devam ettiren bu enstitü, mesleğin saygınlık kazanmasını ve mesleğe giriş koşullarını belirlemiştir. İngiltere'de bu enstitünün kurulmasından sonra şirketlerde zorunlu olan denetçi tayinin bu kuruluş tarafından uzmanlığı belgelenen denetçiler arasından seçilmesi zorunluluğu getirilmiştir (Yalman, 2015: 70-71).

Türkiye'de bağımsız denetim resmen 1987 yılında bankalar ve sermaye piyasası için bağımsız denetim zorunluluğu getirilmesiyle başlamıştır. 1989 yılında 3568 sayılı muhasebe ve denetim meslek yasası çıkartılmıştır. 2003 yılında Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDEKS)'in kurulmasıyla denetim alanında diğer önemli bir gelişme sağlanmıştır. 2006 yılında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından uluslararası denetim standartlarının yayımlanmasıyla büyük bir adım atılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisince 13/01/2011 tarihinde kabul edilen ve 14/02/2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu ile bağımsız denetime yeni haklar, yükümlülükler ve şartlar getirilmiştir. Fakat bu kanun kamuoyunda tartışmalar yaratmıştır. Ticari hayatta olumsuzluk oluşturacağı ve uygulamada sorunların yaşanacağı gerekçesiyle 18/06/2012 tarihli ve 2657 sayılı "Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu'nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" yayımlanmıştır.

2.6.3 Bağımsız Denetim Türleri

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) mevzuatına göre denetim türleri Sürekli Denetim, Sınırlı Denetim ve Özel Denetim olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

2.6.3.1 Sürekli Denetim

Ekonomik hayatın hızlanması ile ortaya çıkan daha kısa dönemler için bilgi ihtiyacı rapor sürelerinin kısalması ve denetlenmesi süreçlerine de yansımış böylelikle sürekli denetim ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Sürekli bağımsız denetim, 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 398. maddesi kapsamında belirtilen ve 23 Ocak 2013 tarihli 28537 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 2012/4313 sayılı "Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Karar" çerçevesinde denetime tabi olacak şirketlerin yıl sonu mali tablolarının TFRS'ye uygun bir biçimde sadece bir veya bir kaç yıl ile sınırlandırılmaksızın devamlılık arz edecek şekilde, her yıl, denetlenmesidir. Bu denetim türü sözleşme tarihinden bağımsız denetim raporu tarihine kadar olan dönem boyunca denetçinin belirleyeceği aralıklarla denetim faaliyetlerinin devamını gerektirmektedir.

2.6.3.2 Sınırlı Denetim

Sınırlı denetim (İnceleme), hisse senetleri borsada işlem gören şirketler, aracı kurumlar, menkul ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve fonları ve emeklilik yatırım fonları şirketlerinin ara dönem finansal tablolarının Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadıklarının öncelikle bilgi toplama (soruşturma) ve analitik inceleme teknikleri kullanılarak incelenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasını ifade etmektedir (Resmi Gazete, 26196, 12 Haziran 2006).

2.6.3.3 Özel Denetim

Özel denetim, sermaye piyasası araçlarının halka arzı için SPK'ya başvuru sırasında veya birleşme, bölünme, devir ve tasfiye durumunda bulunan işletmelerce, bu amaçlarla herhangi bir tarih itibariyle düzenlenmiş finansal tabloların bağımsız denetimin gerektirdiği ilke ve esaslara uygun olarak bağımsız denetime tabi tutulmasını ifade etmektedir (Resmi Gazete, 26196, 12 Haziran 2006).

Özel bağımsız denetim faaliyetinin, bağımsız denetim sözleşmesinin imzalandığı tarihte başladığı kabul edilmektedir. Özel denetlemeye tabi olacak kurumlar aşağıda gösterilmiştir:

- Kurul düzenlemeleri kapsamında mecburi veya isteğe bağlı olarak senelik finansal tablo, ara bilanço ve gelir tablosu düzenleyen ve denetimi sağlanan ortaklıklarla ihracını banka garantili olarak gerçekleştirecek ortaklıklar hariç olmak üzere; tahvil, finansman bonosu vb. borçlanma senetlerinin ihracı için izin almak amacıyla SPK' ya başvuracak anonim ortaklıklardan borçlanma senetlerine ilişkin ihraç taleplerinde belli bir tutarı aşanlar. Bu tür borçlanma senetlerinden, daha önce Kurul'un izni ile ihraç edilmiş olup, başvuru tarihinde tedavülde bulunanlar ile aynı ortaklık tarafından bunlara ek olarak yeniden ihracı talep edilenlerin tümünün toplamı yine belli tutarı aşanlar,
- Hisse senetleri halka arz edilen veya arz edilmiş sayılan anonim ortaklıklardan bir başka anonim ortaklıkla birleşen veya diğer bir anonim ortaklığa devir veya katılmaya taraf olanlar,
- Sermaye artırımını aracılığıyla hisse senetlerini ilk kez halka arz edecek ortaklıklar,
- Kurul düzenlemeleri kapsamında mecburi veya isteğe bağlı olarak senelik finansal tablo, ara bilanço ve gelir tablosu düzenleyen ve denetimi sağlanan ortaklıklar hariç olmak üzere, var olan payları hissedarlarınca halka arz edilecek ortaklıklar.

2.6.4 Bağımsız Denetimin Önemi ve Amacı

SPK hükümleri kapsamında, finansal tabloların bağımsız denetiminin amacı; finansal tabloların finansal raporlama standartları doğrultusunda bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin görüş bildirmesini sağlamak şeklinde açıklanmıştır (Kömür, 2015: 25).

SPK, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, (Seri: X, No: 22) madde 3/2 devamında (Resmi Gazete, 26196, 12 Haziran 2006);

(2) Bağımsız denetçinin görüşü, finansal tabloların güvenilirlik derecesini yükseltmekle beraber, bu görüş finansal tabloları bağımsız denetime tabi tutulan işletmenin gelecekteki durumu hakkında ve işletme yönetiminin işletmenin faaliyetlerini etkin ve verimli bir biçimde yönettiğine dair bilgi sağladığı şeklinde değerlendirilmez.

KGK Türkiye Denetim Standartları hakkındaki 15.12.2017 bilgi notu şu şekildedir; Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle (KHK) kendisine verilen Türkiye Denetim Standartlarını (TDS) yayımlama yetkisi çerçevesinde, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayımlanan uluslararası standartları referans alma stratejisini benimsemiştir. Bu tercih esasen ülkemizin Avrupa Birliği adaylık sürecinin de bir gereği olup, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda da aynen kabul görmüştür. Bununla birlikte, 26/12/2012 tarihli Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde Türkiye Denetim Standartları, 660 sayılı KHK uyarınca yürürlüğe konan, bilgi sistemleri denetimi dâhil olmak üzere, bağımsız denetim alanında uluslararası standartlarla uyumlu eğitim, etik, kalite kontrol ve denetim standartları ile bu alana ilişkin diğer düzenlemeler olarak tanımlanmıştır (www.kgk.gov.tr).

Yukarıdaki bilgi notu KGK tarafından 09.05.2019 tarihinde http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/Bilgi_Notu_09_05_2019.pdf tekrarı yayımlanmıştır. “Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları (ISA), tarihi finansal bilgilerin bağımsız denetiminde uygulanır.” şeklindeki açıklama ile BDS’lerinin tarihi finansal bilgilerin bağımsız denetiminde uygulanmak üzere oluşturulduğu beyan edilmektedir. Bu bilgi notu sonrasında BDS 200 kapsamında bağımsız denetimin amacı şu şekilde açıklanmıştır.“

Denetimin amacı, hedef kullanıcıların finansal tablolara duyduğu güven seviyesini artırmaktır. Bu amaca, finansal tabloların tüm önemli yönleriyle geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin denetçi tarafından verilen görüşle ulaşılır. Genel amaçlı çerçevelerin çoğunda söz konusu görüş, geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak finansal tabloların tüm önemli

yönleriyle gerçeğe uygun bir biçimde sunulup sunulmadığı veya doğru ve gerçeğe uygun bir görünüm sağlayıp sağlamadığı hakkındadır. BDS'lere ve etik hükümlere uygun olarak yürütülen bir denetim, denetçinin bu görüşü oluşturmasını sağlar.” Standardın Kapsam 1’de; “...BDS’lerde geçen “denetçi” ibaresi bağımsız denetçiyi, “denetim” ibaresi bağımsız denetimi ifade eder.” şeklindedir (Resmi Gazete, 30263, 07 Aralık 2017).

Bağımsız denetimle, hedeflenen amaçlara ulaşılabilmesi ve kamunun yeterli bir şekilde aydınlatılabilmesi için işletmelerin finansal tablolarının GKGMİ’ne uygunluğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Devletin ekonomik sosyal ve kültürel çıkarları gözetebilmesi görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için şirketlerin finansal tablo bilgilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Devletin alacağı kararlar doğrultusunda, şirketlerin finansal tablo bilgilerinde hata ve hilelerin, yolsuzlukların var olması durumunda, devletin yanlış politika uygulamasına sebep olabilir. Bu da toplumun refah düzeyini, devletin ekonomik kalkınma ve istikrarın bozulmasına sebep olabilir (Kömür, 2015: 26).

2.6.5 Bağımsız Denetimin Kapsamı

6102 sayılı TTK madde 398/1 göre; şirketin ve topluluğun finansal tabloları ile yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporunun denetimi; envanterin, muhasebenin ve Türkiye Denetim Standartlarının öngördüğü ölçüde iç denetimin ve yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporunun denetimidir. Bu denetim, TMS, kanuna ve esas sözleşmenin finansal tablolara ilişkin hükümlerine uyulup uyulmadığının incelenmesini de kapsar. Denetleme KGK’nın belirlediği esaslar bağlamında, denetçilik mesleğinin gerekleriyle etiğine uygun bir şekilde ve özenle gerçekleştirilir. Denetleme, şirketin ve topluluğun, mal varlıksal ve finansal durumunun dürüst resim ilkesine uygun olarak yansıtılıp yansıtılmadığını, yansıtılmamışsa sebeplerini, dürüstçe belirtecek şekilde yapılır.

6102 sayılı TTK’ da bağımsız denetim, sadece bir sermaye şirketinin denetlenmesine özgülenmemiş olup aynı ilke ve hükümlerle şirketler topluluğunun denetimini de kapsar. Sermaye şirketlerinin, halka açık veya kapalı olması, büyük, küçük ve orta ölçekli olmasına bakılmaksızın Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde, denetime tabi kriterlere uygunluğu halinde denetleme standartları açısından hepsi aynı hükme tabidir (Kömür, 2015: 27).

2.6.6 Bağımsız Denetimin Unsurları

Bağımsız denetimin unsurları beş madde halinde sıralanmaktadır (Yalman, 2015: 68-69)

a) Denetimle ilgili yapılan bütün tanımlamalarda denetimin bir süreç olduğu vurgulanmaktadır:

Bu amaçla denetimin dinamik bir faaliyet olduğu ortaya konulmaktadır. Bu süreç denetim faaliyeti ile ilgili gerekli kanıtların ve bilgilerin toplanması, bunların incelenmesi ve değerlendirilmesi, bu değerlendirme sonucunda bir denetim görüşüne ulaşılması, bu görüşün denetim raporu ile ilgili yerlere iletilmesi süreçlerini içerir. Bu açıdan değerlendirildiğinde denetim süreci bir bilgi üretme ve karar verme süreci olarak anlaşılmalıdır.

b) Denetim konusu, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddialardır:

İktisadi faaliyetler ve olaylar ile bunlara ilişkin bilgiler arasındaki bağlantıyı örgütün bilgi sistemi ve muhasebe süreci sağlamaktadır. İşletmenin, iktisadi faaliyetleri ile ilgili olarak hazırlanmış olduğu çeşitli raporlar ve beyanlar, işletme açısından bir iddia niteliği taşımaktadır. İşletme tarafından hazırlanmış olan söz konusu bu raporlar ve beyanlar menfaat gruplarına sunulmaktadır. Denetimin temel işlevi, bu iddiaların doğruluğu ve güvenilirliğinin araştırılmasını içermektedir.

c) Denetim, tarafsızca kanıt toplama ve kanıtları değerlendirme sürecidir:

Kanıt, denetlenen bilgilerin önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini belirlemede, denetçi tarafından kullanılan her tür belge, bilgi ve kayıtları içermektedir. Denetçiler denetim çalışmalarında belli bir görüşe ulaşabilmek için yeterli sayı ve kalitede kanıt elde etmek zorundadırlar. Çeşitli denetim teknikleriyle elde edilen bu kanıtlar denetçi tarafından değerlendirilerek sonuçta denetim raporu için bir görüş oluşturulur.

d) Denetim, önceden saptanmış ölçütlerle karşılaştırma sürecidir:

Denetçi, işletmenin iddiası niteliğindeki finansal tablolarını önceden belirlenmiş ölçütlerle karşılaştırarak bu ölçütlere göre doğruluk ve güvenilirliğine karar verir. Bu

ölçütleri, kanunlar, anlaşmalar, yönetim tarafından belirlenmiş hedefler ile Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri olarak sıralayabiliriz.

e) Denetimin son evresi ise sonuçların ilgililere raporlanması sürecidir:

Denetim süreci sonucunda denetçi elde ettiği bilgi, belge ve kayıtlara göre bir görüş oluşturarak bunu ilgililere raporlar.

2.6.7 Bağımsız Denetimde Etik Kurallar

Meslek mensuplarına ilişkin etik kurallar üç ana başlık altında düzenlenmiştir (Haberal, 2016: 15).

- Tüm meslek mensupları için genel ilkeler,
- Bağımsız çalışan muhasebeciler için genel ilkeler,
- Bağımlı çalışan muhasebeciler için genel ilkelerden oluşmaktadır.

Uluslararası Muhasebe Meslek Mensupları Etik Standartları Kurulu (IESBA), standartlara uygun olarak Muhasebe Meslek Mensupları için Etik Kuralları geliştiren, bağımsız bir standart yapıcı kuruldur.

Denetçiler gerçekleştirmiş oldukları denetimleri kamu adına gerçekleştirmektedir ve denetimde kamu yararını ön planda tutmaktadır. Denetçi açısından bu durum denetçiye büyük bir sorumluluk yüklemektedir. Denetimde denetçinin amacı bir ya da birden fazla işletmenin yararını değil tüm kamunun yararını gözetmektir. Bu nedenle denetimde etik aynı zamanda kamu yararının ön planda tutulduğu kuralları da içermektedir (Resmi Gazete, 30256 (M), 30 Kasım 2017).

Standartta denetçinin uyması gereken temel ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır;

(a) Dürüstlük: Bütün mesleki ve iş ilişkilerinde dürüst, açık, doğru ve güvenilir olmak.

(b) Tarafsızlık: Önyargıların, temayüllerin, çıkar çatışmalarının veya başkalarının nüfuzlarını kötüye kullanarak meslek veya işle ilgili muhakemelerini ve kararlarını etkilemesine izin vermemek.

(c) Mesleki yeterlik ve özen: Uygulama, mevzuat ve tekniklerdeki güncel gelişmeler ışığında, mesleki bilgi ve beceriyi müşterilerin yeterli mesleki hizmetleri almalarını temin edecek bir seviyede tutmak ve uygulamadaki teknik ve mesleki standartlara uygun bir şekilde ve özen içinde hareket etmek.

(ç) Sır saklama (gizlilik): Mesleğin icrası sırasında elde edilen bilgilerin gizliliğine riayet etmek; söz konusu bilgilerin açıklanması için yasal veya mesleki bir hak veya görevin bulunması durumu saklı olmak kaydıyla, uygun ve belirli bir yetki olmaksızın bu tür bilgileri üçüncü kişilere açıklamamak ve kendisi veya üçüncü kişilerin çıkarlarına kullanmamak.

(d) Mesleğe uygun davranış: İlgili mevzuata uymak ve denetim mesleğinin itibarını zedeleyici tutum ve davranışlardan kaçınmak.

Standardın 290.04 ve 290.06 paragraflarında bağımsızlık şu şekilde açıklanmıştır: Denetim işlerinde, denetim ekibi üyelerinin, denetim şirketlerinin ve denetim ağına dâhil şirketlerin denetim müşterilerinden bağımsız olması kamu yararını ilgilendirir. Dolayısıyla bağımsızlık, bu Kurallar tarafından zorunlu kılınmıştır. Bağımsızlık aşağıdaki unsurlardan oluşur:

(a) Esasta Bağımsızlık

Denetçinin dürüstlük, tarafsızlık ve mesleki şüphecilik içinde hareket etmesini teminen, mesleki muhakemesini olumsuz etkileyebilecek tesirlerden ari olarak görüş/sonuç açıklamasıdır.

(b) Şekilde Bağımsızlık

Denetim şirketinin, denetçinin veya denetim ekibi üyesinin; konuya ilişkin tüm durum ve gerçekleri değerlendiren makul ve bilgi sahibi üçüncü kişilerde, dürüstlük, tarafsızlık ve mesleki şüphecilikten ödün verdiği intibamı oluşturabilecek durum ve davranışlardan sakınmasıdır.

2.6.8 Bağımsız Denetim Standartları

2.6.8.1 Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Bu standartlar denetçilerin sahip olmaları gereken özellikleri işaret etmektedir.

- **1-Genel Standartlar**

Genel standartlar bağımsız denetçiyi tanımlayan standartlardır. Bu standart, denetçinin nasıl olması gerektiğini tanımlarken, aynı zamanda da denetçinin denetim çalışmalarında göstereceği davranış biçimlerini belirlemektedir. Denetçilerin kişiliği ile ilgili işlevi olan bu standartları üç alt gruba ayırabiliriz. Bunlar (Yalman, 2015: 90-91);

- **Mesleki Eğitim ve Deneyim Standardı:** Denetim, bir denetçi olarak yeterli teknik - eğitim ve yetkinliğe sahip kişi veya kişilerce yapılmalıdır.
- **Bağımsızlık ve Tarafsızlık Standardı:** Denetçiler, görevleri ile ilgili tüm konularda bağımsız davranma mantığı içinde olmalı ve tarafsızlığını korumalıdır.
- **Mesleki Özen ve Dikkat Standardı:** Denetçiler, denetim incelemelerinin yapılmasında, denetim raporunun hazırlanmasında mesleğin gerektirdiği dikkat ve özeni göstermelidirler.

- **2-Çalışma Alanı Standartları**

Bu standartlar denetimin başlangıcında en azından neler yapması gerektiği konusunda denetçiye yol göstermektedir.

Çalışma alanı standartları denetim kapsamının ve denetim işlemlerinin belirlenmesinden denetim bulgularının raporlanmasına kadar olan süreçteki uygulamanın ne şekilde olması gerektiğini belirleyen standartlardır. Denetçiye güvenilir bir denetim görüşüne ulaşmak için kanıt toplamada ve kanıtları değerlemede kılavuz olur. Denetim işlemlerinin kapsamını ve türlerini verir. Çalışma alanı standartları, denetim sözleşmesinin yapılmadan önceki safhadan başlayarak, denetim raporunun hazırlanmasına kadar olan sayfayı kapsar (Hüner, 2014: 28).

Bu grupta üç standart yer alır, bunlar (Yalman, 2015: 90-91);

- **Planlama ve Gözetim Standardı:** Denetçiler, denetim çalışmalarını yeterli şekilde planlanmalı ve varsa yardımcı personeller gerektiği şekilde gözetlenmelidir.
- **İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi Standardı:** Denetçiler, denetimi planlamak ve yapılacak testlerin niteliğini, zamanını ve büyüklüğünü belirlemek için iç kontrol sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdırlar.
- **Kanıt Toplama Standardı:** Denetçiler, denetlenen finansal tablolara ilişkin bir görüşe yeterli düzeyde temel oluşturmak amacıyla belge incelemesi, gözlem, soru sorma ve doğrulama yoluyla yeterli sayıda ve güvenilir kalitede kanıt elde etmelidirler.

- **3-Raporlama Standartları**

Raporlama standartları, denetim faaliyeti sonucunda oluşan denetçi yargısının ilgili taraflara ne şekilde açıklanacağını belirlemektedir. Kaliteli bir denetimin son halkası denetim raporudur. Denetim raporu, mali tablolar üzerinde bir uzmanın inceleme yaptığını gösteren tek kanıttır. Denetim sürecinin tümünde mali tablolarla ilgili olarak oluşan denetçi kanaatini çok kısa, yalın, anlaşılabilir bir dille ve ayrıca bir yorum gerektirmeyecek açıklıkla ortaya koymalıdır. Kullanıcılar açısından mesleki bir incelemenin yapılmış olduğu konusundaki tek kanıt denetim raporudur. Raporlama standartları denetim raporunun yapısı ve hazırlanması ile ilgili ilkeleri içerir (Hüner, 2014: 28).

Denetim raporları, denetçi ile bilgi kullanıcıları arasındaki tek ve yegâne iletişim kaynağı olduğundan dolayı işletme faaliyetleri ile ilgili bilgilerin tüm taraflarca aynı anlam çıkarılacak şekilde ortak bir dille kamuyu aydınlatma ilkesine göre net ve açık bir şekilde düzenlenmeli ve raporlanmalıdır. Bu grupta dört standart yer almaktadır, bunlar (Yalman, 2015: 91-92);

- **Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk Standardı:** Denetçi tarafından düzenlenen raporda finansal tabloların Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ile uyum içerisinde hazırlanıp hazırlanmadığının açıkça belirtilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Denetçi raporunda finansal tabloların işletmenin finansal durumunu, finansal durumundaki değişiklikleri ve faaliyetlerle ilgili sonuçları doğru ve dürüst bir biçimde sunduğu hususunda bir görüş bildirmektedir.

Bağımsız denetçinin yaptığı, bu standartlara uygun mali tablolar hazırlanıp hazırlanmadığının belirlenmesi ve durumun raporda belirtilmesidir.

- ***Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinde Değişmezlik Standardı:***

Bu standart, işletmenin denetlendiği yıl ile bir önceki yıla ait mali tablolarında yer alan bilgilerin karşılaştırılabilir ve tutarlı özellikte olmasını, tutarlı değilse bu farklılığın uygulandığı durumların açıklanmasını içermektedir. Denetçiler raporlarında işletmelerin muhasebe politikalarında karşılaştırma yapmayı önleyici değişikliklerin var olup olmadığını belirtmeleri gerekir.

Doğal olarak muhasebe ilkeleri de değişmez değildir. Bu ilkeler de gerekli görüldüğü takdirde uygunlarıyla değiştirilebilir. Fakat bu durumda bile denetimin devamlılığı ilkesine gölge düşürülmemelidir

- ***Tam Açıklama (Mali Tablolarda Yeterli Açıklama) Standardı:***

Denetim raporunda aksi belirtilmedikçe, finansal tablolarda yapılan açıklamaların yeterli olduğu kabul edilmelidir. Tam açıklama kavramı, finansal tabloların, bu tablolardan yararlanacak kişi ve kurumların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olarak düzenlenmesini içerir. Denetçi finansal tablolardaki bilgileri kullanacak kişi ve kurumların bilgi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bu tablolarda açıklama yapılıp yapılmadığını kendi mesleki yargısını kullanarak değerlendirecektir.

Yeterli açıklama standardı, denetçinin mali tablolardaki açıklamaları yeterli gördüğünde bu denetim raporunda belirtilmesine gerek olmadığını, ancak yetersiz bulunduğu bu durumu raporunda açıklamasını öngörür. Eğer denetçinin bu yöntemde bir açıklaması yoksa mali tablolardaki ve eklerindeki açıklamaların yeterli olduğu kabul edilecektir.

- ***Görüş Bildirme Standardı:***

Raporlama standartlarının sonucunu, finansal tabloların denetçi tarafından bir bütün olarak incelenip değerlendirilmesini, bu değerlendirmeler sonucunda finansal tabloların doğruluğu ve güvenilirliği hakkında bir görüşe ulaşırsa denetim raporunda bu görüşün denetçi görüşü olarak

açıklanmasını veya bir denetim görüşü elde edilememişse bu durumun nedenleri ile birlikte açıklanmasını amaçlar. Denetçilerin denetiminden geçmiş finansal tablolar ve tablolarda yer alan bilgilerin doğru, güvenilir olduğu kabul edilir ve bilgi kullanıcıların karar almalarına yardımcı olur.

Denetçi, denetlenen işletmede finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun, gerekli açıklamaların yapıldığı ve tutarlılık standartlarına uygun olduğu durumlarda olumlu görüş bildirir. Finansal tablolarda önemli derecede hata ve hilelerin saptandığı durumlarda ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, tam açıklama ve tutarlılık standartlarına uygun olmayan durumlarda olumsuz görüş bildirir. Finansal tablolarda hata ve yanlışlıkların olduğu fakat önemlilik derecesinin yüksek olmadığı veya aksaklıkların niteliğine göre denetçi, görüş bildirmeden kaçınma ya da şartlı görüş bildirir (Çite, 2017: 64).

2.6.8.2 Bağımsız Denetim Teknikleri

Bağımsız denetçinin, finansal tablolarda hata, hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlık riskini değerlendirebilmesi ve bu çerçevede yeterli ilave bağımsız denetim tekniklerini tasarlayarak uygulayabilmesi, iç kontrol sistemi de dahil olmak üzere işletmeyi, faaliyet koşullarını ve çevresiyle olan ilişkilerini kavramasını gerektirir.

Denetim teknikleri, fiziki inceleme, doğrulama, belgelerin incelenmesi, kayıt sürecinin incelenmesi, gözlem, soruşturma ve analitik inceleme teknikleri olarak yedi başlıkta incelenir.

2.6.8.3 Fiziki İnceleme Tekniği

Muhasebe kayıtlarında ve belgelerinde gösterilen kıymetlerin ve varlıkların işletmede mevcut olup olmadığının incelenmesidir. Diğer bir deyişle sayım ve envanter incelemesi yapılmasıdır. Fiziki inceleme tekniği maddi varlıklar üzerinde yapılır. Kasa, çekler, senetler, hisse senetleri, stoklar, demirbaşlar, makine ve teçhizatlar bu tür kıymet ve varlıklardır. Örneğin, işletmenin stoklarının denetçi tarafından görülmesi ve sayılması işlemi fiziki inceleme tekniğidir. Denetçi, fiziki inceleme tekniği ile maddi varlıkların durumu hakkında doğrudan bilgi edinir. Doğrudan edinilen bilgilerin güvenilirliği oldukça yüksektir.

Sayım işlemi, maddi varlıkların bilanço tarihi itibarıyla büyük defter hesaplarının kalanlarına ne derece uyduğunu belirtmek amacıyla kullanılır. Fiziki inceleme ve sayım tekniğinde maddi kıymetlerin mevcut bulunduğu hakkında, denetçiye güvenilir bilgi vermekle birlikte finansal tablolardaki bilgiler gerçeği yansıtmamışta olabilir bu nedenle fiziki inceleme kesin kanıt toplama işleminde yeterli değildir.

Fiziki inceleme tekniğinin uygulama aşamaları şöyledir:

- Fiziki inceleme sonucu varlıklar belirlenir.
- Fiziki varlığın sayımı yapılarak, muhasebe kayıt ve belgeleriyle karşılaştırılır.
- Fiziki varlıkların durumuna göre örnekleme yapılabilir.
- Fiziki varlığın değerinin belirtilen nitelikte olup olmadığına bakılır. Bu aşama da gerekirse bir uzmana başvurulabilir.
- Sayımı yapılan varlığın gerçek olup olmadığına bakılır. Özellikle kuyumcu denetimlerinde bu aşama önemlidir. Bu aşama da uzman görüşüne başvurulmalıdır.

2.6.8.4 Doğrulama Tekniği

Doğrulama finansal tablolar ve dipnotlara ilişkin olarak işletme yönetiminin sunduğu bilgi ve belgeler ile yaptığı açıklamaları etkileyen belirli bir hususa istinaden üçüncü taraflarla doğrudan irtibata geçilerek elde edilen yazılı cevaplardır (Kömür, 2015: 20).

Doğrulama tekniği ile elde edilen bilgiler, dış kaynaktan elde edildiklerinden dolayı denetim açısından güvenilirliği yüksek kanıtlar olarak değerlendirilirler. Hesap denetimleri açısından en güvenilir denetim tekniğidir.

Üçüncü bir tarafın (teyit eden taraf) doğrudan denetçiye basılı, elektronik ortamda ya da başka bir depolama ortamında verdiği yazılı yanıtta elde edilen denetim kanıtını ifade eder. Doğrulama tekniği dış teyit olarak genellikle, belirli hesap bakiyeleri ve bunların unsurlarıyla bağlantılı yönetim beyanlarının ele alınması söz konusu olduğunda

ihtiyaca uygundur. Doğrulama tekniği, yalnızca hesap bakiyeleriyle ilgili olmayıp, işletmenin üçüncü taraflarla yaptığı anlaşmaların şartlarına veya üçüncü taraflarla yapılan işlemlere ilişkin teyit talep edilebilir. Teyit talebi, sözleşmede herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığını, yapılmışsa bu konuyla ilgili ayrıntıları öğrenmek üzere tasarlanabilir. Hasılatla bağlantılı yan sözleşme buunup bulunmadığına ilişkin denetim kanıtı elde etmek için de kullanılır (KGK BDS 500 A18: 11).

2.6.8.5 Belgelerin İncelenmesi Tekniği

Belgelerin incelenmesi tekniği ile elde edilen kanıtlar denetçinin denetim raporundaki görüşünü en çok belirleyici unsurlardır. Belgelerin incelenmesi tekniğinde amaç, önemli hataların kaynağının belirlenmesi ve ileriye dönük yansımalarının engellenmesidir. Belgelerin incelenmesi tekniğinde belgeler ile defter kayıtları arasında uygunluk aranır ve defter kayıtlarına geçirilen belgelerin şekli ve maddi uygunlukları kontrol edilir (Çite, 2017: 49).

2.6.8.6 Kayıt Sürecinin İncelenmesi Tekniği

Örnekleme yöntemi ile belgelerin kaydedildiği hesapların seçilerek incelenmesi tekniğidir. Belgelerin kaydedilme sürecinde yapılan hata ve düzensizliklerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Muhasebe sürecinde yapılan kayıtların doğruluğu test edilir (Çite, 2017: 66).

2.6.8.7 Gözlem Tekniği

Gözlem tekniği ile belgelerin, muhasebe kayıtlarının ve finansal tabloların dikkatli bir şekilde incelenmesiyle beraber hesap kalanlarının ve olağandışı işlemlerin belirlenmesidir. Örneğin, belirli yerlerdeki stok sayımlarının önceden haber verilmeden gözlemlenmesidir (KGK BDS 240 A39: 28).

2.6.8.8 Analitik İnceleme Tekniği

Analitik inceleme tekniği, muhasebe işlemlerinde önemli sapmaların belirlenmesi amacıyla cari dönem içerisinde aylık ve belirli dönemler olarak verimlilik, üretim ve kapasite kullanımlarının geçmiş dönemler ile oran analizleri gibi yöntemlerle karşılaştırılmasıdır (Çite, 2017: 66).

Finansal ve finansal olmayan veriler arasındaki anlamlı ilişkilerin analiz edilmesi yoluyla, finansal bilgilerin değerlendirilmesini ifade eder. Ayrıca, beklenen değerlerden ciddi ölçüde farklılık gösteren veya diğer ilgili bilgilerle tutarsızlık gösteren belirlenmiş dalgalanmaların veya ilişkilerin gerektiğinde araştırılmasını da kapsar (KGK BDS 520 4: 5).

2.6.8.9 Soruşturma (Bilgi Toplama) Tekniği

Soruşturma tekniği, işletme içinden veya işletme dışından kişilerden bilgi sağlama işlemidir. Soruşturma tekniği, denetim çalışmalarında sık kullanılan ve diğer denetim tekniklerini tamamlayan bir incelemedir. Soruşturma tekniği tek başına denetim çalışması için yeterli değildir (Çite, 2017: 66).

Sorgulama, diğer denetim prosedürlerine ek olarak finansal ve finansal olmayan konularda denetim sırasında yoğun bir şekilde kullanılır. Sorgulamalar, resmi olarak yapılan yazılı sorgulamalardan resmi olmayan sözlü sorgulamalara kadar çeşitli şekillerde yapılabilir. Sorgulamalara verilen cevapların değerlendirilmesi, sorgulama sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (KGK BDS 500 A22: 11).

2.6.8.10 Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları

Ekonomik hayatın ve sermaye piyasalarının küreselleşmesi ve bu küreselleşmenin sonucu olarak sermaye birikiminin ve uluslararası sermaye transferlerinin hız kazanması dünyada muhasebe ve denetim standartlarının uyumlaştırılması yolundaki çalışmaların hız kazanmasını sağlamıştır. Bu nedenle farklı ülke temsilcileri yeni uluslararası standartların uyumluluğu amacıyla standart oluşturma projeleri çalışmalarında birlikte hareket etmektedirler. Bu konudaki en büyük görev “Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation Of Accountants – IFAC)” tarafından üstlenilmiştir

2.6.8.11 Türkiye Bağımsız Denetim Standartları

Türkiye’de ise, denetim ilke ve kuralları ilk kez Sermaye Piyasası Kurulu’nun 1988 yılında yayınladığı tebliğler ile yasal bir nitelik kazanmıştır. Bu kurallar, Sermaye Piyasası Mevzuatına tabi olan kuruluşlarda yapılan denetimin sermaye piyasası mevzuatı yönünden geçerliliğini sağlamak amacıyla belirlenmiştir. Sermaye piyasasında bağımsız denetime ilişkin ilke ve kurallara büyük ölçüde Seri X, No:16 sayılı

Tebliğ’inde yer verilmiştir. 1 Haziran 1989 tarihinde kabul edilen 3568 sayılı Yasanın 50. maddesi uyarınca hazırlanan “SMMM ve YMM’lerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” hükümlerinde de denetim standartlarına yer verilmiştir. TÜRMOB) tarafından 9 Şubat 1994 tarihinde Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) oluşturulmuştur. Ülkemizde denetim alanındaki önemli gelişmelerden bir diğeri de 22 Ocak 2003 tarihinde Türkiye Denetim Standartları Kurulu’nun (TÜDESK) kurulmasıyla gerçekleşmiştir. TÜDESK 2002 yılı sonu itibariyle IFAC’a bağlı olarak çalışan Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (International Auditing and Assurance Standart Board - IASB) tarafından hazırlanarak yayınlanan Uluslararası Denetim Standartları’nın tercümesini yapmış ve bu tercüme TÜRMOB tarafından yayınlanmış ve uygulamaların yaygınlaşması konusunda büyük bir adım atılmıştır.

Bağımsız denetimin içeriği 6102 sayılı TTK madde 397/1. fıkrada **(Değişik: 26/6/2012-6335/18 md.)** “Denetime tabi olan anonim şirketlerin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları denetçi tarafından, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu’nca yayımlanan Uluslararası Denetim Standartları’yla uyumlu Türkiye Denetim Standartlarına göre denetlenir, Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu içinde yer alan finansal bilgilerin, denetlenen finansal tablolar ile tutarlı olup olmadığı ve gerçeği yansıtip yansıtmadığı da denetimin kapsamındadır” şeklinde belirtilmektedir. Bu kanunla yapılacak bağımsız denetimin Uluslararası Denetim Standartlarına uygun olarak yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

2.6.9 Bağımsız Denetim Süreci

Bağımsız denetim süreci, bağımsız denetçi tarafından gerçekleştirilen kanıt toplama, bu kanıtları değerlendirme ve değerlendirme sonucunda ulaşılan görüşün ilgililere rapor ile sunulmasıdır (Şavlı, 2019: 13).

Geleneksel denetim sürecinden risk odaklı denetim sürecine geçilmesiyle birlikte bağımsız denetim 3 ana süreç ve alt süreçler şeklinde yürütülmektedir (Haberl, 2016: 32).

- **I. Risk Değerlendirme**
 - 1. Müşteri Kabul ve Devamlılığı
 - 2. İşletmeyi Tanıma ve Denetim Planının Yapılması
- **II. Riske Karşılık Verme**
 - 3. Kanıt Toplama
- **III. Raporlama**
 - 4. Çalışmaların Tamamlanması
 - 5. Görüş Oluşturma
 - 6. Kalite Kontrol

2.7 HİLE DENETİMİ

Hile denetimi, finansal tablolarında yer alan bütün bilgilerinin hile ya da hatayla yanlışlıkları içerip içermediğini anlamaya yönelik makul bir güvenceyi sağlamak amacıyla çalışılan planlanmış ve gerçekleştirilmiş bir faaliyettir. Dolayısıyla, çeşitli hile ve hataların ortadan kaldırmasında, finansal tabloların manipülasyonlarının önlemelerine katkıda bulunmak maksadıyla etkin bir denetim, verimli iç kontrol sistemi ve usulsüzlüğe karşı sıfır tolerans bir kültür ve politika geliştirmek büyük bir önem taşımaktadır (Fido, 2016: 45).

İşletme yönetim kurulları, yöneticiler, paydaşlar ve diğer ilgililer hileli işlemlerin neden olduğunu ve nasıl önlenebileceğini sürekli gündemde tutmaktadır. Geleneksel denetim, pasif bir yaklaşım sunmakta ve iç kontrol değerlendirmeleri esnasında hile belirtilerini tespit edebilme varsayımına dayanmaktadır. Hile denetimi ise hileleri tespiti yönelik bir yaklaşıma sahiptir ve aşağıdaki sorularla ilgilenir (Pehlivanlı, 2011: 4).

- Kim nasıl hile yapabilir?
- Hangi tip hile araştırıyorum?
- Hileler kalıntı riski olarak görülebilir mi?
- İç kontrol sistemi ile hile fırsatları arasındaki ilişki nedir?
- Hileler nasıl gizlenebilir?
- Denetim yaklaşımına hile teorisi nasıl dahil edilebilir?

Hile denetimini yaparken hile ve usulsüzlüklerin tespitinde ve önleminde her işleme şüpheli bir gözle bakarak, hileli işlemlerin nasıl yapıldığını ve kimler tarafından

yapıldığını ve hilelerin kimleri etkilediğini incelemek gerekmektedir. Hile denetimi sürecinde, gerek iç denetçiler gerekse bağımsız denetçiler tarafından hile ve usulsüzlükle ilgili bazı göstergeler göz önünde bulundurularak ve mesleki tecrübesi, titizlik ve mesleğe özen gösterme ilkelerini kullanarak tek bir faktör yerine birden fazla faktör dikkate alınarak incelemeler sürdürülmelidir. Ancak hile denetimi ise aslında, bir bütün olarak finansal tablolar hakkında görüş olmadığı durumda, danışmanlık servsidir (bu hizmetten dolayı literatürde bazen adli muhasebeciliğin bir dalı olarak da ifade edilmektedir). Başarılı bir hile denetimi için şu dört adımın uygulanması gerekmektedir: hilelerin yapılmasına etken teşkil edecek hile risk faktörlerinin tespit edilmesi, belirlenmesi, öncelikli risklerin belirlenme çalışmaları, iç kontrol zayıflıklarının elimine edilmesi ve sonrasında dört adımın da birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Terzi, Ekim 2012: 101).

2.7.1 Hile Denetimi Alanındaki Bilim ve Disiplinler

Lisans eğitimi almış muhasebe alanında sertifikalı uzman profesyonellerinin ayrıca bir lisansüstü program ya da sertifikasyon ile dört ana başlık altında eğitim sınıflandırması düşünüldüğü ifade edilmektedir. Alınması planlanan eğitimler hile ve hile denetimini de içeriğinde barındıran genel olarak “adli muhasebe” “adli muhasebecilik” “adli denetim” “adli denetçilik” şeklinde isimlendirilen yeni alan tanımları altında yapılması ile suç bilimini de dahil etme çabalarından kaynaklanmaktadır.

Eğitimin ana başlıkları aşağıdaki gibidir(Akyel, 2009: 221);

- Soruşturma ve Hukuk Bilgisi,
- Hile ve Hile Denetimi,
- Finansal Bildirim İşlemleri,
- Etik.

Bir diğer eğitim alınması gereken bilim alanları ve disiplinleri hakkındaki görüşte hile denetçilerinin/adli muhasebecilerin bilgi sahibi olması gereken alanlar şu şekilde sıralanmaktadır (Pazarçeviren, 2005: 11):

- İleri düzey muhasebe bilgisi

- Denetim
- İstatistik
- Bilgisayar teknolojileri
- Hukuk/Sosyoloji
- Psikoloji
- Araştırma teknikleri
- Suç bilimi
- İşletme yönetimi

2.7.2 Hile Denetimi Aşamaları

Hile denetimi, hile iddialarını ipuçları, şikâyet (ihbar) ve muhasebe teknikleri aracılığıyla çözümlen bir disiplindir. Kanıtların dokümantasyonu, tanıklarla potansiyel şüphelileri sorgulama, soruşturma raporu yazma, elde edilen bulguların doğrulanması ile hilenin ortaya çıkarılması ve önlenmesini içermektedir (Ataman, Aydın, 2017: 9).

Her hile denetimi/adli muhasebe görevi kendine özgüdür. Bu nedenle, hile denetimi/adli muhasebe işlemine yaklaşım ve izlenecek yollar da özel olacaktır. Bunun yanında genel olarak, hile denetimi/adli muhasebe işlemi aşağıdaki adımları içerir (Pazarçeviren, 2005: 12).

a) Müşteri ile Buluşma: Bu işlem mevcut durumun, olayın içindeki aktörlerin ve sorunların anlaşılması açısından yardımcı olacaktır.

b) Çatışmanın Tespiti: Taraflar ortaya çıkar çıkmaz, hemen bir uyuşmazlık kontrolü yapılmalıdır.

c) Öncül (Başlangıç) Araştırması: Detaylı bir eylem planı (dava taslağı, yapılacak işler) yapmadan önce, ön bir araştırma yapmak her zaman faydalıdır. Sorunun daha iyi anlaşılması açısından, bu öncül araştırma sonraki planlar için örnek olacaktır.

d) Bir Eylem Planı Hazırlanması: Bu plan müşteri ile görüşerek ve öncül araştırmayı yaparak elde edilen verilerin, hedeflerin ve hedeflere ulaşmak için yararlanılacak metodolojinin en iyi şekilde kullanımını sağlar.

e) **Doğru Kanıtların Elde Edilmesi:** Davanın niteliğini temel almak kaydıyla, dokümanların tespiti, sayısal veriler, aktifler, kişi veya kurum ve olayın gerçekleştiğine dair kanıt veya bilirkişi raporlarının incelenmesi bu kapsamda yer alır.

f) **Analiz:** Analiz davanın niteliğine göre, aşağıdaki maddeleri de içerebilir:

- ✓ Mali kaybın hesaplanması
- ✓ Muamelelerin özeti
- ✓ Aktiflerin takibe alınması
- ✓ İskonto oranlarından faydalanılarak şimdiki(cari) değerlerin bulunması
- ✓ Analizin grafik ve tablolarla açıklanması

g) **Raporun Hazırlanması:** Rapor; görevin niteliğine, araştırmanın kapsamına, uygulanacak yaklaşıma; kapsamın, bulguların veya fikirlerin limitlerine (sınırlarına) göre çeşitli bölümlere ayrılarak hazırlanacaktır. Raporda, bulguların uygun bir şekilde desteklenmesi ve açıklanması için çizelgeler ve grafikler de bulunacaktır.

2.7.3 Hile Denetimi Teknikleri

Denetçinin delil elde etmek için kullandığı her türlü araca denetim tekniği denir. Delillerin elde edilme şekillerine denetim tekniği denir. Genel anlamda denetim tekniği denetimin yürütülmesi sırasında işlemlerin nasıl denetime tabi tutulacağını açıklar. Denetim yöntemleri ise, denetim tekniğinden daha geniş kapsamlı olarak bu denetim tekniklerinin hangi yöntem içerisinde uygulanacağını belirlemektedir. Denetim tekniği, yöntemin belirlediği kapsam içinde nasıl delil toplanacağını belirler (Alptürk, 2008: 6).

2.7.3.1 Finansal Analiz Teknikleri

Şirketler için hile denetimi dışında da kullanılan finansal analiz teknikleri çeşitli göstergeler, ölçüler, karşılaştırmalar, işletmenin mali durumunu, karlılığını, verimliliğini değerlendirmede kullanılmaktadır. Hile denetiminde diğer tekniklerle birlikte çalışmaları farklı boyutlara ulaşmasında başvurulan uygulamada yerleşmiş tekniklerdir.

Finansal analizde kullanılan temel teknikler ana hatlarıyla şu şekildedir (Akça, 2018: 28-33):

- **1-Karşılaştırmalı (Mukayeseli) Analiz**

Karşılaştırmalı analiz, farklı tarihlerde düzenlenmiş mali tablolarda yer alan kalemlerin birbirleri ile kıyaslanarak değerlendirilmesi biçiminde yapılan analiz tekniğidir.

Karşılaştırmalı analizin en büyük üstünlüğü, incelenen işletmenin gelişme yönü hakkında bir görüş oluşturulmasına ve işletmenin gelecekteki gelişimi hakkında tahminler yapılabilmesine büyük ölçüde yardımcı olmasıdır.

- **2-Dikey Analiz (Yüzde Metodu ile Analiz)**

Ortak paydaya İndirgenmiş tablolar, Dikey Yüzdeler Analizi olarak da isimlendirilen bu analiz tekniğinde, mali tablolarda yer alan her bir kalemin, toplam içerisindeki payı yüzde olarak ifade edilir. Bu analiz türünün diğer teknikler göre temel üstünlüğü; diğer analiz teknikleri, mali tablolarda yer alan kalemlerin toplam içindeki göreceli önemlerini göstermedikleri halde, bu yöntem her bir kalemin toplam içindeki yüzdesini, payını açıkça ortaya koymaktadır.

- **3-Trend (Eğilim) Yüzdeleri Analizi**

Mali tablolarda yer alan hesapların ve hesap gruplarının zaman içerisinde göstermiş oldukları eğilimlerin tespit edilmesinde için uygulanmaktadır.

Bu analizin uygulanmasında aşağıdaki yöntemler uygulanmaktadır.

- Bir Önceki Yıl Yöntemi (1.Yöntem): Bu yöntemde, bir önceki yıl rakamları yüz kabul edilerek izleyen dönem değişimi hesaplanmaktadır.

- Baz Yıl Yöntemi (2.Yöntem): Bu yöntemde, ilk yıl rakamları yüz kabul edilerek izleyen dönemler değişimi hesap edilmektedir.

- **4-Oran (Rasyo) Analizi**

Oran (rasyo) analizi ile mali tablolarda yer alan tutarların nispi ilişkileri incelenerek işletmenin mali durumu hakkında bilgi edinilir. Mali tablolardan çok sayıda oran hesaplamak mümkündür. Ancak oran hesaplamaktan amaç yorumlanabilir bilgi

üretmektir. Mali tablolarda yer alan iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematik ifadesine oran (ratio) denilmektedir.

Oran analizi, diğer analiz tekniklerinden farklı olarak, mali tabloların bütününe uygulanmakta, mali tabloların bünyesinde gizli bulunan kalemler arası ilişkilerin ortaya çıkarılmasını sağlamakta ve mali tabloların daha kolay ve daha iyi anlaşılmasını imkan vermektedir. Oran analizinin en büyük özelliği incelenmek istenen bir tek konuda bile uygulanabilir olmasıdır.

Oranlar genel olarak şu şekilde bölümlenmektedir (Akdoğan, Tenker, 2007: 643);

- Likidite Oranları
- Mali Oranlar
- Faaliyet Oranları
- Karlılık Oranları

2.7.3.2 Çapraz Denetim Tekniği

“Çapraz denetim tekniği, muhasebede açılan hesapların işleyiş kurallarına dayanarak yapılan bir denetim tekniğidir. Bu yöntemde hangi hesapların birbiriyle karşılıklı çalıştığı belirlenmektedir. Karşılıklı çalışan hesaplar belirlendikten sonra karşılıklı çalışmaması gereken hesaplar aynı kayıt içinde yer alıyorsa anormal bir durum olduğu düşünülmekte ve bu durumun incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca bu yöntemde hesapların yanı sıra tutarların denkliği de incelenmekte ve farklar varsa incelemeye değer bir sorun olduğu kabul edilmektedir” (Terzi, Ekim 2012: 163).

“Denetçi incelemelerinde bu hesap ilişkilerinden yararlanabilir. İlişkili hesapların incelenmesi karşılıklı olarak yapılır. Örneğin banka kredilerindeki hareketlerden yola çıkarak faiz giderlerinin düzeyi incelenir ve doğrulukları test edilir. Diğer taraftan şüpheli alacaklarda ve şüpheli alacak karşılığında bir hareket görüldüğünde, karşılık giderleri ve konusu kalmayan karşılıklardaki hareketlerde incelemek kapsamına alınır” (Zengin, 2018: 366).

2.7.3.3 Analitik İnceleme (Prosedürleri) Teknikleri

Analitik inceleme mali tablolarda yer alan verilerin karşılaştırılması ve aralarındaki ilişkilerin araştırılması esasına dayanmaktadır. Bu tekniğin amacı, veriler arasında

anlamalı ilişkilerin var olduğunu doğrulamak ve bunlar arasında olağan kabul edilmeyecek farklılıkları bulup ortaya çıkarmaktır. Analitik yöntemlerin uygulanmasının altında yatan varsayım, veriler arasındaki mantıklı ilişkilerin var olduğu ve ilişkiyi olumsuz etkileyen koşulların mevcut olmaması halinde bu ilişkilerin var olacaktır. Bu ilişkilerde sapmalara neden olan bazı koşullar, olağandışı işlemler ve olayları, muhasebe yöntemlerindeki değişiklikleri, iş değişikliklerini veya mali tablolarda yapılan hata ve hileleri kapsar.

Analitik inceleme tekniğinin kullanım amaçları, müşterinin işine ve faaliyette bulunduğu sektöre ilişkin bilgi temin edilmesi, işletme faaliyetlerinin devamını temin gücünün saptanması, hesap bakiyelerinin incelenmesine duyulan gereksinimi azaltması olarak sayılabilir.

2.7.3.4 Veri Analiz Teknikleri

Veri analizi, bir soruşturma sürecinde iç ve dış kaynaklardan elde edilen verilerden anlam çıkarma tekniğidir. Veri analizi, mali denetimlerde, yolsuzluk araştırmalarında, pazarlamada, risk analizinde ve soruşturmalarda kullanılabilir. Veri analiz teknikleri tıpkı bir sağlık taraması sırasında çeşitli tıbbi yöntemlerle bulgulara ulaşmak ve teşhis koymak gibi verileri kullanarak kanıt elde etme esasına dayanır. Bu amaçla kullanabileceğiniz çeşitli teknikler vardır. Bunlardan bazıları, nümerik analiz, istatistiki analiz, ilişki analizi, olay akış analizi, kimlik tespiti ve kimlik eşleştirmesi, coğrafi analiz, grafik analiz gibi tekniklerdir.

2.7.3.5 Kırmızı Bayraklar Tekniği

Kırmızı bayrak gerekli kanıt olmadan bazı şeylerin yanlış olabileceğini ortaya koyan bir göstergedir. Kırmızı bayraklar denetçiler veya diğer ilgililer tarafından hile riskinin değerlendirilmesinde bir “erken uyarı sistemi” olarak kullanılmaktadır. Her hile belirtisi doğasında bir anormallik, olağan olmayan bir durum veya olması gerekenden önemli bir sapma görüntüsü taşımaktadır (Zengin, 2018: 364-365).

Kırmızı bayraklar tekniği, denetçi tarafından hilelerle ilgili detaylı inceleme gerektiren noktaların ortaya çıkartılması ve bunların tanımlanmasına yönelik yöntemlerden oluşmaktadır. İşletmelerdeki hile belirtilerini altı grupta sınıflandırmaktadırlar.

- Muhasebe ile ilgili anormallikler
- İç kontrol zayıflığı
- Analitik anormallikler
- Aşırı yaşam biçimleri
- Olağan olmayan davranışlar
- Şikayetler-uyarılar-imalar

2.7.3.6 Proaktif Teknikler (Yaklaşımlar)

Proaktif yaklaşımı benimseyen denetçiler, ortada bir hile iddiası veya hilenin gerçekleştiğine yönelik herhangi bir kontrol zafiyeti bulunmasa bile gerçekleşmiş muhtemel hileleri de araştırmak üzere çalışmasını planlar (Erol, 2016: 51).

Finansal tablo kullanıcıları tarafından, finansal tabloların denetimi sonucunda denetçinin finansal tabloların doğru ve dürüst bir şekilde yansıtıldığına ilişkin görüş verilmesinin ötesinde, finansal tablolarda yer alan hilelerin de tespit edilmesi gerektiğine yönelik bir beklenti yer almaktadır (Erol, 2016: 53).

Hile denetiminde proaktif yaklaşımlar, işletmenin hile politikalarının haricinde gelecekte gerçekleşme ihtimali bulunan risklere yönelik önlemlerin işletme ile paylaşılmasını içermektedir. Bu açıdan bakıldığından hile denetiminin kendisi de proaktif bir yaklaşım olarak işletmelerce kullanılabilir. İşletme içerisinde yer alan hile unsurlarını ortadan kaldırmaya yönelik düzenlemeler, hilenin gerçekleşme olasılığını minimuma indirecektir (Erol, 2016: 54).

2.7.3.7 Benford Yasası

Benford Yasası muhasebede bulunabilecek düzensizliklerin ve hileli işlemlerin tespitinde kullanılan etkili bir yöntemdir. Bu kanun, rakamların ortaya çıkış sıklıkları yani frekansları ile gerçek bir muhasebe ortamında ortaya çıkan rakamların ilk hanelerinin frekanslarının karşılaştırılması esasına dayanır. Benford Kanunu'ndan sapmalar büyük hataların, önemli yanlışlıkların, uydurulmuş sayıların ya da diğer düzensizliklerin işareti olabileceği şeklinde değerlendirilir.

Muhasebe verilerinin Benford Yasası ile ortaya çıkartılmasında izlenen yol (Erdoğan, 2001: 4);

- Muhasebe evreninden örneklem seçimi
- Gözlemlenen frekansların test edilmesi
- Yargıya varılması
- Kanıtlayıcı verilerin araştırılması

2.8 BAĞIMSIZ DENETİM İÇ KONTROL SİSTEMİ İLİŞKİSİ

Denetim faaliyetinin iyi planlanabilmesi ve denetim riskinin doğru tespit edilebilmesi amacıyla, denetime tabi tutulacak işletmenin iç kontrol sisteminin incelenip değerlendirilmesi gerekir. Organizasyonlarda iç kontrol sistemi zaman içerisinde değişiklikler gösterebileceği için iç kontrol sisteminin etkinliğinin sürdürülebilirliği incelenmeli ve test edilmelidir. İç kontrol sistemleri değerlendirilirken, uygulanan kontrol prosedürleri hakkında yeterli bilgi elde edilmeli, iş ve belge akış şemaları ve bunlar arasında tutarlı bir bağın olup olmadığı, organizasyon içerisinde yapılan görev dağılımlarının uygulamadaki fiili durumu yansıtıp yansıtmadığı, görev tanımlamalarının net ve açık bir şekilde ortaya konulup konulmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. İç kontrol sistemi ne kadar mükemmel ve etkin olursa olsun, olası hata ve hilelerin önlenmesi her zaman mümkün olmayabilir (Yalman, 2015: 95).

İşletmelerin iç kontrolden beklenen faydayı en üst düzeyde sağlayabilmeleri açısından modern iç kontrol uygulamaları kapsamında, bilgisayar destekli denetim tekniklerini ve araçlarını yoğun olarak kullanan, modern, sistem ve risk bazlı, proaktif denetiminin gereklerini yerine getiren, sürekli denetim yapılarını kuran ve kontrol öz değerlendirme uygulamalarını benimseyen, kurumun misyonunu ve genel hedeflerini başarması için riskleri karşılayan ve iç kontrol sürecine katılan bir iç kontrol organizasyonunun hayata geçirilmesi önemli ve gereklidir. İşletmelerde, finansal kayıpların, hile ve suiistimallerin olma olasılığının azaltılması ve faaliyetlerinin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesinin sağlanması açısından güçlü ve etkin işleyen bir iç kontrol yapısının oluşturulması esastır (Yalman, 2015: 95-96).

2.9 HİLE DENETİMİ İÇ KONTROL SİSTEMİ İLİŞKİSİ

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsünün yayınladığı Mesleki Uygulama Standartlarına göre, iç denetçiler, hile belirtilerini tespit edebilecek yeterli bilgiye sahip olmalıdır. İşletme içindeki hilenin potansiyel büyüklüğü ile ilgili olarak, iç denetçiler, iç kontrol

sisteminin uygunluk ve yeterliliğinin değerlendirilmesini yaparak hilenin önlenmesinde yönetime yardımcı olma sorumlulukları vardır.

Geleneksel denetim durağan bir yaklaşım içermekte ve iç kontrol değerlendirmelerine ve denetçinin bu değerlendirmeler esnasında hile belirtilerini görerek ortaya çıkartması teorisine dayanmaktadır. Hile denetimi ise proaktif bir yaklaşıma sahip olmayı zorunlu kılar ve herhangi bir hile mevcudiyetinin veya iç kontrol zayıflıklarının bulunmadığı hallerde dahi olası hile eylemlerine karşın sistematik olarak icra edilen bir denetim faaliyetidir. Hile denetiminde daima hile yapılmasının mümkün olduğuna dair bir beklenti vardır, yapılan örneklemeler önyargılıdır ve rastgele değildirler (Pehlivanlı, 2011: 5).

Hileler karşısında denetçi tepkileri şu şekilde özetlenebilir (Pehlivanlı, 2011: 6).

- Özel bir denetim tutumu yoktur. Denetim planı, denetçinin özel rehberler olmaksızın hileli işlemleri gözlemesine dayanır. Bu tür pasif yaklaşımda, işletmede kurulan hile izleme prosedürlerinin hileli işlemleri tanımlayacağına dayanmaktadır. Bu prosedürler kırmızı hat, yönetimin farkındalığı veya iç kontrol hile izlemeleri şeklinde sıralanabilir.

- Hile riski değerlemeleri gerçekleştirilir ve kontroller tanımlanır. Denetim planına tanımlanmış olan hile riskleri aktarılmıştır. Hile senaryoları oluşturulmuştur ve iç kontrol ile bütünleştirilmiştir.

- İç kontroller test edilerek hile ile ilgili kırmızı bayraklar gözlenir. İç kontrollerin testi aşamasında odak nokta kırmızı bayraklar üzerindedir. Denetçi örneklemeyi tasarlarken kırmızı bayraklara göre tasarlar. Örneklemeye yaklaşımı hile odaklı olduğu için işlemler incelenirken hile şemalarına uygunluğuna göre değerlendirilirler. Bundan dolayı bu yaklaşım hilelere karşı reaktif bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.

Her suistimal bir iz bırakır, her iz kendi ekosisteminde ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Suistimali tespit edebilmek için yöneticiler, denetçiler, analistler, çalışanlar bu belirtileri (red-flags) fark etmeli, derinlemesine inceleyerek gerçekten bir suistimal olup olmadığını ortaya çıkartmalıdır. Ancak birçok defa bu suistimal göstergeleri göz ardı edilir veya derinlemesine incelenemez ve bu sebepten dolayı da suistimaller ortaya çıkartılamamaktadır. Suistimal belirtileri doğru analiz edilirse bir çok suistimal proaktif olarak tespit edilerek önlenir.

2.10 HİLE DENETİMİ ADLİ MUHASEBE İLİŞKİSİ

Hile denetimi, adli muhasebenin faaliyet alanı içinde bulunan gruplardan bir tanesidir. Adli muhasebe faaliyet alanında bulunan “uzman tanıklık” ve “dava destek” grupları ile birlikte muhasebecilerin inceleme alanında yapmaları talep edilen çok geniş bir alandaki çalışmalarını kapsamakta, finansal konuların incelenmesinin tüm süreçlerini içermektedir (Karausta, 2013: 75).

İşletmelerde meydana gelen hilelerin yanı sıra, adli muhasebe kapsamına giren ve adli muhasebe uzmanlarının (“Adli Muhasebe” kavramından hareketle çoğunlukla “Adli Muhasebeci” olarak kullanılmakta) ilgilendiği diğer alanlar; kurumsal incelemeler, ortaklık ya da hissedar davaları, devlet ile yapılan işler, ceza davaları, inşaat sektörü, şahsi yaralanma iddiaları/motorlu taşıt kazaları, işin durması/sigortadan istenebilecek diğer tazminat talepleri, işletme/işgören hile soruşturmaları ve rüşvet, boşanmalarla ilgili mali anlaşmazlıklar, firma değerlemesi, işletmelerin mali kayıplarına ilişkin davalar, iş kombinasyonları, mesleki ihmal, arabuluculuk ve tahkim, çevresel sorunlar, sanal suçlar ve entelektüel sermaye ile ilgili konular gibi çok geniş çerçevedeki konuları kapsadığı görülmektedir (Akyel, 2009: 77-84).

2.11 FİNANSAL TABLOLAR

2.11.1 Finansal Tabloların Tanımı

Bilindiği üzere muhasebenin birinci fonksiyonu, yöneticilerin dönem içinde aldıkları kararların uygulanması sonucu, işletmenin varlıkları ve bu varlıkların kaynaklarını oluşturan unsurlar üzerinde parayla ifade edilebilen ve değişme yaratan olaylarla ilgili bilgileri toplamak, kaydetmek, sınıflamak ve özetlemektir. Muhasebenin, belirli bir dönemde kayıt ve sınıflama suretiyle biriktirdiği bilgiler, çeşitli amaçlara cevap vermek üzere çeşitli tablolar halinde özetlenir. Bu tablolara “**mali tablolar**” denilmektedir. Finansal tablolar, işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş sunumudur. Finansal tabloların hedefi; geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar almalarına yardımcı olan işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır. Mali Tablolar, yasaların emrettiği tablolar olabileceği gibi işletme sahip ve ortakları ile yöneticilerinin isteklerine uygun olarak geliştirilen tablolar da olabilir. Bu tür tabloların incelenmesinde bu tablolardan beklenenlerin önceden belirlenmiş ölçüt, kural ve ilkelere uygun olarak

gerçekleşip gerçekleşmediği, bu süreçte aksayan yanların neler olduğu, bu aksaklıkların nedenleri ve çözüm önerileri, bu tablolarda yer alan bilgilerin kamu otoritesi tarafından istenen kural ve ölçütlere uygun olup olmadığı araştırılır.

2.11.2 Finansal Tablo Kullanıcıları

Finansal tabloların muhasebenin rapor etme işlevini yerine getirmek üzere hazırlanmaktadır. Finansal tablolarının kullanım amaçlarına göre işletme içi grupların olduğu kadar işletme dışı grupların da ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır.

Finansal tablo kullanıcıları şu şekilde sıralanabilir (Akdoğan, Tenker, 2007: 33).

- İşletme sahipleri (ortaklar)
- Yöneticiler
- Yatırımcılar
- Kredi kurumları ve şirkete borç veren diğer kuruluşlar
- İşletmeyle iş ilişkisinde bulunanlar
- İşletmeden alacaklı olanlar
- İşçi ve İşçi Kuruluşları
- Devlet
- Mali Analistler

Finansal tablo kullanıcılarını dolaysız ve dolaylı kullanıcılar olarak gruplayabiliriz.

- a) Dolaysız kullanıcılar; İşletme sahipleri, Kredi kurumları ve şirkete borç veren diğer kuruluşlar, Yönetim, İşçiler, Müşteriler şeklinde sıralanabilir.
- b) Dolaylı kullanıcılar; Mali analistler, Sermaye borsaları, Hukukçular, Sermaye piyasasını düzenleme ve denetleme kuruluşları, Mali bilgi yayın organları, Ticaret odaları, İşçi birlikleri şeklinde sıralanabilir.

2.11.3 Finansal Raporlama Çerçevesi

Muhasebe ve finansal raporlama sistemi uygulama modelleri, uygulanan modellerde sisteme yön veren kuramsal ayrıntı ve sistematiklik düzeyi bakımından birbirinden ayrılır. Muhasebe kuramını sırasıyla muhasebenin temel kavramları, GKGMİ, ulusal ve

uluslararası düzeydeki standartlar biçimindeki katmanların oluşturduğu kabul edilmektedir (Özdemir, 2019: 583).

Finansal raporlama çerçevesi yeni düzenlemelerin devam etmesiyle birlikte günümüzde üç grup çerçeve üzerinden yürütülmektedir.

2.11.3.1 MUSGUT (TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ)

Türkiye’de 1 Ocak 1994 tarihinden bugüne Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS) adıyla anılan ve esasları bakımından Muhasebenin Temel Kavramları ve GKGMİ’ye dayanan sistem yürürlüktedir.

2.11.3.2 BOBİ FRS

Bağımsız denetime tabi olup Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını uygulamayan işletmelerin münferit ve konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardının (BOBİ FRS) uygulanması zorunludur.

2.11.3.3 TMS/TFRS

Kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunan ve genel amaçlı finansal tablolar yayınlayan işletmeler yönüyle zorunlu tutulan bir diğer sistem de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Sistemi (Standart Seti)’dir. Bu sistem de 2005 yılından bu yana kapsamına giren şirketler açısından zorunludur.

KAYİK kapsamındaki işletmeler Türkiye’de geçerli TMS ve TFRS birlikte kullanmaktadır.

BÖLÜM 3

3 BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN ÖNEMİ

Denetimin bütün unsurları arasında yakın iş birliğinin sağlanması ve bilgi ve belge paylaşımının yapılması da, denetimin asıl amacı olan finansal tabloların gerçeğe uygunluğunun sağlanması ve sapmaların tespit edilmesini kolaylaştırabilecektir. Hile ve manipülasyonlar içinde finansal raporlama hileleri, varlıkların kötüye kullanılması hilelerinden daha önemli görünmektedir, çünkü meydana getirdiği kayıplar daha yüksektir (Kandemir, Kandemir, 2012: 22).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları tarafından işlenen dolandırıcılık ve manipülasyonu tespit etmek daha zordur. Bunlar herhangi bir muhasebe ilkesi ihlal etmeden uzmanlar tarafından işlenmektedir. Bu yüzden daha dikkatli incelenmesi gerekir ve eğer bir durum küçük olasılık ile şüpheli görünüyorsa hile tehlike belirtisi kontrol edilmelidir (Fido, 2016: 57). Konu bu açıdan da ele alındığında profesyoneller tarafından organize edilen hile denetiminin önemi bir kat daha artmaktadır.

3.1. BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN YAPILMAMASININ OLUMSUZ ETKİLERİ

Bölge yönetici şirketi, kurucuları veya ortakları arasında bulunduğu bölgede bulunan en az bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da kamu Ar-Ge merkez veya enstitüsünün olduğu, anonim şirket olarak kurulan şirket ifade eder.

Bölge yönetici şirketi ile ilgili vergi istisnaları ve teşvikleri 4691 Sayılı TGB Kanununda ve bu kanuna istinaden çıkarılan TGB uygulama yönetmeliğinde ve “1 Seri No’lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği”nde düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeler ışığında bölge yönetici şirketine yönelik vergi teşvik ve istisnaları şu şekilde sıralanabilir:

3.1.1. İşletme Ortak/Hissedarları Üzerindeki Etkileri

Yönetici şirketler, Kanunun amacını gerçekleştirmek üzere genel anlamda bölgenin sevk ve idaresinden sorumludurlar. Yönetici şirketler bölgede faaliyette bulunan işletmelerin kanunun amacına uygun faaliyette bulunup bulunmadığı, bölgede çalışan ve vergi ve SGK teşviklerinden faydalanan personellerin fiilen çalışıp çalışmadığı, taraf olduğu sözleşmelerin damga vergilerinin yatırılıp yatırılmadığının kontrolünden de ilgili kamu kuruluşlarına karşıda sorumludurlar. Yönetici şirketler bu saydığımız görev ve sorumlulukları sebebi ile de bir nevi kamu hizmet görmektedirler.

3.1.2. İşletme Çalışanları Üzerindeki Etkileri

Yönetici şirketlerin faaliyetlerinin kanunun uygulanmasına ilişkin olması gerekmektedir. Aksi takdirde TGB Yönetmeliğinin 36. maddesine istinaden cezai yaptırımla karşılaşacağı tabiidir. Dolayısı ile yönetici şirketler kanunun uygulanması dışında gelir getirici herhangi bir faaliyet ile iştiğal edemez ancak yönetici şirketlerin kanunun uygulanması sebebi ile bazı işlemlerinde ortaya çıkan gelirler kurumlar vergisine tabidir. Bu kazançlara aşağıdaki örnekler verilebilir:

- İşletme aktifinde kayıtlı bulunan sabit kıymetlerin satılması sonucunda oluşan karlar,
- Nakitlerin vadeli hesaplarda değerlendirilmesi neticesinde elde edilen faiz gelirleri,
- Nakit dövizler nedeniyle oluşan kur farkı gelirleri gibi.

3.2. FİNANSAL TABLOLARIN BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇMESİNİN HİLELİ FİNANSAL RAPORLAMAYI ÖNLEYEMEMESİNİN NEDENLERİ

3.2.1. Şirketlerin Ortak Dil ve Kültür Oluşturamaması

Örgütsel bağlılık, iş tatmini, işten ayrılma niyeti gibi çalışan tutumlarını ve bu tutumların ilişkili olduğu unsurları önemli kılmaktadır. Bağlılık, örgütün değişime yönelik bir kültür oluşturmasında önemli bir role sahiptir. Özellikle, yöneticilerin ve çalışanların yeni vizyon doğrultusunda sahip oldukları rollerini başarmaları, örgüte olan bağlılıkları oranında gerçekleşmektedir. Bu nedenle, örgütsel bağlılığın sağlanmasında

çalışan yönelimli pozitif bir yaklaşımın payı oldukça önemlidir (Çekmecelioğlu, 2006: 296).

3.2.2. Şirketlerin Kendi Davranış Kurallarını/Etik Kodlarını Oluşturamaması

İnsanlar acılarını çalıştıkları büroya taşıyabileceklerini bilirlerse, enerjilerini o acıyı görmezden gelmeye veya bastırmaya harcamak zorunda kalmazlar ve tekrar işlerine yoğunlaşmayı daha büyük bir kolaylık ve etkinlikle yapabilirler (MESS HBR, 2004: 35).

Hilenin önlenmesinde organizasyon içinde bütün kademelerde doğruluk ve dürüstlük kültürünün etkin kılınması ve etik değerlerin benimsenmesi gerekmektedir. Organizasyonlarda doğruluk ve dürüstlük kültürünü oluşturmak için birkaç yol söz konusudur. Bunlardan bazıları (Terzi, Ekim 2012: 128-129):

- Üst yönetim tarafından uygun davranış modeli oluşturmak
- Doğru niteliklere sahip kişileri işe almak
- Beklentilerinin organizasyonun tümüne iletilmesi ve dönemsel olarak bu beklentilerin kabulünün yazılı olarak belgelenmesinin istenmesi
- Pozitif iş ortamının oluşturulması
- Hile ortaya çıktığında hileyi yapanların cezalandırılması için etkin politikalar geliştirilmesi ve bunların sürdürülmesi

3.2.3. Şirketlerin İş Süreçlerinin Periyodik İncelenememesi/Suistimal Risklerinin Ortaya Çıkartılamaması

İşletme üst yönetimi, suistimal riski ve potansiyel etkilerinin kapsamı konusunda gereken bilinç düzeyine sahip ise, işletmede riskin gerçekleşme ihtimalini minimize etmek üzere proaktif bir yönetim sergiler. Yani suistimal riskinin gerçekleşmemesi için gereken kararları önceden alıp devreye sokar. İşletmede sıfır tolerans ilkesine dayalı ve faile “fırsat” yaratmayacak bir kontrol ortamı oluşturulmalıdır. Kontrol ortamı bileşenleri entegre ve senkronize bir performans yapısında olmalıdır. Proaktif politikaların bir diğer avantajı da alınan tüm önlemlere rağmen gerçekleşmesinin önüne geçilemeyen suistimal eylemine ortaya çıktığı anda, hızlı ve etkili reaksiyon göstermek bakımından hazırlıklı olunmasıdır (Hasanefendioğlu, Uzel, 2017; 10).

3.2.4. Hileli Finansal Raporlamamın Tespitinde ve Önlenmesinde İç Denetçilerin Sorumluluğunu Etkin Olarak Yerine Getirememesi

İç denetçiler, uygunluk ve faaliyet denetimi yapmakla yükümlü olup ve yaptıkları denetimle ilgili olarak işletme yönetim kuruluna veya üst yönetime rapor verirler. İç denetçilerin başlıca görevleri, işletme yönetiminin amaçları doğrultusunda denetim hizmetini yürütmek ve işletmede olabilecek hata ve hileleri ortaya çıkartabilmek, iç kontrol yapısını izlemek ve önerilerde bulunmak, faaliyet denetimi yapmaktır (Hüner, 2014: 16).

Hileli finansal raporlamada temel sorumluluk yönetime ait olmakla birlikte iç denetçilerin sorumlulukları da şu şekildedir (Doğan, Çıtak, 2017: 50):

- Yönetime Karşı Koruyucu Hizmet Sorumluluğu

Yönetimi;

- Hilelere karşı
- Hatalara karşı
- İsrafa karşı
- Yetersiz kontrole karşı
- Politikaların bozulmasına karşı
- Yöntem ve prosedürlerden kaçmalara karşı
- Dış denetimde bozulmalara karşı
- Yanlış düzenlenen raporlara karşı, koruma sorumluluklarıdır.
- Yönetime Karar Almada Yardımcı Olacak Yapıcı Hizmetler Sunma
- Diğerlerinin Yanı Sıra Yapılan, Sistem, Yöntem ve Prosedür Geliştirme Sorumluluğu

İşletme içindeki hilenin potansiyel büyüklüğü ile orantılı olarak, iç denetçiler, iç kontrol sisteminin uygunluk ve yeterliliğinin değerlendirilmesini yaparak hilenin önlenmesinde yönetime yardımcı olma sorumluluklarını etkin olarak yerine getiremedikleri hileli finansal raporlamaların zaman ilerledikçe artış gösterdiğinden anlaşılmaktadır (Adiloğlu, 2011: 21).

3.3. BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİ UYGULAMA KRİTERLERİ

Halka açık şirketlerin bağımsız denetim çalışmalarında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 12.06.2006 tarih ve 26196 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkındaki Tebliğ’e (Seri X, No:22) uyulmaktadır. Bu tebliğ, Uluslararası Denetim Standartları (ISA) ve Uluslararası İnceleme Standartları (ISRE) benimsenerek hazırlanmıştır.

Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu (IAASB) tarafından düzenlenen ve Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayımlanan Uluslararası Kalite Kontrol, Bağımsız Denetim, Sınırlı Bağımsız Denetim, Diğer Güvence Denetimleri ve İlgili Hizmetler Standartları Kitabı, 2012 yılı yayımı, Bölüm 1 ve Bölüm 2’de yer alan Uluslararası Bağımsız Denetim Standardı (BDS) 240 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları”nın, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yapılan Türkçe tercümesini ile 10 Aralık 2013 tarih ve 28847 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak Türkiye Denetim Standartları (TDS) arasında yer almıştır.

BDS 240 Madde 2’de; “.....Denetçiyi ilgilendiren iki tür kasıtlı yanlışlık bulunmaktadır: hileli finansal raporlamadan kaynaklanan yanlışlıklar ve varlıkların kötüye kullanılmasından kaynaklanan yanlışlıklar. Her ne kadar denetçi hilenin varlığından şüphelenebilir veya ender durumlarda hilenin varlığını tespit edebilirse de, hilenin gerçekten olup olmadığına dair yasal bir hüküm veremez.” şeklindeki kesin ifade ile bağımsız denetçinin BDS 240 kapsamındaki görev sınırını belirlemektedir.

Denetçinin Sorumlulukları kenar başlıklı madde 5’de; “Bir denetimi BDS’lere uygun olarak yürüten bir denetçi, bir bütün olarak finansal tablolarda hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlıkların bulunmadığına dair makul güvence elde etmekle sorumludur.” şeklinde denetçinin sorumluluk sınırını çizmektedir.

Paragraf A2’de; “Hileli finansal raporlama, finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak amacıyla, bazı tutar veya açıklamalara finansal tablolarda yer verilmemesi de dâhil olmak üzere, kasıtlı olarak yapılan yanlışlıkları içerir. Hileli finansal raporlama, işletme yönetiminin, finansal tablo kullanıcılarının işletmenin performansı ve kârlılığıyla ilgili algılarını etkilemek amacıyla işletmenin kazançlarını yönetme çabasından

kaynaklanabilir. Bu tür kazanç yönetimi çabaları, küçük eylemlerle veya varsayımların uygun olmayan şekilde düzeltilmesi ve yönetim tarafından daha önce yapılmış muhakemelerin değiştirilmesiyle başlayabilir.” şeklinde yanıltmak amacıyla kasıtlı olarak yapılan yanlışlıklara dikkat çekmektedir.

Paragraf A4’de çalışmada yer alan uygulamada da tespit edilen hususlardan bazıları şöyledir;

- Raporlama döneminde meydana gelen olay ve işlemleri finansal tablolara yansıtılmamak veya zamanından önce ya da sonra yansıtılmak.
- Geçerli finansal raporlama çerçevesi tarafından zorunlu kılınan veya gerçeğe uygun sunumun sağlanması için gereken açıklamaları ihmal etmek, yanlış sunmak veya bunların anlaşılmasını zorlaştırmak.
- Finansal tablolarda yer alan tutarları etkileyebilecek hususları gizlemek.
- İşletmenin finansal durumunu veya performansını olduğundan farklı göstermek amacıyla kurgulanmış karmaşık işlemler gerçekleştirmek.

Bağımsız denetçinin, bağımsız denetim yaparken hile denetimi ile ilgili olarak sınırları belirlendiğinden, sonuca gidecek şekilde hile denetimi, adli muhasebe kapsamında hile denetçileri tarafından yapılmaktadır.

Finansal tablo hileleri, finansal tablo kullanıcılarını aldatmak için, finansal tablolarda tutarları veya elde edilen sonuçları kasıtlı olarak yanlış bildirme veya atlama yaparak, bir işletmenin finansal durumunu bilinçli olarak yanlış bildirmektir. Finansal tablo hileleri genellikle kendisi bir sonuç olmaktan çok bir sonuca gitme aracıdır (Çıtak, 2009: 87).

Amerika Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA) tarafından yayımlanan ve 1997 yılında yürürlüğe giren Denetim Standartları SAS (Statement on Auditing Standards) No.82’de hileli finansal raporlar; kasıtlı olarak doğru olmayan bilgilere yer verilen finansal raporlar olarak tanımlanmış ve hilenin, hileli finansal raporlardan ve varlıkların kötüye kullanımından kaynaklandığı belirtilmiştir. Dış denetçilerin finansal tablolardaki hile riskini değerlendirmesinde bir kılavuz niteliğinde olan SAS No.82, 2002 yılında SAS No:99 ile yürürlükten kaldırılmış ancak yeni

standardın hile tanımına ilişkin yaklaşımında bir değişiklik olmamıştır (Erkan, Arıcı, 2011: 32).

BÖLÜM 4.

4 BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİNİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ VE HİLE DENETİMİ UYGULAMASI

Hile ve usulsüzlüklerin tespitine yönelik denetim, kurallara uygun (formal) bir analitik yöntemden ziyade sezgisel bir süreçtir. Hile denetimi hukuki sorgulama yöntemleri ile standart denetleme tekniklerini birleştiren yeni bir alandır (Emir, 2009: 110).

4.1. MUHASEBE SKANDALLARININ BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇEN FİNANSAL TABLOLARIN DENETİMİNE ETKİLERİ

ABD’de 2001 yılı sonunda ortaya çıkan ve finansla ilgilensin veya ilgilenmesin herkesin dikkatini üzerine çeken Enron olayı ile zirveye ulaşan hileli işlemler; Xerox, Dynegy, WorldCom, Global Crossing, Tyco International, Qwest Communications ve Adelphia Communications gibi diğer skandallarla had safhaya ulaşmıştır. Yaşanan bu skandallar ABD’den başlayarak çeşitli ülkelerde bir dizi düzenlemeyi beraberinde getirmiştir. Yine 2008 yılında ABD’de başlayan morgage krizi sonrasında ABD’nin en büyük mevduat bankaları ve finansal kuruluşları (örn; Merrill Lynch, Lehman Brothers, Fannie Mae ve Freddie Mac, Washington Mutual) ya ABD hükümeti tarafından el konulmak zorunda kalmış veya diğer banka ya da finansal kuruluşlara değerlerinin çok altında satılmışlardır. Bu durum başta yatırımcıları ve ABD’nin ekonomisini daha sonra da tüm dünyayı olumsuz yönde etkilemiş ve finansal bilgiye olan güvenin bir kez daha zedelenmesine neden olmuştur (Erkan, Arıcı, 2011: 30).

4.2. BAĞIMSIZ DENETİMDEN GEÇEN FİNANSAL TABLOLARIN YATIRIMCILAR VE DİĞER BİRİMLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Finansal tablolarda hile kurbanı genellikle önce yatırımcılar daha sonra bütün ekonomik kalkınma fırsatlarının engellendiği kesimlerdir. Mali tablo dolandırıcılığına karşı strateji ve kontroller bugünün iş ortamının gereğidir. ACFE tarafından yapılan bir

araştırmaya göre 2012 yılında dolandırıcılığa karşı kontrolleri olmayan şirketlerin dolandırıcılık kontrolleri olan şirketlerinden yaklaşık %45 daha büyük dolandırıcılık kayıpları yaşamıştır. Bu nedenle her şirket için hile kontrolleri, özellikle mali tablo dolandırıcılığına yönelik hileyi önleme, inceleme ve cevap verme stratejileri yapması önemlidir (Fido, 2016: 55).

ACFE 2020 Suistimal/Sahtekarlık Raporunda, en fazla finansal kayba neden olan sahtekarlığın yıllık 954 bin dolarla mali tablo usulsüzlüğü olarak öne çıktığı yer almaktadır.

4.2.1. Kurumsal Yatırımcıya Etkisi

Kurumsal yatırımcıların, tüzel kişi tacirler olması nedeniyle kendi kuruluşlarının ilgili birimleri tarafından gerekli finansal analizler yapıldıktan sonra yatırım kararı almaları ile bireysel yatırımcıların risklerini taşımazlar. Halka açık şirketlerin KAP platformunda yayınlanan finansal tabloları, dipnotları ve bağımsız denetim raporları herkes tarafından incelenmeye açıktır. Genel mali tabloların genele açık olarak sundukları bilgiler ilgilenen herkesin anlayacağı şekilde düzenlenmektedir. Bununla birlikte finansal tabloları okumak ve değerlendirmek için en az temel düzeyde eğitim sahibi olmaya bağlıdır.

Finansal okuryazarlık günümüzde kurumsal ve bireysel yatırımcılar için vazgeçilmez bir konu haline gelmiştir. Eğitim stratejisi dört temel işlev üzerine odaklanmaktadır (Gökmen, 212: 91).

- 1-Etkin finansal eğitime erişimi ve farkındalığı artırmak
- 2-Temel finansal yetkinlikleri belirlemek ve bütünleştirmek
- 3-Finansal eğitim alt yapısını geliştirmek
- 4-Etkin uygulamaları belirlemek, iletirmek ve paylaşmak

4.2.2. Bireysel Yatırımcıya Etkisi

Potansiyel yatırımcılar öncelikle yatırım yapmayı planladıkları şirketlerin mali tablolardaki bilgilerin gerçeği yansıtmasını talep ederler. Bu konuda yatırımcıları ikna

edecek araç şüphesiz ki bağımsız denetim raporlarıdır. Yatırımcıların yatırım kararlarını sağlıklı bir şekilde almalarında tarafsız olarak hazırlanmış bağımsız denetim raporları önemli rol üstlenmektedir (Akyel, Karaca, 2005: 244).

Yatırım hiyerarşisindeki temel birim bireysel yatırımcıdır. Sermaye piyasalarının derinliğinin ve likiditesinin artırılması bireysel yatırımcıların fonksiyonunu çok daha önemli kılmıştır. Bireysel yatırımcılar, kendi nam ve hesaplarına yatırım yapan, işlem miktarları göreceli olarak küçük olan yatırımcılardır. Bu yatırımcılar portföy yönetimine daha çok bir hobi olarak başlayan ve profesyonel destek almadan ya da çok az bir destekle fonlarını yönetmeye çalışan yatırımcılardır (Hayta, 2014: 330).

Finansal okuryazarlık, önemli bir gündelik yaşam becerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mali gidişatı anlayabilme, tartışabilme, para ve finansal riskleri etkin bir şekilde yönetebilme ve mali tehlikeleri önleyebilme yeteneği olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin paranın kullanımını ve yönetimi hakkında bilgili bir şekilde değerlendirmede bulunarak etkili kararlar alabilmesi, finansal okuryazarlık faaliyetlerinin etkili bir hale dönüştürülmesine ve geliştirilmesine yardımcı olmak ayrıca bu amaç doğrultusunda çalışmalar yapan kişi ve kuruluşlara destek vermek amacı ile Türkiye’de “Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği” (FODER) kurulmuştur (Baysa, Karaca, 2016: 111).

4.2.3. Bağımsız Denetimden Geçen Finansal Tabloların Yatırımcılara Yeterli Düzeyde Şeffaf Bilgi Sağlamadığının Nedenleri

Yatırım genellikle, gelecek dönemlerde devam edebilecek yarar sağlama bekleşiyle kaynak ayrılması anlamında kullanılmaktadır. Yatırım şirketler tarafından araziye, ekipmana yapılan yatırımları kapsadığı gibi, bireysel yatırımcılar tarafından hisse senedi, tahvil, emtia ya da gayrimenkul gibi yatırım araçlarına yapılan yatırımları da içerir (Mengi, Türkmen, 2013: 31).

Yatırım hilelerine ilişkin çok sayıda kırmızı bayrak bulunmaktadır. Herhangi bir şekilde yatırım yapmak isteyen kişilerin, bu yatırıma karar verirken dikkat etmeleri gereken hususlar şu şekilde sıralanabilir (Mengi, Türkmen, 2013: 33-34):

- 1-Gerçek dışı getiri oranları bulunması, 2-Yatırımların ticari mantık ile uyuşmaması,
- 3-Yatırım kararında hızlı ve erken davranma konusunda baskı yapılması, 4-Herhangi

bir vergisel açıklık veya vergi muafiyeti imkanı bulunduğunun belirtilmesi, 5- İşletmenin geçmişine ilişkin yeterli veri olmaması, 6-İşletmenin iflas ve skandala ilişkin bir geçmişinin olması, 7-İşletmeye ilişkin tahminlerin ve işletmenin finansal haklarına ilişkin iddiaların doğrulanamaması, 8-Projelerin rüşvete dayalı yürümesi, pazarlama sürecinin karmaşıklığı, parası olan kişilere ayrıcalıklar sağlanıyor olması, ülkedeki hukuk kurallarına aykırı olduğu için açıkça konuşulamayan ve yazılı olmayan anlaşmalar bulunması, 9-Mali tabloların hiç denetimden geçmemiş olması ya da hakkında verilmiş olumsuz görüşlerin bulunması, 10-Getiri oranı hesaplanırken oranı çekici hale getirebilmek amacıyla sürekli fiyat artışı bulunduğunu kabul ederek oran hakkında gerçek dışı tahminlerde bulunmak, 11-Yatırımlara ilişkin gerçekleşecek başarının tek bir kişinin bilgi ve deneyimine bağlı olması, 12-Gerçekleştirilen incelemelerin ve yatırımlar için verilen garantilerin yetersiz olması, 13-Başarı için yüksek finansal kaldırıca bağlılık, 14-Ödenmeyen borçlara ilişkin yatırımcının sorumluluklarının bulunması, 15-İş yeni olduğu halde lüks koşullar bulunması, 16-Yatırımcının üstlenmeyi kabul edebileceği risk ile uyumlu olmayan bir yatırım olması, 17-Tüm birikimlerin tek bir yatırıma yönlendirilmesine ilişkin baskı bulunması, 18-Yatırımın paraya dönüştürülmesi veya yatırımdan tamamen çıkılmasının gerçekleştirilememesi, 19-Yatırımcıları bu yatırıma katıldıkları ve anapara yatırdıkları için üzen nedenler bulunması ve geçici sorunları aşabilmek adına yatırıma yönelik ilave para yatırmak zorunda kalmak.

4.3. BAĞIMSIZ DENETİMDE HİLE DENETİMİ YAPILMAMIŞ FİNANSAL TABLOLAR İLE HİLE DENETİMİ YAPILMIŞ FİNANSAL TABLOLARIN KARŞILAŞTIRILDIĞI UYGULAMA ÖRNEĞİ

Hile Denetimi yapılan şirkette;

- 1) Önce üst düzey yönetici tarafından gerçekleştirilen bir yolsuzluk/zimmet (hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma suçu) gerçekleştiriliyor.**
- 2) Üst düzey yöneticinin hileli işlemini gizlemek üzere şirket finans departmanı ve bağımsız denetim şirketi hileli finansal raporlama yapma kararı alıyor.**
- 3) Şirketin yönetim kurulu hakim ortağın ve resmi mercilerin durumu öğrenmemesi için zımni izin veriyor.**

- 4) Pay sahibi olmayan bir yönetim kurulu üyesi tarafından hileli finansal raporlama yapılan yıl ile ilgili olarak birden fazla mali tablo hazırlanması ve bağımsız denetim raporunun bu tablolara göre karma şekilde hazırlandığını fark etmesi üzerine sonuçları kendi tasarrufunda kalmak şartıyla bir hile denetçisinden yönetim kurulu üyesi olarak aldığı riskleri öğrenmek için sınırlı belgeler üzerinden hile denetim raporu talep ediyor.**

ABC Spor Malzemeleri A.Ş. halka açık şirket statüsünde olup payları borsada işlem görmemektedir. Bu nedenle de bağımsız denetimden geçen finansal tabloları kamuya açıklanmamaktadır.

- 1) ABC Spor Malzemeleri A.Ş., 1XX3 yılında Limited Şirket olarak kurulmuştur. Şirketin amaç ve konusu her nevi dokuma her nevi spor araç ve gereçleri her nevi spor kıyafet ve giyim ürünleri.... alımı satımıdır.
- 2) Mayıs 2XX2'de şirket öncelikle sermaye artırımını yapıyor, tür değişikliği ile anonim şirket statüsüne geçiyor, unvan değişikliği yapıyor, meşgale değişikliği yapıyor, işyeri nakli yapıyor, ek işyeri açılışlarını yapıyor.
- 3) Kasım 2XX2'de A.Ş. olarak sermaye artırımını yapıyor. Sermaye artışı kadar Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığının iştiraki oluyor.
- 4) Şubat 2XX3'de bir iştiraki ve onun iştirakleriyle birleşme sözleşmesi yaparak birleşmeyi gerçekleştiriyor.
- 5) Mayıs 2XX3'de A grubu imza yetkisini Finans ve Operasyon Direktörüne ve İnsan Kaynakları ve İdari İşler Direktörüne, B grubu imza yetkisini Perakende Direktörüne, Satış Direktörüne ve Ürün Yönetimi Direktörüne veriyor.
- 6) Mayıs 2XX5'de A grubu imza yetkilisi Finans ve Operasyon Direktörünün imza yetkisi iptal ediliyor.
- 7) Haziran 2XX5'de Finans ve Operasyon Direktörünün, kimseye bilgi vermeden, yetkilerini devretmeden ortadan kaybolduğu, yapılan araştırmada yeni satın aldığı teknesiyle seyahate çıktığı, birçok mal varlığı edindiği, böylelikle zimmetine para geçirdiğinin anlaşıldığı.
 - a. Zimmete geçirilen paranın tutarının tespit edilmesi
 - b. Tespit edilen tutarın Direktörden tahsil edilmesi
 - c. Tahsil edilemediği takdirde adli işlem başlatılması
 - d. Yolsuzluk tespiti için hile denetçisi seçilmesi

- 8) Şirket ortaklarının Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı ana şirketin yolsuzluktan haberinin olmasının olumsuz etkileri düşülerek sürecin adli boyutunun kabul edilmediği.
- 9) Şirketin tüm çabalarına karşın Direktörün izinin bulunamayışı, ana şirketin kamuya açıklama yapmak zorunda olması nedeniyle ana şirkete bilgi verilmemesinde ısrar edilmesi.
- 10) Şirket ortaklarının ana şirket hariç ilke kararlarında anlaşamamaları üzerine hesaplardaki açıkların SPK finansal raporlama ilkeleri çerçevesinde uyumlu hale getirilmesi üzerinde bağımsız denetim şirketi ile de anlaşma yapmaları.
- 11) Pay sahibi olmayan şirket yönetim kurulu üyesinin hukuk dışı işlemden rahatsız olması sonucunda bireysel olarak bir hile denetçisi ile anlaşma yapması.
- 12) Kasım 2XX5'de 2XX4 yılı olağan genel kurulu yapılıyor.
- 13) Yönetim kurulu üyesi, hile denetçisine şirket tarafından hazırlanan 2XX3 yılı finansal tabloların sınırlı elektronik çalışma kağıtlarını, bağımsız denetim şirketi tarafından yapılan hesap kontrol çalışmalarını, şirketin finansal tablolarının ve dipnotlarının yer aldığı bağımsız denetim raporunu, 2XX4 yılı bağımsız denetim raporunu incelenmesi için sundu.
- 14) Yönetim kurulu üyesi, 2XX3 yılı finansal tablolarının birçok şekilde hazırlandığını, tablolar arasında farklar olduğunu, ihraç nedeniyle 2XX2 yılı finansal tablolarının yeniden bağımsız denetimden geçtiğini ancak 2XX3 yılı finansal tabloları için yeniden bağımsız denetim yapılmadığı bilgisini paylaştı.
- 15) Yönetim kurulu üyesi 2XX4 yılı finansal tablolar, dipnotları ve bağımsız denetim raporunda 2XX2 ve 2XX3 yılı verilerinin de yer aldığını. 2XX2 yılı yeniden denetlendiği için aynı bilgilere sahip olduğunu, ancak 2XX3 yılı finansal tablolarının bağımsız denetim şirketinin imzalı denetim raporunun ekindeki tablo kalemlerinde farklı rakamların olduğunu, bu durumunda denetlenmesini istediğini bildirdi.
- 16) Hile denetçisine finansal tablolar, dipnotları, bağımsız denetim raporları dışında belge veremeyeceğini bildiren yönetim kurulu üyesi, yaklaşık 1 milyon liranın şirket varlığından alındığını tahmin ettiğini, kayıt dışı açığa satışlardan kendi uhdesine geçirdiği, bu durumun (kayıt dışı mal satışlarının) ana ortak ve resmi merciler tarafından öğrenilmemesi gerektiği, bağımsız denetim şirketi denetçileri tarafından gerekli düzenlemelerin yapıldığını, mevcut belgeler üzerinden hile denetimi yapılması üzerine bireysel sözleşme yapmayı kabul ettiğini.

17) Hile Denetim Raporu sonuç değerlendirmesinin kendi tasarrufunda kalacağı, yönetim kuruluna ve genel kurula götürüp götürmeyeceği ve adli merci bildirimini yapıp yapmayacağı hususlarında görüş talep etmediğinin açıklığa kavuşması hususu.

ABC Spor Malzemeleri A.Ş. tevdi edilen inceleme belgeleri;

- 1) 2XX3 yılı finansal tabloların excel çalışma dosyası
- 2) 2XX3 yılı bağımsız denetim raporu
- 3) 2XX4 yılı bağımsız denetim raporu (2XX3 yılı bilgileri farklı)

ABC Spor Malzemeleri A.Ş. İTO ve TTSG araştırmaları belgeleri;

- 4) İTO firma detayları belgesi
- 5) TTSG şirket sicil gazeteleri, üzerinde inceleme yapılması.

4.3.1. İTO Firma Detayları Belgesi

Şirketin kuruluş, iştiğal, tür değişikliği, sermaye değişikliği, birleşme, ihraç, imza yetki belgeleri tarih ve kısa açıklamaları incelendi.

4.3.2. TTSG Şirkete Ait Kararlar

Şirketin ilgili olan sicil gazeteleri incelendi.

4.3.3. Şirketin 2XX3 ve 2XX4 Yılları Bağımsız Denetim Raporları

Şirketin 2XX4 yılı bağımsız denetim raporu eki incelenen finansal raporları şu şekildedir;

Tablo 4 1:31 ARALIK 2XX4 TARİHİ İTİBARIYLA FİNANSAL DURUM TABLOSU:

(Tüm tutarlar Türk Lirası (“TL”) olarak gösterilmiştir.)

| | Dipnot Referans ları | Bağımsız Denetimde n Geçmiş 31 Aralık 2XX4 | Bağımsız Denetimde n Geçmiş 31 Aralık 2XX3 | Bağımsız Denetimde n Geçmiş(*) 31 Aralık 2XX2 |
|---|----------------------------|--|--|--|
| VARLIKLAR | | | | |
| Dönen Varlıklar | | 86,364,536 | 80,280,760 | 71,343,273 |
| Nakit ve Nakit Benzerleri | 3 | 677,727 | 673,222 | 5,504,855 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Alacaklar | 5 | 39,177,557 | 32,829,760 | 33,035,456 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar | 6 | 260,671 | 234,358 | 166,001 |
| Stoklar | 7 | 42,985,593 | 42,763,788 | 30,791,114 |
| Peşin Ödenmiş Giderler | 7 | 2,225,679 | 1,321,626 | 176,816 |
| Diğer Dönen Varlıklar | 12 | 1,024,781 | 1,632,151 | 1,167,008 |
| Cari Dönem Vergisiyle İlgili Varlıklar | | 12,528 | 825,855 | 502,023 |
| Duran Varlıklar | | 7,990,396 | 7,238,156 | 7,238,156 |
| Peşin Ödenmiş Giderler | | 165,154 | -- | -- |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar | 6 | 161,407 | 34,730 | 2,232 |
| Maddi Duran Varlıklar | 8 | 6,561,678 | 6,642,418 | 3,361,317 |
| Maddi Olmayan Duran Varlıklar | 9 | 347,297 | 262,001 | 96,012 |
| Ertelenmiş Vergi Varlığı | 20 | 754,860 | 299,007 | 924,198 |
| TOPLAM VARLIKLAR | | 93,958,400 | 87,518,916 | 75,727,012 |

(*) Yeniden düzenlenmiştir. Detaylar için Not 2.2'ye bakınız.

(Tüm tutarlar Türk Lirası (“TL”) olarak gösterilmiştir.)

| | | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş (*) |
|---|-------------------------------------|---|---|---|
| | Dipnot Referansl arı | 31 Aralık | 31 Aralık | 31 Aralık |
| KAYNAKLAR | | 2XX4 | 2XX3 | 2XX2 |
| Kısa Vadeli Yükümlülükler | | 56,411,824 | 49,305,153 | 57,937,699 |
| Kısa Vadeli Borçlanmalar | 4 | 21,672,326 | 6,685,433 | 32,676,177 |
| Uzun Vadeli Borçlanmaların Kısa Vadeli Kısımları | 4 | 12,889,393 | 13,865,652 | - |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borçlar | 5 | 18,061,744 | 25,780,033 | 21,858,456 |
| Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar | 11 | 1,008,692 | 1,006,406 | 8,928 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Borçlar | 6 | 1,502,117 | 598,480 | 684,254 |
| Kısa Vadeli Karşılıklar | | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Kısa Vadeli Karşılıklar | 11 | 340,587 | 449,173 | 285,784 |
| - Diğer Kısa Vadeli Karşılıklar | 10 | 169,438 | 411,293 | 590,889 |
| Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler | 12 | 767,527 | 838,383 | 1,833,841 |
| Uzun Vadeli Yükümlülükler | | 32,493,250 | 40,057,507 | 20,581,038 |
| Uzun Vadeli Borçlanmalar | 4 | 29,736,553 | 38,232,778 | 17,466,825 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borçlar | 5 | 1,881,678 | 1,148,649 | 1,798,521 |
| Uzun Vadeli Karşılıklar | | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Uzun Vadeli Karşılıklar | 11 | 875,019 | 676,080 | 1,315,691 |
| ÖZKAYNAKLAR | | 4,166,982 | (1,843,744) | (2,791,705) |
| Ana Ortaklığa Ait Özkaynaklar | | 4,166,982 | (1,843,744) | (3,206,401) |
| Ödenmiş Sermaye | 13 | 24,531,299 | 17,031,299 | 15,001,000 |
| Sermaye Düzeltme Farkları | 13 | 102,899 | 102,899 | - |
| Kar veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Giderler | | | | |
| - Tanımlanmış Fayda Planları Yeniden Ölçüm Kayıpları | | (396,538) | (116,495) | - |
| Emisyon primi | 13 | 2,250,000 | - | - |
| Karşılıklı İştirak Sermaye Düzeltmesi | 13 | (37,608,279) | (37,608,279) | (37,608,279) |
| Kardan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler | 13 | 111,562 | 111,562 | 111,562 |
| Geçmiş Yıllar Karları | 13 | 18,635,270 | 17,950,203 | 18,880,569 |
| Dönem Karı | | (3,459,231) | 685,067 | 408,720 |
| Kontrol Gücü Olmayan Paylar | 13 | - | - | - |
| TOPLAM KAYNAKLAR | | 93,072,056 | 87,518,916 | 75,727,032 |

Tablo 4 2:31 ARALIK 2XX4 TARİHİNDE SONA EREN YILA AİT KAR VEYA ZARAR VE**DİĞER KAPSAMLI GELİR TABLOSU**

(Tüm tutarlar Türk Lirası ("TL") olarak gösterilmiştir.)

| | Dipnot Referansları | Bağımsız Denetimden Geçmiş 1 Ocak-31 Aralık 2XX4 | Bağımsız Denetimden Geçmiş 1 Ocak-31 Aralık 2XX3 | Bağımsız Denetimden Geçmiş (*) 1 Ocak-31 Aralık 2XX2 |
|---|---------------------|--|--|--|
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER | | | | |
| Satış Gelirleri | 14 | 129,458,572 | 108,012,773 | 108,311,612 |
| Satışların Maliyeti | 14 | (83,776,521) | (68,289,325) | (70,769,773) |
| BRÜT KAR | | 45,682,051 | 39,723,448 | 37,514, 839 |
| Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri | 15 | (36,468,219) | (28,158,907) | (17,013,225) |
| Genel Yönetim Giderleri | 15 | (4,259,116) | (6,432,700) | (10,491,060) |
| Diğer Faaliyet Gelirleri | 17 | 4,691,169 | 3,073,062 | 3,768,043 |
| Diğer Faaliyet Giderleri | 17 | (3,471,456) | (1,293,263) | (5,155,601) |
| Yatırım Faaliyetlerinden Gelirler | 17 | 82,275 | | |
| FAALİYET KARI | | 6,256,703 | 6,911,640 | 8,622,996 |
| Finansal Gelirler | 18 | 85,226 | 490,662 | 379,914 |
| Finansman Giderleri (-) | 19 | (7,590,239) | (6,157,767) | (6,802,320) |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ DÖNEM KARI | | (1,248,310) | 1,244,535 | 2,200, 590 |
| Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gideri/(Geliri) | | (76,413) | (559,468) | (1,394,153) |
| Dönem Vergi Gideri | 20 | -- | - | (1,695,480) |
| Ertelenmiş Vergi Gideri/(Geliri) | 20 | (76,413) | (559,468) | (301,727) |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI | | (1,324,723) | 685,067 | 806,437 |
| Dönem karının dağılımı | | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | | 29,075 |
| Ana ortaklık payları | | (1,324,723) | 685,067 | 777,362 |
| | | (1,324,723) | 685,067 | 806,437 |
| Hisse başına kazanç | 21 | (0.065) | 0.0402 | 0.0538 |
| Diğer kapsamlı gelir/(gider): | | | | |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacaklar | | | | |
| Tanımlanmış fayda planları yeniden ölçüm kazançları/(kayıpları) | 11 | (350,054) | 328,617 | 478,038 |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacak diğer kapsamlı gelir kalemlerine ilişkin ertelenmiş vergi (giderleri)/gelirleri | 20 | 70,011 | (65,723) | (95,608) |
| DİĞER KAPSAMLI GELİR/(GİDER) | | (280,043) | 262,894 | (382,430) |
| TOPLAM KAPSAMLI GELİR | | (1,604,766) | 947,961 | 424,007 |
| Toplam kapsamlı gelirin dağılımı | | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | | 15,287 |
| Ana ortaklık payları | | (1,604,766) | 947,961 | 408,720 |

4.3.4. 2XX3 Yılı Bağımsız Denetim Raporu

Tablo 4 3: 31 ARALIK 2XX3 TARİHİ İTİBARIYLA FİNANSAL DURUM TABLOSU:

(Tüm tutarlar Türk Lirası (“TL”) olarak gösterilmiştir.)

| | Dipnot Referansları | Bağımsız Denetimden Geçmiş 31 Aralık 2XX3 | Bağımsız Denetimden Geçmiş(*) 31 Aralık 2XX2 |
|-------------------------------|--------------------------------|--|---|
| VARLIKLAR | | | |
| Dönen Varlıklar | | 80,280,760 | 71,343,273 |
| Nakit ve Nakit Benzerleri | 3 | 673,222 | 5,504,855 |
| Ticari Alacaklar | 5 | 32,829,760 | 33,035,456 |
| Diğer Alacaklar | 6 | 234,358 | 166,001 |
| Stoklar | 7 | 42,763,788 | 30,791,114 |
| Peşin Ödenmiş Giderler | 7 | 1,321,626 | 709,213 |
| Diğer Dönen Varlıklar | 12 | 2,458,006 | 1,136,634 |
| Duran Varlıklar | | 7,238,156 | 4,383,759 |
| Diğer Alacaklar | 6 | 34,729 | 2,232 |
| Maddi Duran Varlıklar | 8 | 6,642,419 | 3,361,317 |
| Maddi Olmayan Duran Varlıklar | 9 | 262,001 | 96,012 |
| Ertelenmiş Vergi Varlığı | 20 | 299,007 | 924,198 |
| TOPLAM VARLIKLAR | | 87,518,916 | 75,727,032 |

(*) Yeniden düzenlenmiştir. Detaylar için Not 2.2'ye bakınız.

(Tüm tutarlar Türk Lirası (“TL”) olarak gösterilmiştir.)

| | | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş (*) |
|---|---------------------|---|---|
| | Dipnot | 31 Aralık | 31 Aralık |
| KAYNAKLAR | Referansları | 2XX3 | 2XX2 |
| Kısa Vadeli Yükümlülükler | | 49,305,153 | 57,937,699 |
| Kısa Vadeli Borçlanmalar | 4 | 6,685,433 | 27,883,768 |
| Uzun Vadeli Borçlanmaların Kısa Vadeli Kısımları | 4 | 13,865,652 | 4,792,409 |
| Ticari Borçlar | 5 | 25,717,483 | 21,858,456 |
| Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar | 11 | 739,256 | 7,754 |
| Diğer Borçlar | 6 | 598,480 | 676,500 |
| Dönem Karı Vergi Yükümlülüğü | 20 | | 416,040 |
| Kısa Vadeli Karşılıklar | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Kısa Vadeli Karşılıklar | 11 | 449,173 | 285,784 |
| - Diğer Kısa Vadeli Karşılıklar | 10 | 411,293 | 590,889 |
| Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler | 12 | 838,383 | 1,426,099 |
| Uzun Vadeli Yükümlülükler | | 40,057,507 | 20,581,038 |
| Uzun Vadeli Borçlanmalar | 4 | 38,232,778 | 17,466,825 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borçlar | 5 | 1,148,649 | 1,798,522 |
| Uzun Vadeli Karşılıklar | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Uzun Vadeli Karşılıklar | 11 | 676,080 | 1,315,691 |
| ÖZKAYNAKLAR | | (1,843,744) | (2,791,705) |
| Ana Ortaklığa Ait Özkaynaklar | | (1,843,744) | (3,206,401) |
| Ödenmiş Sermaye | 13 | 17,031,299 | 15,001,000 |
| Sermaye Düzeltme Farkları | 13 | 102,899 | - |
| Kar veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Değer Kapsamında Giderler | | | |
| - Tanımlanmış Fayda Planları Yeniden Ölçüm Kayıpları | | (116,495) | (365,601) |
| Diğer Yedekler | 13 | (37,608,279) | (37,608,279) |
| Kardan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler | 13 | 111,562 | 111,562 |
| Geçmiş Yıllar Karları | 13 | 17,950,203 | 18,877,555 |
| Dönem Karı | | 685,067 | 777,362 |
| Kontrol Gücü Olmayan Paylar | 13 | - | 414,696 |
| TOPLAM KAYNAKLAR | | 87,518,916 | 75,727,032 |

Tablo 4 4: 31 ARALIK 2XX3 TARİHİNDE SONA EREN YILA AİT KAR VEYA ZARAR VE**DİĞER KAPSAMLI GELİR TABLOSU**

(Tüm tutarlar Türk Lirası ("TL") olarak gösterilmiştir.)

| | Dipnot Referansları | Bağımsız Denetimden Geçmiş 1 Ocak- 31 Aralık 2XX3 | Bağımsız Denetimden Geçmiş (*) 1 Ocak- 31 Aralık 2XX2 |
|---|------------------------|--|--|
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER | | | |
| Satış Gelirleri | 14 | 108,012,773 | 108,311,612 |
| Satışların Maliyeti | 14 | (68,289,325) | (70,796,773) |
| BRÜT KAR | | 39,723,448 | 37,514, 839 |
| Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri | 15 | (23,568,975) | (17,013,225) |
| Genel Yönetim Giderleri | 15 | (11,022,632) | (10,491,060) |
| Diğer Faaliyet Gelirleri | 17 | 2,594,742 | 3,768,043 |
| Diğer Faaliyet Giderleri | 17 | (1,043,339) | (5,155,601) |
| FAALİYET KARI | | 6,683,244 | 8,622,996 |
| Finansal Gelirler | 18 | 968,982 | 379,914 |
| Finansman Giderleri (-) | 19 | (6,407,691) | (6,802,320) |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ DÖNEM KARI | | 1,244,535 | 2,200, 590 |
| Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gideri/(Geliri) | | (559,468) | (1,394,153) |
| Dönem Vergi Gideri | 20 | - | (1,695,480) |
| Ertelenmiş Vergi Gideri/(Geliri) | 20 | (559,468) | 301,727 |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI | | 685,067 | 806,437 |
| Dönem karının dağılımı | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | 29,075 |
| Ana ortaklık payları | | 685,067 | 777,362 |
| | | 685,067 | 806,437 |
| Hisse başına kazanç | 21 | 0.0402 | 0.0538 |
| Diğer kapsamlı gelir/(gider): | | | |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacaklar | | | |
| Tanımlanmış fayda planları yeniden ölçüm kazançları/(kayıpları) | 11 | 328,617 | (478,038) |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacak diğer kapsamlı gelir kalemlerine ilişkin ertelenmiş vergi (giderleri)/gelirleri | 20 | (65,723) | 95,608 |
| DİĞER KAPSAMLI GELİR/(GİDER) | | 262,894 | (382,430) |
| TOPLAM KAPSAMLI GELİR | | 947,961 | 424,007 |
| Toplam kapsamlı gelirin dağılımı | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | 15,287 |
| Ana ortaklık payları | | 947,961 | 408,720 |

(*) Yeniden düzenlenmiştir. Detaylar için Not 2.2'ye bakınız.

4.3.5. Hile Tespiti İçin Kullanılan Denetim Teknikleri

1) Hile Denetimi yapılması talep edilen konunun beyaz yaka suçlarından olması, hileli finansal raporlama tekniklerinin uygulama kontrolleri kısıtlar nedeniyle mevcut finansal tablo incelemesi nedeniyle;

- Finansal Analiz Teknikleri
- Çapraz Denetim Tekniği
- Analitik İnceleme Tekniği

Çalışmalarının birlikte yürütülmesi planlanmıştır.

2) Alınan bilgiler ışığında hileli finansal raporlama dışında yaratıcı muhasebe tekniklerinin de uygulandığı tahmin edilerek plana dahil edildi.

3) Hile denetim teknikleri aşamasından önce muhasebe hesap denetim tekniklerinden hareketle 2XX3 ve 2XX4 yıllarına ait bağımsız denetim raporlarının ekleri olan finansal tabloların gözden geçirilmesi planlandı.

4) Gözden geçirme tekniği sonrasında 2XX3 ve 2XX4 bağımsız denetim raporları ekleri finansal tabloların 2XX2 ve 2XX3 yıllarına ait verilerin 2 ayrı denetim raporunda rakam bazında farkların olup olmadığı yönünde tablo hesap grupları ve kalemlerinin kontrol edilmesi planlandı.

5) 2XX3 ve 2XX4 bağımsız denetim raporları ekleri finansal tabloların dipnotları ile uyumlu olup olmadığı yönünde kontrol planlandı.

6) 2XX3 ve 2XX4 bağımsız denetim raporları ekleri finansal tabloların dipnotları ile şirket tarafından hazırlanan finansal tablo ve dipnotlarının excel çalışma kağıtları ile karşılaştırılması planlandı.

4.3.6. 2XX2 Yılı Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu Hesap Kontrolü

2XX2 yılı finansal tablolarının ihraç nedeniyle ana ortaklık konsolide raporlama nedeniyle bağımsız denetçi tarafından yeniden düzenlendiği tablo başlıklarında uyarı verilerek not halinde sunulduğu görüldü. 2XX2 yılı tablolarının bağımsız denetim geçmiş olması ve 2XX3 rapor döneminde yeniden düzenlendiği bağımsız denetim raporunda kayıt altına alındığından dolayı birden fazla denetime tabi tutulan 2XX2

dönemi için zaman bütçesinde önce kısıtlı yer verildi. Ancak, finansal tabloların hesapları gözden geçirilirken farklılıklara rastlanması, yeniden hesaplama tekniği kullanıldığında grup toplamalarının farklı olduğunun tespit edilmesi üzerine 2XX2 yılı finansal tablolarının hem 2XX3 hem de 2XX4 bağımsız denetimden geçmiş şekliyle karşılaştırılması ve tabloların rakam kontrolleri yapılması gerekmiştir.

2XX2 Finansal Durum Tablosunun VARLIKLAR bölümünde hesap kalemleri aynı kalmak üzere grup toplamalarında kasıtlı olarak yanıltıcı tutar yazıldığı özellikle Duran Varlıkları 2XX4 dönem raporunda 2XX3 dönem raporundan daha fazla gösterme eğiliminde oldukları tespit edildi. Bağımsız Denetim Rapor dipnotları ile şirket dipnot çalışma kağıtlarının uyumlu olduğu görüldü. 2XX4 yılı bağımsız denetim raporunda 2XX2 yılı VARLIKLAR bölümü içinde yer alan Duran Varlık grubunu 2.854.397 TL tutarında fazla göstermiş olup, Toplam Aktifleri 75.727.012 şeklinde beyan ederken Toplam Pasifleri 75.727.032 şeklinde beyan ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 4 5:

| | | | HESAP KONTROLÜ | | HESAP KONTROLÜ |
|---|--------------|--------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|-------------------------------------|
| | | 2XX4 | 2XX4 | 2XX3 | 2XX3 |
| | | RAPORUNDA | RAPORUNDA | RAPORUNDA | RAPORUNDA |
| | | Bağımsız Denetimden Geçmiş(Yeni den) | Bağımsız Denetimden Geçmiş(Yeniden) | Bağımsız Denetimden Geçmiş(Yeni den) | Bağımsız Denetimden Geçmiş(Yeniden) |
| | Dipnot | 31.Ara | 31.Ara | 31.Ara | 31.Ara |
| | Referansları | 2XX2 | 2XX2 | 2XX2 | 2XX2 |
| VARLIKLAR | | | | | |
| Dönen Varlıklar | | | | | |
| | | 71.343.273 | 71.343.273 | 71.343.273 | 71.343.273 |
| Nakit ve Nakit Benzerleri | 3 | 5.504.855 | 5.504.855 | 5.504.855 | 5.504.855 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Alacaklar | 5 | 33.035.456 | 33.035.456 | 33.035.456 | 33.035.456 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar | 6 | 166.001 | 166.001 | 166.001 | 166.001 |
| Stoklar | 7 | 30.791.114 | 30.791.114 | 30.791.114 | 30.791.114 |
| Peşin Ödenmiş Giderler | 7 | 176.816 | 176.816 | 709.213 | 709.213 |
| Diğer Dönen Varlıklar | 12 | 1.167.008 | 1.167.008 | 1.136.634 | 1.136.634 |
| Cari Dönem Vergisiyle İlgili Varlıklar | | 502.023 | 502.023 | 0 | 0 |
| Duran Varlıklar | | | | | |
| | | 7.238.156 | 4.383.759 | 4.383.759 | 4.383.759 |
| Peşin Ödenmiş Giderler | | 0 | 0 | 0 | 0 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar | 6 | 2.232 | 2.232 | 2.232 | 2.232 |
| Maddi Duran Varlıklar | 8 | 3.361.317 | 3.361.317 | 3.361.317 | 3.361.317 |
| Maddi Olmayan Duran Varlıklar | 9 | 96.012 | 96.012 | 96.012 | 96.012 |
| Ertelenmiş Vergi Varlığı | 20 | 924.198 | 924.198 | 924.198 | 924.198 |
| TOPLAM VARLIKLAR | | 75.727.012 | 75.727.032 | 75.727.032 | 75.727.032 |

XXXX hesap kalemleri ile grup toplamı kontrolü doğru

XXXX hesap kalemleri ile grup toplamı kontrolü yanlış

Finansal Durum Tablosunun Kaynaklar bölümünde, kısa vadeli yükümlülüklerin hesap kaleminde eksiltme yapılmasına karşın aynı grup toplamının beyan edildiği tespit edildi. Özkaynak grubunda, geçmiş yıllar karları, dönem karı ve kontrol gücü olmayan paylar hesaplarında yanıltıcı bilgi ve eksik hesap kullanıldığı tespit edildi. Toplam Kaynakların gerçekte 414.093 TL eksik beyan edildiği tespit edildi. Bazı grup toplamlarında (+/- 1) farklar görüldü. 2XX3 bağımsız denetim raporunda beyan edilen grup ve bölüm toplamı aynı kalmak üzere hesap kalemlerinde farklı ve eksik beyan yapılarak hileli işlem yapılmıştır.

Tablo 4 6:

| | | HESAP KONTROLÜ | | HESAP KONTROLÜ | |
|---|--------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| | | 2XX4 | 2XX4 | 2XX3 | 2XX3 |
| | | RAPORUNDA | RAPORUNDA | RAPORUNDA | RAPORUNDA |
| | | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş |
| | Dipnot | 31.Ara | 31.Ara | 31.Ara | 31.Ara |
| | Referansları | 2XX2 | 2XX2 | 2XX2 | 2XX2 |
| KAYNAKLAR | | | | | |
| Kısa Vadeli Yükümlülükler | | 57.937.699 | 57.938.329 | 57.937.699 | 57.937.699 |
| Kısa Vadeli Borçlanmalar | 4 | 32.676.177 | 32.676.177 | 27.883.768 | 27.883.768 |
| Uzun Vadeli Borçlanmaların Kısa Vadeli Kısımları | 4 | 0 | 0 | 4.792.409 | 4.792.409 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borçlar | 5 | 21.858.456 | 21.858.456 | 21.858.456 | 21.858.456 |
| Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar | 11 | 8.928 | 8.928 | 7.754 | 7.754 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Borçlar | 6 | 684.254 | 684.254 | 676.500 | 676.500 |
| Dönem Karı Vergi Yükümlülüğü | 20 | | | 416.040 | 416.040 |
| Kısa Vadeli Karşılıklar | | | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Kısa Vade | 11 | 285.784 | 285.784 | 285.784 | 285.784 |
| - Diğer Kısa Vadeli Karşılıklar | 10 | 590.889 | 590.889 | 590.889 | 590.889 |
| Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler | 12 | 1.833.841 | 1.833.841 | 1.426.099 | 1.426.099 |
| Uzun Vadeli Yükümlülükler | | 20.581.038 | 20.581.038 | 20.581.038 | 20.581.038 |
| Uzun Vadeli Borçlanmalar | 4 | 17.466.825 | 17.466.825 | 17.466.825 | 17.466.825 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borçlar | 5 | 1.798.521 | 1.798.521 | 1.798.521 | 1.798.521 |
| Uzun Vadeli Karşılıklar | | | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Uzun Vade | 11 | 1.315.691 | 1.315.691 | 1.315.691 | 1.315.691 |
| ÖZKAYNAKLAR | | -2.791.705 | -3.206.428 | -2.791.705 | -2.791.705 |
| Ana Ortaklığa Ait Özkaynaklar | | -3.206.401 | -3.206.428 | -3.206.401 | -3.206.401 |
| Ödenmiş Sermaye | 13 | 15.001.000 | 15.001.000 | 15.001.000 | 15.001.000 |
| Sermaye Düzeltme Farkları | 13 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Kar veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Giderler | | | | | |
| - Tanımlanmış Fayda Planları Yeniden Ölçüm Kayıpları | | 0 | 0 | -365.601 | -365.601 |
| Emisyon primi | 13 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Karşılıklı İştirak Sermaye Düzeltmesi | 13 | -37.608.279 | -37.608.279 | -37.608.279 | -37.608.279 |
| Kardan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler | 13 | 111.562 | 111.562 | 111.562 | 111.562 |
| Geçmiş Yıllar Karları | 13 | 18.880.569 | 18.880.569 | 18.877.555 | 18.877.555 |
| Dönem Karı | | 408.720 | 408.720 | 777.362 | 777.362 |
| Kontrol Gücü Olmayan Paylar | 13 | 0 | 0 | 414.696 | 414.696 |
| TOPLAM KAYNAKLAR | | 75.727.032 | 75.312.939 | 75.727.032 | 75.727.032 |

Tablo 4 7: 2XX2 KAR VEYA ZARAR VE DİĞER KAPSAMLI GELİR TABLOSU

| | Dipnot Referansları | 2XX4 | | 2XX3 | |
|--|---------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|----------------------------|
| | | RAPORUNDA | | RAPORUNDA | |
| | | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş |
| | | 31.Ara | 31.Ara | 31.Ara | 31.Ara |
| | | 2XX2 | 2XX2 | 2XX2 | 2XX2 |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER | | | | | |
| Satış Gelirleri | 14 | 108.311.612 | 108.311.612 | 108.311.612 | 108.311.612 |
| Satışların Maliyeti | 14 | -70.769.773 | -70.769.773 | -70.796.773 | -70.796.773 |
| BRÜT KAR | | 37.514.839 | 37.541.839 | 37.514.839 | 37.514.839 |
| Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri | 15 | -17.013.225 | -17.013.225 | -17.013.225 | -17.013.225 |
| Genel Yönetim Giderleri | 15 | -10.491.060 | -10.491.060 | -10.491.060 | -10.491.060 |
| Diğer Faaliyet Gelirleri | 17 | 3.768.043 | 3.768.043 | 3.768.043 | 3.768.043 |
| Diğer Faaliyet Giderleri | 17 | -5.155.601 | -5.155.601 | -5.155.601 | -5.155.601 |
| Yatırım Faaliyetlerinden Gelirler | 17 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| FAALİYET KARI | | 8.622.996 | 8.649.996 | 8.622.996 | 8.622.996 |
| Finansal Gelirler | 18 | 379.914 | 379.914 | 379.914 | 379.914 |
| Finansman Giderleri (-) | 19 | -6.802.320 | -6.802.320 | -6.802.320 | -6.802.320 |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ DÖNEM KARI | | 2.200.590 | 2.227.590 | 2.200.590 | 2.200.590 |
| Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gideri/(Geliri) | | -1.394.153 | -1.997.207 | -1.394.153 | -1.394.153 |
| Dönem Vergi Gideri | 20 | -1.695.480 | -1.695.480 | -1.695.480 | -1.695.480 |
| Ertelenmiş Vergi Gideri/(Geliri) | 20 | -301.727 | -301.727 | 301.327 | 301.327 |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI | | 806.437 | 230.383 | 806.437 | 806.437 |
| Dönem karının dağılımı | | | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | 29.075 | 29.075 | 29.075 | 29.075 |
| Ana ortaklık payları | | 777.362 | 777.362 | 777.362 | 777.362 |
| | | 806.437 | 806.437 | 806.437 | 806.437 |
| Hisse başına kazanç | 21 | 0.0538 | 0.0538 | 0.0538 | 0.0538 |
| Diğer kapsamlı gelir/(gider): | | | | | |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacaklar | | | | | |
| Tanımlanmış fayda planları yeniden ölçüm kazançları/(kayıpları) | 11 | 478.038 | 478.038 | -478.038 | -478.038 |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacak diğer kapsamlı gelir/(gider) | 20 | -95.608 | -95.608 | 95.608 | 95.608 |
| DİĞER KAPSAMLI GELİR/(GİDER) | | -382.430 | -382.430 | -382.430 | -382.430 |
| TOPLAM KAPSAMLI GELİR | | 424.007 | 424.007 | 424.007 | 424.007 |
| Toplam kapsamlı gelirin dağılımı | | | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | 15.287 | 15.287 | 15.287 | 15.287 |
| Ana ortaklık payları | | 408.720 | 408.720 | 408.720 | 408.720 |

2XX2 yılı finansal tablolarının iki kez bağımsız denetimden geçtiği beyanı ile 2XX3 ve 2XX4 yıllarındaki raporlarda farklı hesap kalemleri, hesap kalemlerinin farklı tutarlarda olması, hesap grup toplamalarının farklı olması dolayısıyla gerçeği yansıtmadığı tespit edilmiştir. Gelir Tablosu grupları içerisinde yer alan (+) pozitif rakamları (-) negatif formda beyan ederek gerçekte tüm hesaplamaları gerçek dışı hale

getirilmiştir. Grup toplamlarını ise eski şeklinde bırakmıştır. Dönem karını 576.054 TL azaltmıştır.

4.3.7. 2XX3 Yılı Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu Hesap Kontrolü

Tablo 4 8: 2XX3 yılına ait 3 ayrı finansal tablo seti bulunmaktadır.

| | | 1 | 2 | 3 |
|---|--------------|----------------------------------|----------------------------------|----------------------------------|
| | | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş | Bağımsız Denetimden Geçmiş |
| | Dipnot | 31.Ara | 31.Ara | 31.Ara |
| | Referansları | 2XX3 | 2XX3 | 2XX3 |
| S ÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER | | | | |
| Satış Gelirleri | 14 | 108.012.773 | 108.012.773 | 108.012.773 |
| Satışların Maliyeti | 14 | -68.289.325 | -68.289.325 | -68.289.325 |
| BRÜT KAR | | 39.723.448 | 39.723.448 | 39.723.448 |
| Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri | 15 | -18.394.436 | -28.158.907 | -23.568.975 |
| Genel Yönetim Giderleri | 15 | -16.197.171 | -6.432.700 | -11.022.632 |
| Diğer Faaliyet Gelirleri | 17 | 2.564.849 | 3.073.062 | 2.594.742 |
| Diğer Faaliyet Giderleri | 17 | -1.034.470 | -1.293.263 | -1.043.339 |
| Yatırım Faaliyetlerinden Gelirler | 17 | | | |
| FAALİYET KARI | | 6.662.220 | 6.911.640 | 6.683.244 |
| Finansal Gelirler | 18 | 490.662 | 490.662 | 968.982 |
| Finansman Giderleri (-) | 19 | -6.157.767 | -6.157.767 | -6.407.691 |
| S ÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ DÖNEM KARI | | 1.244.535 | 1.244.535 | 1.244.535 |
| Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gideri/(Geliri) | | -559.468 | -559.468 | -559.468 |
| Dönem Vergi Gideri | 20 | 0 | 0 | 0 |
| Ertelenmiş Vergi Gideri/(Geliri) | 20 | -559.468 | -559.468 | -559.468 |
| S ÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI | | 685.067 | 685.067 | 685.067 |
| Dönem karının dağılımı | | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | | |
| Ana ortaklık payları | | 685.067 | 685.067 | 685.067 |
| | | 685.067 | 685.067 | 685.067 |
| Hisse başına kazanç | 21 | 0.0402 | 0.0402 | 0.0402 |
| Diğer kapsamlı gelir/(gider): | | | | |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacaklar | | | | |
| Tanımlanmış fayda planları yeniden ölçün | 11 | 328.617 | 328.617 | 328.617 |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmay; | 20 | -65.723 | -65.723 | -65.723 |
| DIĞER KAPSAMLI GELİR/(GİDER) | | 262.894 | 262.894 | 262.894 |
| TOPLAM KAPSAMLI GELİR | | 947.961 | 947.961 | 947.961 |
| Toplam kapsamlı gelirin dağılımı | | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | | |
| Ana ortaklık payları | | 947.961 | 947.961 | 947.961 |

Finansal Durum Tablolarına çalışmanın sınırlarını aşmasından dolayı yer verilmemiştir. SPK kayıtlı olan ancak payları borsada işlem görmeyen şirketlerin solo finansal tablolarının gerçeği yansıtmadığı görüşü kuvvet kazanmaktadır. 2XX3 gelir tablosu 3 ayrı formatta düzenlenmesine karşın brüt karının aynı olduğu, faaliyet giderleri hesapları üzerinde rakam oynamaları yapılarak Faaliyet Karlarının farklı olduğu, vergi öncesi dönem karı, dönem karı aynı tutularak Hisse Başına Kazanç oranının sabitleştirildiği ve toplam kapsamlı gelirin de sabit olduğu tespit edilmiştir.

2XX3 yılına ait finansal tabloların 3 ayrı içerikte ancak değişen faaliyet karının olabilecek doğru formatı tespiti için, şirket dipnot çalışma kağıtları ile bağımsız denetim raporu dipnotları karşılaştırıldı. Bazı hesapların bağımsız denetim raporu eki tablo ve dipnota aynı şekilde alındığı, bazılarının değiştirildiği, bazılarının ise dipnotlara doğrudan alınarak rapor tablolarında farklı beyan edildiği tespit edildi. Özellikle Personele Borçlar hesabının şirket dipnot çalışma kağıtlarında ve rapor dipnotunda 739.256 TL tutar olarak yer almasına karşın bağımsız denetim rapor tablosunda 267.150 TL fazlası ile 1.006.406 TL olarak beyan edildiği tespit edildi.

Bu şekilde yapılan çalışmalarda bağımsız denetim şirketi denetçilerinin sorumluluğu mevcuttur. Zira hem şirket tarafından hazırlanan çalışma kağıtlarında hem de denetim raporu dipnotlarında aynı hesap tutarı kayıtlı iken finansal raporu farklı tutar ile hazırlamak ve onaylayarak beyan etmek bağımsız denetim şirketi sorumlu bağımsız denetçinin sorumluluğundadır. Bağımsız denetim şirketi tarafından zimmet gizlenmeye çalışılırken, farklı ara sonuçları olan birden fazla finansal rapora onay vererek ve bağımsız denetim raporunu da onaylayarak hileli finansal raporlama yapmış olduğu tespit edildi. 2XX4 yılına ait bağımsız denetim raporunda 2XX3 yılının bağımsız denetim geçmiş finansal tablolarının yeniden düzenlendiğine dair herhangi bir not ve kayıt bulunmamaktadır. Bu nedenle;

İncelemeye 3. Gelir Tablosu esas alınarak devam edilecektir. Şirket ve bağımsız denetim şirketi tarafından hazırlanan dipnotlar karşılaştırılarak gerçeğe yakın gelir tablosu oluşturulup oluşturulmadığı kontrol edilecektir. Ayrıca mevcut tablo ve dipnot çalışmalarından gelir tablosu oluşturularak Hisse Başına Kazancın değişip değişmeyeceği tespit edilecektir.

Tablo 4 9:

| | | | YENİDEN DÜZENLEME |
|---|----|--|-------------------------------|
| | | | 3 |
| | | | Bağımsız Denetimden Geçmiş |
| | | | 31.Ara |
| | | | 2XX3 |
| | | | Dipnot |
| | | | Referansları |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER | | | |
| Satış Gelirleri | 14 | | 108.012.773 |
| Satışların Maliyeti | 14 | | -68.289.325 |
| BRÜT KAR | | | 39.723.448 |
| Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri | 15 | | -23.568.975 |
| Genel Yönetim Giderleri | 15 | | -11.022.632 |
| Diğer Faaliyet Gelirleri | 17 | | 2.594.742 |
| Diğer Faaliyet Giderleri | 17 | | -1.043.339 |
| Yatırım Faaliyetlerinden Gelirler | 17 | | |
| FAALİYET KARI | | | 6.683.244 |
| Finansal Gelirler | 18 | | 490.662 |
| Finansman Giderleri (-) | 19 | | -6.407.691 |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ DÖNEM KARI | | | 766.215 |
| Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gideri/(Geliri) | | | -559.468 |
| Dönem Vergi Gideri | 20 | | 0 |
| Ertelenmiş Vergi Gideri/(Geliri) | 20 | | -559.468 |
| SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI | | | 206.747 |
| Dönem karının dağılımı | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | |
| Ana ortaklık payları | | | 206.747 |
| | | | 206.747 |
| Hisse başına kazanç | | | 0.0121 |
| Diğer kapsamlı gelir/(gider): | | | |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacaklar | | | |
| Tanımlanmış fayda planları yeniden ölçüm | 11 | | 328.617 |
| Kar veya zararda yeniden sınıflandırılmayacaklar | 20 | | -65.723 |
| DİĞER KAPSAMLI GELİR/(GİDER) | | | 262.894 |
| TOPLAM KAPSAMLI GELİR | | | 469.641 |
| Toplam kapsamlı gelirin dağılımı | | | |
| Kontrol gücü olmayan paylar | | | |
| Ana ortaklık payları | | | 469.641 |

685.067/17.031.299=0,0402 Hisse Başına Kazanç iken Finansal Gelirlerin + 478.320 TL fazla işlenmesi ile 968.982 TL tutarında gösterilerek Vergi Öncesi Dönem Karı 1.244.535 TL, faaliyet dönem karı 685.067 TL ile 0,0402 hisse başına kazanç ve 947.961 TL Toplam Kapsamlı Gelire ulaşmış olduğu beyan edilmiştir.

Yapılan çalışma sonrasında;

206.747/17.031.299=0,0121 Hisse Başına Kazanç olduğu tespit edilmiştir.

Karşılaştırma yapıldığında; **0,0402 - 0,0121= 0,0281 Hisse Başına Kayıp** olduğu görülmektedir. $0,0281 * 17.031.299$ hisse=**206.079 TL/Kayıp**

Tablo 4 10: 2XX3 yılı Finansal Durum Tablosunda kasıtlı olarak değiştirilen hesap tutarları ve yaklaşık olarak hesaplanan yeni dönem karı sonrasında ÖZKAYNAKLAR grubunun (-) negatif değerindeki artışın ortaya çıkması.

| | Dipnot Referansları | Bağımsız Denetimden Geçmiş 31.Ara 2XX3 | Bağımsız Denetimden Geçmiş 31.Ara 2XX3 | FARK 31.Ara 2XX3 |
|---|---------------------|--|--|------------------|
| KAYNAKLAR | | | | |
| Kısa Vadeli Yükümlülükler | | 49.634.853 | 49.305.153 | |
| Kısa Vadeli Borçlanmalar | 4 | 6.685.433 | 6.685.433 | |
| Uzun Vadeli Borçlanmaların Kısa Vadeli Kısımları | 4 | 13.865.652 | 13.865.652 | |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borçlar | 5 | 25.780.033 | 25.717.483 | 62.550 |
| Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar | 11 | 1.006.406 | 739.256 | 267.150 |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Borçlar | 6 | 598.480 | 598.480 | |
| Kısa Vadeli Karşılıklar | | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Kısa Vadeli Karşılıklar | 11 | 449.173 | 449.173 | |
| - Diğer Kısa Vadeli Karşılıklar | 10 | 411.293 | 411.293 | |
| Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler | 12 | 838.383 | 838.383 | |
| Uzun Vadeli Yükümlülükler | | 40.057.507 | 40.057.507 | |
| Uzun Vadeli Borçlanmalar | 4 | 38.232.778 | 38.232.778 | |
| İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Borçlar | 5 | 1.148.649 | 1.148.649 | |
| Uzun Vadeli Karşılıklar | | | | |
| - Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Uzun Vadeli Karşılıklar | 11 | 676.080 | 676.080 | |
| ÖZKAYNAKLAR | | -1.843.744 | -2.322.064 | |
| Ana Ortaklığa Ait Özkaynaklar | | -1.843.744 | -2.322.064 | |
| Ödenmiş Sermaye | 13 | 17.031.299 | 17.031.299 | |
| Sermaye Düzeltme Farkları | 13 | 102.899 | 102.899 | |
| Kar veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birikmiş Diğer Kapsamlı Giderler | | | | |
| - Tanımlanmış Fayda Planları Yeniden Ölçüm Kayıpları | | -116.495 | -116.495 | |
| Karşılıklı İştirak Sermaye Düzeltmesi | 13 | -37.608.279 | -37.608.279 | |
| Kardan Ayrılan Kısıtlanmış Yedekler | 13 | 111.562 | 111.562 | |
| Geçmiş Yıllar Karları | 13 | 17.950.203 | 17.950.203 | |
| Dönem Karı | | 685.067 | 206.747 | 478.320 |
| Kontrol Gücü Olmayan Paylar | 13 | 0 | 0 | |
| TOPLAM KAYNAKLAR | | 87.848.616 | 87.040.596 | 808.020 |

4.3.8. 2XX4 Yılı Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu Hesap Kontrolü

Yapılan tespitler sonrasında 2XX4 yılı finansal tabloların da gerçeği yansıtmadığı görülmüştür.

HİLE DENETİM RAPORU

Sayın Yetkili,

Şirketinizde A grubu imza yetkilisi üst düzey direktör tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen yaklaşık 1 milyon lira tutarındaki zimmet konusunda işletme dışında yapılan hile denetimi sırasında aşağıda açıklanan durumlar tespit edilmiştir.

Yöntem:

1-Şirketinizin 2XX2 yılı finansal tablolarında 2 kez bağımsız denetim yapılmış olmasına karşın 2XX4 yılı bağımsız denetim raporu beyanında yaratıcı muhasebe tekniklerinin de kullanılması ile hileli finansal raporlamaya dönüştürülmüştür.

2-Şirketinizin 2XX3 yılı birden fazla finansal raporları üzerinde, kendi yılındaki denetim raporu beyanında ve 2XX4 yılı rapor beyanında hesap kalemleri ve gruplar üzerinde birden fazla kasıtlı şekilde değişiklik yapılarak sonunda dönem karı ve hisse başına kazancın gerçeğe aykırı bir şekilde sunulduğu tespit edilmiştir.

3-Şirketinizin 2XX4 yılı finansal raporları ve bağımsız denetim raporunun önceki dönemlerden kaynaklı olarak gerçeği yansıtmadığı kanaati oluşmuştur.

4-Şirketinizin 2XX4 yılı bağımsız denetim raporu sunumunda 2XX2 ve 2XX3 yıllarına ait finansal tablolarının kasıtlı olarak yeniden gerçeğe aykırı şekilde düzenlendiği ve beyan edildiği tespit edilmiştir.

Yukarıdaki bilgiler çerçevesinde varılan yaklaşık kanaatler aşağıdaki gibidir;

1-Şirket muhasebe ve finans direktörlüğü ile bağımsız denetim şirketi denetçilerinin zimmet tutarını SPK kapsamında beyan etmemek üzere hileli finansal raporlar düzenledikleri, ancak açığa satışlardan dolayı yasal kayıtlar üzerinde zimmet tutarının tespit edilememesi nedeniyle farklı savunma yollarını seçtikleri,

2-Zimmet tutarını bir sığınma politikası olarak kullanıp 3 döneme ait finansal raporlarda hileli işlemler yaparak şirket hisse değerini artırmak, çalışanların haklarını gasp etmek, kısa vadeli kaynak, özkaynaklar ve faaliyet karı üzerinde bilinçli değişikliklerle ana ortaklık, SPK, kamu idaresi aldatılmaktadır. Hisse değeri yaklaşık gerçeklikle **0,0121** ile hissedarların kaybı **206.079 TL**'sıdır.

İş bu rapor şirket yönetim kurulu üyesine teslim edilmek üzere hazırlanmıştır. Gerek görüldüğü takdirde yapılan hesaplamaların detayları şirket yönetim kuruluna verilebilir ve şirket dahilinde tam hile denetimi yapılabilir.

Denetçi

BÖLÜM 5

5 SONUÇ

Uluslararası düzenlemeler hile ve suiistimal önleyici çalışmalar teknoloji ile de desteklense Halka Açık Şirket statüsünde de yer alsa yine de şirketlerin çalışanları, ortakları, yönetimleri, tedarik zincirinde yer alan gruplar, müşterileri hatta reklamcılarını dahi yanlış, yanıltıcı işler yapmaktan vazgeçmiyorlar.

2001 yılında ABD’de muhasebe skandallarının başladığı ve dalga dalga dünyaya yayıldığı kriz sonucunda iflasların peş peşe yaşanması, muhasebeye denetime güvenin neredeyse kalmadığı dönemde muhasebe hileleri olmasa da insanların bir şekilde hile yaptıkları, hileli hayatı sevdikleri nedense gözden kaçırılıyor.

Küresel kriz ve ardından gelen iflaslarla şirket sorumluları yaptıkları hileli işlemler nedeniyle hem parasal ceza hem de hürriyeti bağlayıcı ceza sonuçlarına katıldılar. Çalışanlar işsiz kaldı. Yolsuzluk yapılan şirket çalışanı olmak bir daha aynı sektörde iş bulamamak demektir. Çalışanlar geçim sıkıntısı ile de uğraşmaya başladı. Dünya ekonomisi etkilendi. Ürün fiyatları arttı ve ürünler istenildiğinde bulunamaz oldu.

Endüstride ilk kez hile yaşanmıyordu, ancak hile bu kez sayıları milyonları bulan insanları etkilediğinden dolayı bir afet şeklinde değerlendirildi. Tüm bunlara rağmen bir yerlerde birileri hala hile yapmaya devam ediyordu. Tarlada toprağa ve tohuma gereken özeni göstermeyerek de hile yapılıyordu. Kumaş tüccarı bir yandan hak geçmesin diye mezurasını fazla tutup, eksik para kazanıyor görünüyordu ancak, görünüşte kalite farkı yok gibi de olsa o sattığı kumaşın metre fiyatının yüksek olduğunu biliyordu. İstenen özellikte kumaş satmadığı müşterisini aldattığı için gerçekte hilekardı. Bu nedenle de hiçbir zaman halk isyan etmedi dünya üzerinde. Muhasebe ve denetimde hileler tespit edilince değer kaybı yaşandı. Saygı ve hürmet azaldı, yok oldu. Psikolojik rahatsızlıklar başladı, kaygı derecesi yüksek insanlar, tasarruf ettikleri paralarını tekrar güvenerek nerede değerlendireceklerdi? Bu durum dünya üzerindeki 2,5 milyar aç insandan çok daha önemliydi. O halde sorular sorulmalıydı. Tasarruf yapan insanlar gerçekten dürüst bir şekilde çalışarak mı yatırım yapacakları tutarları elde ettiler? Sonrasında

kaybettikleri için kendilerini değersiz hissederek problemlili bireyler oldular. İnsanların bedensel, zihinsel ve maddi haklarının korunması evrensel bir ilkedir.

Muhasebe skandalları SOX (Sarbanes-Oxley-Muhasebe Reformu ve Yatırımcıyı Koruma Yasası) kanununu gündeme getirdi. ABD tarafından çıkartılsa da hile ve kara para mevzuatı açısından neredeyse diğer ülkelerin de ihtiyacına cevap verir oldu. SOX baz alınarak çeşitli düzenlemeler yapıldı ve hala daha yapılmaya devam ediliyor.

Muhasebe profesyonelleri ve bağımsız denetçiler zan altında kaldı. Uzmanlıklarına hile denetimini eklemek isteyenler için üniversiteler serbest eğitime başladı. Lisans üstü ya da çok disiplinli uzun süreli sertifikasyonlarla kişi psikolojisi öncelikle tanınmak durumunda kalındı. Hile denetiminde gerekli olan diğer disiplinler ve bilim dallarından da faydalandı. Bu arada bağımsız denetçilerin uyması gereken yüksek disiplinler standartları ve rehberler hazırlanmaya başladı. Bağımsız denetçiler de bundan böyle hileli işlemlerin varlığından sınırlı da olsa sorumlu olacaklardı.

Denetçinin hile karşısındaki sorumluluğu SAS No:1'de yer almakla birlikte SAS No:82'de yeniden düzeltilmiştir: "Denetçi, finansal tablolarda hilenin veya hatanın neden olduğu yanıltıcı beyanların bulunup bulunmadığı hakkında mantıklı bir güvence elde etmek için denetimini planlamak ve yerine getirmekten sorumludur. SAS No:99'da finansal raporlarda hatadan veya hile ve usulsüzlükten kaynaklanabilecek önemli yanlışlıkların var olup olmadığıyla ilgili makul bir güvence elde etmek için denetimin nasıl planlanması ve yürütülmesi gerektiğine ilişkin bağımsız denetçiye kılavuz sunmuştur. Bağımsız denetçinin hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlıklara ilişkin riskleri belirledikten sonra, bu risklerle ilgili işletmenin uyguladığı iç kontrol yöntemlerini değerlendirmesini ve bu kontrol yöntemlerini de dikkate alarak hile ve usulsüzlükten kaynaklanan önemli yanlışlıklara ilişkin riskleri değerlendirmesini istemiştir. Bunun yanında, işletme içindeki hile ve usulsüzlüğün ortaya çıkarılmasında, önlenmesinde ve caydırılmasında işletme yönetimi sorumlu olduğundan, denetçinin hile ve usulsüzlükten kaynaklanan yanlışlık riskleri hususunda yönetimin uygun iç kontrolleri düzenleyip düzenlemediğini ve bu kontrolleri uygulayıp uygulamadığını saptamasını istemiştir.

Bağımsız denetim sürecinde ya da bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolar üzerinde hile denetimi, hile denetçileri tarafından yapılmaktadır. Mali tablo

denetiminde, denetçinin amacı hazırlanan mali tabloların doğru, dürüst ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlandığı hakkında görüş elde etmektir. Bağımsız denetimde genellikle düzenli ve tekrarlayan bir şekilde mali bilgilerin incelenmesi ve doğrulayıcı kanıt toplama şeklinde bir faaliyet olmasından kaynaklanmaktadır. Oysa hile denetimi denetçinin mali tablolar hakkında bir görüşü olmadığında ve hile şüphesi taşıyan işlemler söz konusu olduğunda yapılmaktadır. Adli muhasebe kapsamında yer alan hile denetimini yürüten hile denetçisi uyguladığı yöntemler doğrultusunda elde ettiği kanıtların sonucuna göre hazırladığı raporu yayınlamaktadır. Hile denetimi, şüpheli işlemlerin ortaya çıkartılması amacıyla yürütülen denetim türü olduğundan hilenin olup olmadığını ve sorumlularını tespit etmeye yönelik bir çalışmadır. Hile denetimi, mali tabloların hile, hata ya da yanlışlık içerip içermediğini anlamaya yönelik makul bir güvence sağlamak amacıyla gerçekleştirilen planlanmış bir faaliyettir.

IFAC tarafından organize edilen komisyonlar tarafından muhasebe standartları, bağımsız denetim standartları, hile denetim standartları oluşturuldu. Ülkemizde 2011 yılından itibaren düzenleyici kurum olarak KGK kapsamında çalışmalar yürütülmeye başlandı.

Ticari hayatın dürüst bir şekilde devam etmesini sağlamak tüm bireylere düşen görevdir. Yaratıcı muhasebe teknikleri, hileli finansal raporlama, çalışan hileleri, şirketin çevresinde grupların hileleri, şirket ortaklarının birbirlerine-şirketlerine-çalışanlarına-bağlantılı oldukları şirketlere-kuruluşlara-kamu gelirleri kaybına-güven ve itibar kaybına, insanlık ve medeniyetin ilerlemesindeki umutların kaybına yol açtığı gerçeği unutulmamalıdır.

Çözülmesi gereken sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri uluslararası ortak çalışma grupları tarafından üretilmekte ancak uygulama aşamasında yeniden sorunlar yaşanmakta, bu bağlamda birkaç çözüm önerisi aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- **Hile Denetiminin Etkin Yapıldığı Finansal Tabloların Yatırımcılara Etkileri hususu;**

Bireysel Yatırımcıya Etkisi

Pek çok yatırım hilesinin başarı sağlamasının altında yatan temel nedenler, kişilerin çok iyi bir fırsat yakaladıklarına, fırsatı kaçırmaları ise çok büyük pişmanlık duyacaklarına inandırılmaları, kazanacakları ile hayallerini gerçekleştirebileceklerini düşünmeleri ve kendisinin katılmadığı bir yatırıma başkalarının katılıp kazandığını görünce üzüntü duyacağını hissetmesidir (Mengi, Türkmen, 2013: 37).

İkna yeteneklerini kullanarak konu hakkında bilgisi olmayan kişilerin hileli işlemlere yönlendirilmesi kullanılan teknolojik gelişmelerle daha kolay ve hızlı gelişmektedir. Önleyici olarak kişilerin çocukluk seviyelerinden itibaren eğitimlerinde psikoloji, konuşma sanatı, finans bilgisi, yatırım bilgisi şeklinde gelişen oranda katkı sağlanması.

Kurumsal Yatırımcıya Etkisi

Kurumsal yatırımcının hileli işleme maruz kaldığında parasal kaybı bireysel yatırımcıdan çok fazla olmaktadır. Zira kurumsal yatırımcı sorumlu olduğu şirketinin finansmanını yönetmek için yatırım araçlarından faydalanmaktadır.

• **Çalışmanın uygulama bölümünde hile denetimi açısından incelenen şirketin bağımsız denetim rapor sunumunun gerçeği yansıtmadığı, hem SPK nezdinde hem de yatırımcılar nezdinde hileli beyan verdiği, sorumluluklarını ihlal ettiği. Yatırımcıların finansal okuryazarlık eğitimlerinin yoğunlaştırılması gerektiği**

Finansal Tablolara İlgili Olarak Şirket Yönetiminin Sorumluluğu

Şirket yönetimi bu finansal tabloların Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (“KGK”) tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları’na (“TMS”) uygun olarak hazırlanmasından ve gerçeğe uygun olarak sunumundan ve bunun için finansal tabloların usulsüzlük veya hatadan kaynaklanan önemli yanlışlıklar içermeyecek biçimde hazırlanmasını sağlamak amacıyla yönetim tarafından gerekli görülen iç kontrollerden sorumludur.

Bağımsız Denetim Kuruluşunun Sorumluluğu

Sorumluluğumuz, yaptığımız bağımsız denetime dayanarak bu finansal tablolar hakkında görüş bildirmektir. Bağımsız denetimimiz, Sermaye Piyasası Kurulu’na

yayımlanan bağımsız denetim standartlarına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu standartlar, etik ilkelere uyulmasını ve bağımsız denetimin, finansal tabloların gerçeği doğru ve dürüst bir biçimde yansıtmayı yansıtmadığı konusunda makul bir güvenceyi sağlamak üzere planlanarak yürütülmesini gerektirmektedir.

Bağımsız denetimimiz, finansal tablolardaki tutarlar ve dipnotlar ile ilgili bağımsız denetim kanıtı toplamak amacıyla, bağımsız denetim tekniklerinin kullanılmasını içermektedir. Bağımsız denetim tekniklerinin seçimi, finansal tabloların, hata ve/veya hileden ve usulsüzlükten kaynaklanıp kaynaklanmadığı hususu da dahil olmak üzere önemli yanlışlık içerip içermediğine dair risk değerlendirmesini de kapsayacak şekilde, mesleki kanaatimize göre yapılmıştır. Bu risk değerlendirmesinde, işletmenin iç kontrol sistemi göz önünde bulundurulmuştur. Ancak, amacımız iç kontrol sisteminin etkinliği hakkında görüş vermek değil, bağımsız denetim tekniklerini koşullara uygun olarak tasarlamak amacıyla, Şirket yönetimi tarafından hazırlanan konsolide finansal tablolar ile iç kontrol sistemi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bağımsız denetimimiz, ayrıca Şirket yönetimi tarafından benimsenen muhasebe politikaları ile yapılan önemli muhasebe tahminlerinin ve finansal tabloların bir bütün olarak sunumunun uygunluğunun değerlendirilmesini içermektedir.

Bağımsız denetim sırasında temin ettiğimiz bağımsız denetim kanıtlarının, görüşümüzün oluşturulmasına yeterli ve uygun bir dayanak oluşturduğuna inanıyoruz.

Görüş

Görüşümüze göre, ilişikteki finansal tablolar, Şirket'in 31 Aralık 2XX4 tarihi itibarıyla finansal durumunu, aynı tarihte sona eren yıla ait finansal performansını ve nakit akışlarını, TMS (Not 2) çerçevesinde doğru ve dürüst bir biçimde yansıtmaktadır.

- Hileli finansal raporlama sonucunda, işlemi yapanların haksız kazanç ya da statü elde etmelerinin önlenmesi için, öncelikle kayıt dışı ekonominin sonlandırılması gerekmektedir. Ülkemizde kayıt dışılık %60 seviyesini geçerken tespit edilen hilelerin ve onları yapanların cezalandırılmalarının toplumsal kalkınma için fazla etkisi olmadığı görülmektedir.
- Ülkemizdeki şirketlerin birçoğunda yolsuzluk, kayıt dışılık, devam ederken tespit edilen hile sorumlusu hakkında adli işlem yapılmasını kabul etmeyen, cezasının

şirket içerisinde verileceğini bildiren ya da adli sürecin sıkıntılına katlanmak istemeyen, hilekara tazminat ödetmeyi düşünmekle yetinen yöneticilerin varlığı haksız kazancı cazip hale getirmektedir.

- Şirket yöneticilerinin vergi oranlarının ve diğer kamusal sorumlulukların çok ağır olduğu iddiası ile çalışanlarına iyi rol model olmadıkları da gözden kaçırılmamalıdır.
- Vergi muafiyetleri ve özellikle vergi aflarının çok sık uygulanması hileli işlemlere yasal zemin hazırlamaktadır. Güven ilkesinin sarsılması sonucunda kişiler arasında da yükümlülüklerini yerine getirmede özen borcunun sarsılmasına neden olmaktadır.

Açıklanan sorunlar ve önerilerin uygulamada hayata geçebilmesi için güvence hizmetlerinin devreye girmesi gerekmektedir. Şirketlerin sürekli denetim modelini benimsememeleri, iç kontrollerini etkin hale getirmemeleri, çalışanlarına işyeri örgüt kültürü sunmamaları, sorunlarını paylaşmamaları onları sadece para karşılığında işini yapan ve unutulmuş nesne boyutuna indirgemeleri mutsuz ve gelecek endişesi taşıyan bireylerin olduğu toplum yapılarında önerilerin sözde kalacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

ACFE, *İş Suistimali ve İstismar Üzerine-Uluslara Rapor-2016 Küresel Suistimal Çalışması*,

<http://www.usiud.org//index.php?ktg=nav&syf=download&ZmlsZT0xNDkmZD1kc3k>

Erişim: 21 Eylül 2019.

ACFE, *İş Suistimali ve İstismar Üzerine Uluslara Rapor-2014 Küresel Suistimal Çalışması*, ACFE TÜRKİYE-Usiud Yayını, İstanbul, 2014: 1-50.

AICPA, (t.y.), <https://www.aicpa.org>, Erişim: 28 Nisan 2020.

Adiloğlu B. *İç Denetim Süreci ve Kontrol Prosedürleri*, 1. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2011: 1-237.

Akalın SE. *TMS 8 Kapsamında Muhasebede Hata ve Hilenin Tespiti ve Şirketlerin Bağımsız Denetim Raporlarının İncelenmesi* (Tez). Başkent Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2017:

Akça C. *Mali Tablolar Analiz Tekniklerini Kullanarak Yönetim Performansının Değerlendirilmesi: Bir Banka Uygulaması* (Tez). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2018.

Akdoğan N, Tenker N. *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007: 1-1046.

Akyel N, Karaca N. “Bağımsız Denetim Açısından Etik ve Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları”, *İSMMM Mali Çözüm Dergisi*, 2005, Sayı: 72, 242-254.

Akyel N. *Adli Muhasebecilik ve Türkiye’de Uygulanabilmesi İçin Altyapı Bileşenlerinin Mevcut Durumu, Değerlendirilmesi ve Öneriler* (Tez). Sakarya Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2009.

Akyol EM, Budak G. “Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi: Çok Uluslu Bir Firma Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2013, XV: 155-174.

Altekin M. *İşletmelerde Muhasebe Hata ve Hilelerinin Önlenmesinde Kurumsal Kaynak Planlaması Sisteminin Kullanımı*, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2017: 1-116.

Alptürk E. *İç Denetim Rehberi*, 1. Baskı, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2008: 1-447.

Ataman B, Aydın R. “Hile Denetimi ve Denetçilerin Hile Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, <https://www.researchgate.net/publication/327090538>, Erişim: 06 Mart 2020.

Balcı A. *Finansal Raporların Bağımsız Denetiminde Hile ve Usulsüzlüklerin Tespit Edilmesi: SAS 99 Kapsamında İncelenmesi ve SPK Düzenlemesi ile Karşılaştırılması* (Tez). Gazi Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2008.

Baskan TD. *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Önlenmesinde Bağımsız Denetimin Rolü ve Etkinliği: Bir Uygulama* (Tez). Kırıkkale Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2013.

Batı M. *Muhasebe Hileleri ve Vergiden Kaçınma Türk Vergi Mevzuatındaki Yasallığı*, 2. Baskı, Seçkin, Ankara, 2017: 17-278.

Bayraklı HH, Erkan M, Elitaş C. *Muhasebe ve Vergi Denetiminde Muhasebe Hata ve Hileleri*, 1. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012: 1-217.

Bayraktar A. *Türkiye’de Muhasebe Hileleri Tarihi* (Tez). Edirne Trakya Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2007.

Baysa E, Karaca SS. “Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2016, Sayı: 71, 109-125.

Bezirci M, Karahan NS. “Muhasebe Kayıt Sürecindeki Manipülasyonların Neden ve Sonuç İlişkisinin Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2015, Sayı: 29, 2016-240.

Bezirci M, Karasioğlu F. “Türkiye’de Denetimin Tarihsel Gelişimi”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2011, 11: 571-592.

Bozkurt N. *Muhasebe Denetimi*, 5. Baskı, Alfa, İstanbul, 2010: 16-375.

Coşkun A. *Adli Muhasebede Farkındalık; Türkiye’deki Bağımsız Denetim Şirketleri Üzerine Bir Araştırma* (Tez). Adnan Menderes Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2013.

Cömert (D) N. “İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi”, *İSMMM Mali Çözüm Dergisi*, 2002, Sayı:60 (8), 1-7.

Çankaya F, Gerekan B. “Hile Denetçiliği Mesleği ve Sertifikalı Hile Denetçiliği Mesleki Standartları ve Ahlâk Kuralları”, *TÜRMOB Muhasebe ve Denetime Bakış*, 2009, Sayı: 28, 93-108.

Çekmecelioğlu, HG. “Örgüt İklimi, Duygusal Bağlılık ve Yaratıcılık Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi: Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2006, 20: 296-310.

Çite A. *Adli Muhasebe ve Bağımsız Denetime Etkisi* (Tez). İstanbul Arel Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2017.

Çıtak N. “Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama mıdır?” *İSMMM Mali Çözüm Dergisi*, 2009, Sayı: 91, 81-109.

Demir M. *Benford Yasası ve Hile Denetiminde Kullanılması* (Tez). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Muhasebe ve Denetim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2014.

Denetim İlke ve Esasları, 7. Baskı-1. Cilt, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 2017: 9-830.

Denetim İlke ve Esasları, 2. Baskı-1. Cilt, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 1999: 3-594.

Denetim İlke ve Esasları, 1. Baskı-1. Cilt, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, İstanbul, 1996: 3-515.

Dinç Y, Cengiz S. “Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilenin Denetçi Etiği Açısından İncelenmesi: Enron Skandalı Örneği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, Sayı: 5(1), 221-236.

Doğan S, Kayakıran D. “İşletmelerde Hile Denetiminin Önemi”, *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*, 2017, Sayı:108, 167-188.

Doğan Z, Çıtak F. “Hileli Finansal Raporlamada İç Denetçilerin Sorumluluğunun Tespitine İlişkin Bir Araştırma”, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 2017, 5: 49-62.

Edizler G. “İnsan Kaynakları Yönetiminde-Duygusal Zeka’ Ölçüm ve Modelleri-”, *Journal of Yaşar University*, 2010, Sayı:18, 2970-2984.

Emir M. “Hile Denetimi”, *İSMMMÖ Mali Çözüm Dergisi*, 2008, Sayı: 86, 109-121.

Erdem Z. *Hile Denetimi ve İç Kontrol İlişkisi* (Tez). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2014.

Erdoğan M. “Muhasebe Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında Benford Yasası”, *TÜRMOB Muhasebe ve Denetime Bakış*, 2001, Sayı: 3, 1-8.

Erdoğan M. “Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No.82”, *TÜRMOB Muhasebe ve Denetime Bakış*, 2002, Sayı: 6, 17-32.

Erkan M. Arıcı ND. “Hata ve Hile Denetimi: Sermaye Piyasası Kuruluna Kayıtlı Halka Açık Anonim Şirketlere İlişkin Düzenlemeler”, *TÜRMOB Muhasebe ve Denetime Bakış*, 2011, Sayı: 33, 29-43.

Erol S. *Hile Denetiminde Proaktif Yaklaşımlar* (Tez). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Muhasebe ve Denetim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2016.

Ertürk A. *İşletmelerde Hata ve Hileyi Önlemede İç Kontrol Sisteminin Etkililiği ve Bir Uygulama* (Tez). Marmara Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2010.

Fido EM. *Finansal Tablolarda Hile Denetimi ve Hileyi Önlemeye Yönelik Denetim Teknikleri: Türkiye ve AB Uygulamalarının Karşılaştırılması* (Tez). Selçuk Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2016.

Genç G. *Hileli Finansal Raporlama* (Tez). Marmara Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2009.

Gün L. *Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Anonim Şirketlerde Bağımsız Denetim ve Muhasebe Uygulamaları* (Tez). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2014.

Güvemli O, Aslan Ü. “Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Kendi Branşlarının Tarihi ile Meşgul Olmalılar mı?”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2009, Sayı:41, 30-41.

Gökgöz A. “Tarihsel Perspektifte Muhasebenin Doğuşunu ve Gelişimini Etkileyen Faktörler”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010-2011, Sayı:1, 167-177.

Gökmen H. *Finansal Okuryazarlık*, 1. Baskı, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2012: 11-205.

Gözütok Ş. *Hile Denetiminde İç Kontrolün Önemi ve Bir Uygulama* (Tez). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2018.

Güredin E. *Denetim*, 10. Baskı, Beta, İstanbul, 2000: 5-418.

Haberal Z. “Bağımsız Denetim Standartları İçinde Yer Alan “Bağımsız Denetimin Planlanması ve Yürütülmesinde Önemlilik”” (Tez). Başkent Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2016.

Hasanefendioğlu B, Uzel MN. (2017). “İş Suistimali Riskinin Proaktif Yönetimi ve İşletmelerde Rekabet Avantajına Katkısı”, <http://www.dinamo.co>, Erişim: 20 Ekim 2020.

Hüner DB. *Bağımsız Denetimde İç Kontrol ve İç Denetimin Rolü* (Tez). Okan Üniversitesi, Muhasebe Denetim Programı Yüksek Lisans Tezi; 2014.

Kandemir C, Kandemir Ş. “Muhasebe Hilelerini Önlemede Çözüm Yolu Olarak Kullanılacak Stratejilerin Bileşenleri”, *İSMMM Mali Çözüm*, 2012, Sayı: 111, 15-42.

Karausta T. *Mesleki Hile Adli Denetim ve Türkiye’de Adli Denetim Mesleğinin Gerekliliği Üzerine Bir Araştırma* (Tez). Akdeniz Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2013.

Kavut L, Taş O, Şavlı T. *Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim*, *İSMMM Yayın No 130*, İstanbul, 2009: 5-202.

Keskin S. *Muhasebe Hata ve Hileleri Karşısında Etik Tutumlar: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma* (Tez). Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2014.

Kirik Z. *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyonkarahisar’da Muhasebeciler Üzerine Bir Araştırma* (Tez). Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2007.

Koca N. *Muhasebe Denetiminde İç Kontrolün Hata ve Hileleri Önlemedeki Rölü ve Bir Alan Çalışması* (Tez). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2010.

Koçyalkın Y. *Genel Muhasebe İlkeleri-Uygulaması ve Tekdüzen Muhasebe Sistem Uygulamaları*, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994: 1-661.

Koyutürk Ö. *İşletmelerde Hile Tespitinin Önemi ve ABC Hastanesinde Bir Uygulama* (Tez). Okan Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2015.

Korucu E. *Muhasebe Hata ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik* (Tez). Işık Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2018.

Kömür S. *Bağımsız Denetime Tabi Olan Anonim Şirketlerde Finansal Tabloların Denetim Uygulaması* (Tez). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2015.

Küçük E. *Hileli Finansal Raporlamanın Engellenmesinde Kurumsal Yönetim ve Dış Denetimin Rolü: Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma* (Tez). Erciyes Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2009.

Küçük İ. *Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar ve Önlenmesi* (Tez). Marmara Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2008.

Mengi BT. "Hile Denetiminde Yetkinliklerin Değerlendirilmesi - Hile Karosu", *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, 2012, Sayı: 114, 113-128.

Mengi BT, Türkmen SY. "Yatırım Hileleri", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 2013, 10: 31-39.

MESS HBR. *Örgütsel ve Kişisel Dayanıklılık*, 1. Basım, İstanbul, 2004: 9-183.

Okay S. *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi* (Tez). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2011.

Özdemir N. *BDS-240 Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları, Hilenin Önlenmesinde İç Kontrol Sisteminin Önemi ve Bağımsız Denetçi Algısı Üzerine Bir Araştırma* (Tez). İstanbul Okan Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2015.

Özdemir FS. "Finansal Raporlama Standartlarının Bilgi Asimetrisini Azaltıcı Rolüne Dair Teorik İnceleme", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 2019, 21: 581-602.

Öztoprak Y. *Denetimde Hata ve Hile, Önleme ve Tespit Yöntemleri ile Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Hata ve Hileler ile İlgili Bilinç ve Tutumları* (Tez). İstanbul Gelişim Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2017.

Pazarçeviren SY. "Adli Muhasebecilik Mesleği", *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2005, 1: 1-19.

Pehlivanlı D. *Modern İç Denetim Güncel İç Denetim Uygulamaları*, 2. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2014: 7-228.

Resmi Gazete, 2006, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060612M1-1.htm>, Erişim: 10 Nisan 2020.

Resmi Gazete, 1992, <http://www.resmigazete.gov.tr>, Erişim: 14 Mayıs 2020.

Resmi Gazete, 2011, <http://www.resmigazete.gov.tr>, Erişim: 10 Haziran 2020.

Resmi Gazete, 2007, <http://www.resmigazete.gov.tr>, Erişim: 04 Nisan 2020.

Sipahi B. “SAS 82 Çerçevesinde Muhasebe Denetiminde Hile Riskini Ortaya Çıkaran Faktörler”, *İSMMM Mali Çözüm Dergisi*, 2004, Sayı: 67, 109-116.

Şavlı T. *Bağımsız Denetim Rehberi*, 1. Baskı, Huz Akademi, İstanbul, 2019: 9-324.

Şeker S, Şeker F. “Token’lardan Çivi Yazılı Kil Tabletlere: Yazının İcadında Muhasebenin İzleri”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2019, Sayı:16, 86-110.

Şengür ED. *İşletmelerde Hile, Hilelerin Önlenmesi, Hileli Finansal Raporlama İle İlgili Düzenlemeler ve Bir Araştırma* (Tez). İstanbul Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2010.

(t.y.), <https://www.etimolojiturkce.com/arama/audire>, Erişim: 29 Mart 2020.

(t.y.), <https://www.etimolojiturkce.com/arama/denetim>, Erişim: 10 Mayıs 2020.

Terzi S. “Hile ve Usulsüzlüklerin Tespitinde Veri Madenciliğinin Kullanımı”, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan 2012, Sayı:54, 51-63.

Terzi S. *Hileli Finansal Raporlama Önleme ve Tespit*, 1. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, Ekim 2012: 1-243.

TİDE. *Uluslararası İç Denetim Standartları-Uluslararası Mesleki Uygulama Çerçevesi (UMUÇ) “Kırmızı Kitap”*, 4. Baskı, TİDE Yayınları, İstanbul, 2010: 1-172.

Tuan K. *İşletme Yönetiminin Kontrol Fonksiyonunun Bağımsız Dış Denetim Üzerindeki Etkileri* (Tez). Çukurova Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2008.

Türk Dil Kurumu, (t.y.),

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c9ed24b6381a0.70716305,

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat&kategoriget=terim&kelimeget=denetim&hngget=md, Erişim: 10 Mayıs 2020.

TÜRMOB, (t.y.), <https://www.turmob.org.tr/Kurumsal/TURMOB-Hakkinda>, Erişim: 12 Haziran 2020.

Uzay Ş, Tanç A, Erciyes M. “Türkiye’de Muhasebe Denetimi: Geçmişten Geleceğe”, (2017), <http://denetimakademisi.com>. Erişim: 18 Haziran 2020.

Ünlü B. *Bağımsız Denetimin İç Kontrol Sisteminin Etkinliğindeki Rolü Üzerine Bir Araştırma* (Tez). Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2013.

Yalman H. *İşletmelerde İç Kontrol Sistemi ve İç Denetimin Etkinliğinin Bağımsız Denetimdeki Yeri ve Önemi* (Tez). Okan Üniversitesi, Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi; 2015.

Yılmaz K. *İşletmelerde Hile, Nedenleri, Önlenmesine İlişkin Uygulamalar ve Örnek Olaylar* (Tez). İstanbul Okan Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2013.

Zengin S. *Finansal Tablo Hileleri ve BOBİ FRS Kapsamında Örnek Uygulamalar*, 1. Baskı, Seçkin, Ankara, 2018: 23-443.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı:

Doğum Yeri ve Tarihi:

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans Programı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar ve Tarihleri :

2018----- : Ticari Tahkim Teknik Hakemi

2018----- : Adalet Bakanlığı/Alternatif Çözümler DB/Uzlaştırımacı/Ceza Yargısı

2018----- : Güler&Güler YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.
Bağımsız Denetçi-Hile Denetçisi

2014-2016 : Galata Global Bağımsız Denetim A.Ş.
Ortak/Bağımsız Denetçi-Hile Denetçisi

2002----- : Adalet Bakanlığı Bilirkişilik
Vergi Kaçakçılığı-Zimmet Suçları-Denetim-AKTÜERYA

2000----- : Sigorta Reasürans/Sigorta Şirketleri/Sigorta Eksperleri
Mühendislik Hasar Dosyaları Bilirkişiliği/Yangın-Makine-Kar

Kayb

2000----- : SMMM kendi bürosunda
Muhasebe, Vergi, Danışmanlık, Denetim

İletişim

Telefon : +9 (0532) 451 12 34

E-posta Adresi : tartici@outlook.com